

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Sosyoloji Anabilim Dalı

**EDEBİYAT ESERİNİN SOSYOLOJİK BİR BELGE OLARAK
KULLANIMI: TALCOTT PARSONS VE WILLIAM FAULKNER
ÖRNEĞİ**

Neval Karanfil

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2007

EDEBİYAT ESERİNİN SOSYOLOJİK BİR BELGE OLARAK KULLANIMI:
TALCOTT PARSONS VE WILLIAM FAULKNER ÖRNEĞİ

Neval Karanfil

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Sosyoloji Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2007

KABUL VE ONAY

Neval Karanfil tarafından hazırlanan "Edebiyat Eserinin Sosyolojik Bir Belge Olarak Kullanımı: Talcott Parsons ve William Faulkner Örneği" başlıklı bu alışma, 13 Nisan 2007 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Demet Ulusoy (Başkan- Danışman)

Doç. Dr. Nazan Sönmez

Yrd. Doç. Dr. Nilüfer Özcan Demir

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Prof. Dr. İrfan akın
Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kağıt ve elektronik kopyalarının Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezim/Raporum sadece Hacettepe Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- Tezimin/Raporumun 3 yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

13.04.2007

Neval Karanfil

TEŞEKKÜR

Araştırmanın hazırlanmasında, yapıcı ve yol gösterici önerileri ile çalışmamı oluşturmamdaki yardımlarından dolayı tez danışmanım Sayın Prof. Dr. Demet ULUSOY'a; farklı bir lisans programından gelmiş olmama rağmen bilgi, birikim ve güvenlerini benden hiçbir zaman esirgemeyen başta Prof. Dr. Cihat ÖZÖNDER olmak üzere, bölümde görevli değerli öğretim üyelerine teőekkürlerimi sunarım.

Ayrıca, sevgili aileme her zaman olduğu gibi araştırmam boyunca da sevgi ve destekleri ile yanımda oldukları için teşekkür ederim.

Neval KARANFİL

ÖZET

KARANFİL, Neval. *Edebiyat Eserinin Sosyolojik Bir Belge Olarak Kullanımı: Talcott Parsons Ve William Faulkner Örneği*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2007.

Konusu kısaca toplumsal yapı ve dönemin, edebiyat eseri ve sosyoloji kuramına etkisi olan bu araştırmada, edebiyat eserinin toplumsal yapı ve dönemsel koşulları yansıtış biçimlerini ve bu koşulların oluşumundaki tarihsel, toplumsal ve ekonomik süreçlerin neler olduğu ile edebiyat eserlerine ve sosyoloji kuramlarına etkilerini ve ayrıca edebiyat eserlerinin toplumsal araştırmalarda ikincil bir kaynak teşkil edip edemeyeceğini saptayabilmek için araştırmacının yöntemi olarak nitel araştırma türlerinden betimleyici araştırma kapsamında tarihsel karşılaştırma metodu seçilmiştir. Bu metodun seçilme nedeni, ele alınan eserlerin sosyolojik anlamda incelenbilmesi için toplumsal ve dönemsel araştırma yapılması gerekliliğidir. Bu metod aracılığıyla, araştırmacının kuramsal tabanı, incelenen toplum ve dönem hakkındaki bilgiler ile birleştirilerek söz konusu eserlere uygulanmıştır.

Edebiyatın sosyoloji araştırmalarında, toplumsal etmenleri yansıtan ikincil bir kaynak olabileceği fikrinden yola çıkılmıştır; böylece edebiyat ürünü bu amaçla kullanılabilirken sosyolojik bakış açısı da edebi eseri incelemede önemli bir yaklaşım sergileyebilecektir. Bunu ise, herhangi bir toplumun üyesi olan yazarın eserlerinde, içinde yaşadığı toplumla ilgili öğelerin gözlemlenebileceği savı takip etmiştir. Burada, bireylerin içine doğdukları toplumun kültürel ve toplumsal özelliklerini içselleştirmelerinin, yarattıkları esere yansıdığı önkabülünden hareket edilmiştir. Bu görüşü desteklemek için, bir edebiyat yazarı ile bir sosyolojik kuramcı ele alınmış, bu kişiler de yakın dönemlerde aynı ülkede, ABD’de yaşayan William Faulkner ve Talcott Parsons olarak belirlenmiştir. Her iki ismin de eserleri bir bütünlük arz edecek şekilde, biyografileri, başlıca eserleri ve yaşadıkları dönemlerin bu eserlerde yer aldığı düşünülen noktaları çerçevesinde incelenmiştir. Belirtilen dönemde, söz konusu toplumda meydana gelen başlıca toplumsal olaylara ve mevcut toplumsal yapıya değinilerek, edinilen bilgiler, yazar ve kuramcının eserlerinde aranmıştır. Bu noktada, sosyoloji ve edebiyat disiplinlerinin çeşitli yöntemsel yaklaşımlarından yararlanılmış ve tezin soru cümleleri doğrultusunda bir değerlendirme yapılmıştır.

Edebiyat eseri, sosyoloji kuramı ve dönem-toplum incelemeleri sonucunda; eserler ve kuramlarda, yaratıldıkları toplumun çeşitli özelliklerinin yer alabileceği ve dolayısıyla her iki yaratının da bu doğrultuda ele alındığında, toplumsal ve dönemsel koşulları incelemede bir çeşit kaynak olarak yararlanılabileceği sonucuna varılmıştır.

Anahtar Sözcükler

Aktör, Ayırım, Dönem, Irk, İşlev, Sistem, Toplum, Toplumsal Ürün

ABSTRACT

KARANFİL, Neval. *Edebiyat Eserinin Sosyolojik Bir Belge Olarak Kullanımı: Talcott Parsons Ve William Faulkner Örneği*, Master's Thesis, Ankara, 2007.

In this research, whose subject is the influences of the social structure and the social period on literary works and on sociological theories, in order to determine literary works' ways of reflecting social structure, and periodic conditions and historical, social and economic processes which have a role in the formation of these conditions, and also to determine whether literary works can be secondary referable sources in sociological researches; historical comparative research in the scope of descriptive research which is one of the types of qualitative research, is chosen. The reason for choosing this method is the necessity of making a social and periodic research to analyze the chosen works sociologically. By this method, research's theoretical base is combined with the data about the society and the period that have been analyzed, and these are applied to the works mentioned.

The idea that literature might be a secondary referable source of reflecting social factors in sociological researches is taken for granted. Thus both, the work of art would be used in terms of this goal and the sociological point of view would take an important and beneficial manner in analyzing that work of art. It was followed by the proposition, that in the work of a writer who is the member of the society, there are some elements of society in which he lives, can be observed. In explaining this proposition, it is moved from the acceptance that, the fact that the individuals willingly and unconsciously, internalize the socio-cultural aspects of society he is born into, is reflected in the works of art the writers created. In order to support that idea, a writer and a social theorist as the members of the society are analyzed and as the exemplaries of the writer and the theorist, Talcott Parsons and William Faulkner who had lived both in the same period and in the same country, in USA are chosen. The works of both of those names are analyzed in an integral structure, in the context of those writers' autobiographies, their leading works and the aspects of the period that they lived in which are thought of as existing in those works. Main social events and existing social structure that occurred and formed in the period mentioned and the society in the question are discussed and

obtained data are looked for in the works of the writer and the theorist. At this point, various methodical approaches of the disciplines of sociology and literature are utilized and within the context of the research's interrogative questions, an evaluation has been made.

Within the conclusion of literary work, sociological theory and period-society analysis, it is concluded that in literary works and sociological theories, there can be various aspects of society where they are created, and that when both of two works are analyzed in this sense, they can be used as a source in analyzing social and periodic conditions.

Key Words

Actor, Segregation, Period, Race, Function, System, Society, Social Product

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR.....	i
ÖZET.....	ii
ABSTRACT.....	iv
İÇİNDEKİLER.....	vi
1. GİRİŞ	1
2. ARAŞTIRMANIN KAPSAMI, AMACI VE METODU	3
2. 1. ARAŞTIRMANIN KAPSAMI	3
2. 2. ARAŞTIRMANIN AMACI	4
2. 3. ARAŞTIRMANIN METODU	7
3. TOPLUMSAL YAPI, BİLİMSEL BİLGİ VE EDEBİYAT İLİŞKİSİ	10
3. 1. ARAŞTIRMANIN TEORİK YAKLAŞIMI	10
3. 1. 1. BİLGİ SOSYOLOJİSİ	10
3. 1. 1. 1. BİLİM SOSYOLOJİSİ	12
3. 1. 2. EDEBİYAT ESERLERİNİN BESLENDİĞİ VE YANSITTIĞI TOPLUMSAL ETMENLER	14
3. 1. 2. 1. TOPLUMSAL KÜLTÜRÜ YANSITMA	14
3. 1. 2. 2. DÖNEME UYGUNLUK VE DÖNEMİN ÖZELLİKLERİNİ YANSITMA	15
3. 1. 3. EDEBİYAT SOSYOLOJİSİNDE METOT YAKLAŞIMLARI, SANAT VE TOPLUM İLİŞKİSİ: SANATIN TOPLUMSAL YAPIYI YANSITMASI.....	17
3. 1. 3. 1. İLK ÖRNEKLER	19

3. 1. 3. 2. HIPPOLYTE TAINÉ	19
3. 1. 3. 3. MARKSİST YAKLAŞIM	20
3. 1. 3. 3. 1. LUCIEN GOLDMANN	20
3. 2. TOPLUMSALLAŞMA: YAZAR VE TOPLUM İLİŞKİSİ	21
3. 2. 1. TOPLUMUN BİR ÜYESİ OLAN YAZAR	21
3. 2. 2. EDİM OLARAK EDEBİYAT	22
3. 2. 3. TOPLUMSAL GERÇEKLİĞİN BİREYSEL DEĞERLENDİRMESİ OLARAK EDEBİYAT	23
4. DÖNEMİN TOPLUMSAL KOŞULLARI: AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ, 1930- 1960	25
4. 1. EKONOMİK VE TOPLUMSAL ŞARTLAR	26
4. 1. 1. EKONOMİK ŞARTLAR	26
4. 1. 1. 1. BÜYÜK BUHRAN	26
4. 1. 1. 2. YENİ DÜZEN DÖNEMİ	28
4. 1. 1. 3. SAVAŞ SONRASI DÖNEM	29
4. 1. 2. ÇOK KÜLTÜRLÜ TOPLUMSAL YAPI	29
4. 1. 2. 1. GÖÇMEN VE AZINLIKLAR	29
5. SOSYOLOJİK KURAM ÖRNEĞİ KAPSAMINDA TALCOTT PARSONS	32
5. 1. KISACA YAŞAMI VE ESERLERİ	33
5. 2. DÖNEMSEL ÖZELLİKLERİN TALCOTT PARSONS'IN KURAMINA YANSIMASI	34
5. 2. 1. PARSON'IN AMERİKA'NIN TOPLUMSAL YAPISI VE DÖNEM ÜZERİNDEKİ DEĞERLENDİRMELERİ.....	34
5. 2. 1. 1. EKONOMİK ÖZELLİKLER	35
5. 2. 1. 2. TOPLUMSAL YAPININ ÖZELLİKLERİ	35
5. 2. 1. 3. TOPLUMSAL CİNSİYET ROLLERİ	36
5. 3. PARSONS'IN KURAMSAL VE METODİK YAKLAŞIMI	37

5. 4. GENEL SİSTEM KURAMI	39
5. 4. 1. SİSTEMİN İŞLEVSEL ZORUNLULUKLARI: AGİL.....	43
5. 4. 2. PARSONS'IN TOPLUM TANIMI	43
5. 5. EYLEM SİSTEMİ	43
5. 5. 1. TOPLUMSAL SİSTEM	44
5. 5. 2. KÜLTÜREL SİSTEM	46
5. 5. 3. DAVRANIŞSAL ORGANİZMA	48
5. 5. 4. KİŞİLİK SİSTEMİ	49
5. 5. 4. 1. KİŞİLİK	50
5. 5. 4. 1. 1. KİŞİLİK SİSTEMİNİN ÖZELLİKLERİ VE DİĞER SİSTEMLERLE İLİŞKİSİ	50
5. 5. 4. 1. 2. EYLEM	51
5. 5. 4. 1. 2. 1. KİŞİLİK SİSTEMİNİN VE EYLEMİN OLUŞMASINDA ROL OYNAYAN BAŞLICA FAKTÖRLER	53
5. 5. 4. 1. 2. 1. 1. İHTİYAÇ YÖNELİMLERİ	53
5. 5. 4. 1. 2. 1. 2. GÜDÜ YÖNELİMLERİ	54
5. 5. 4. 1. 2. 1. 3. SEÇİM	54
5. 5. 4. 1. 2. 1. 4. KALIP DEĞİŞKENLER	55
5. 6. BİR SİSTEM OLARAK TOPLUMDA AKTÖRÜN ROLÜ VE SİSTEMDE DÜZENİN SAĞLANMASI	56
5. 6. 1. DEĞERLERİN İÇSELLEŞTİRMESİ	56
5. 6. 2. ROL VE STATÜ	57
5. 6. 2. 1. ROL	57
5. 6. 2. 2. STATÜ	58
5. 6. 2. 2. 1. MESLEKLER VE TOPLUMSAL TABAKALAŞMA	59
5. 6. 3. DÜZEN VE KONSENSÜS	61
5. 6. 3. 1. DEĞERLERİN KURUMSALLAŞMASI	62
5. 6. 3. 2. UYUM	63
5. 6. 3. 2. 1. SAPMA VE DENETİM	63
5. 7. PARSONS'IN AİLE YAKLAŞIMI	64
5. 7. 1. BİR SİSTEM OLARAK AİLE	64
5. 7. 1. 1. AİLENİN TOPLUMLA İLİŞKİSİ BAKIMINDAN	

ÖZELLİKLERİ	65
5. 7. 1. 1. 1. AİLE İÇİNDE CİNSİYET ROLLERİ VE İŞ BÖLÜMÜ	67
5. 7. 1. 1. 2. AİLENİN TOPLUMSAL TABAKADAKİ YERİNİ BELİRLEYEN FAKTÖRLER	68
5. 7. 1. 2. TOPLUMSAL SİSTEMDE AİLENİN TEMEL İŞLEVLERİ	69
5. 7. 1. 2. 1. BİREYİN SOSYALİZASYONU VE KİŞİLİK SİSTEMİNİN OLUŞMAYA BAŞLAMASI	69
5. 7. 1. 2. 1. 1. BİRİNCİL SOSYALİZASYON	70
5. 7. 1. 2. 1. 2. İKİNCİL SOSYALİZASYON	72
6. TALCOTT PARSONS'IN KURAMI ÇERÇEVESİNDE WILLIAM FAULKNER'IN 'EMILY İÇİN BİR GÜL' ADLI HİKAYESİNİN SOSYOLOJİK ANALİZİ	74
6. 1. DIŞSAL ÖZELLİKLER	74
6. 1. 1. YAZARIN YAŞAMI İLE HİKAYE ARASINDAKİ BAĞLAR	75
6. 1. 1. 1. ESERLERİNDE ELE ALINAN KONULAR	75
6. 2. İÇSEL ÖZELLİKLER	76
6. 2. 1. GENEL İNCELEME	76
6. 2. 1. 1. KONU VE ÖZET	77
6. 2. 2. AYRINTILI İNCELEME	79
6. 2. 2. 1. GENEL SİSTEM KURAMI	79
6. 2. 2. 1. 1. SİSTEMİN İŞLEVSEL ZORUNLULUKLARI: AGİL	79
6. 2. 2. 2. EYLEM SİSTEMİ	83
6. 2. 2. 2. 1. TOPLUMSAL SİSTEM	83
6. 2. 2. 2. 2. KÜLTÜREL SİSTEM	85
6. 2. 2. 2. 3. DAVRANIŞSAL ORGANİZMA	87
6. 2. 2. 2. 4. KİŞİLİK SİSTEMİ	87
6. 2. 2. 2. 4. 1. KİŞİLİK	88
6. 2. 2. 2. 4. 1. 1. KİŞİLİK SİSTEMİNİN ÖZELLİKLERİ VE DİĞER SİSTEMLERLE İLİŞKİSİ	90
6. 2. 2. 2. 4. 2. EYLEM	91

6. 2. 2. 2. 4. 2. 1. KİŞİLİK SİSTEMİNİN VE EYLEMİN OLUŞMASINDA ROL OYNAYAN BAŞLICA FAKTÖRLER	91
6. 2. 2. 2. 4. 2. 1. 1. İHTİYAÇ VE GÜDÜ YÖNELİMLERİ	91
6. 2. 2. 2. 4. 2. 1. 2. SEÇİM	91
6. 2. 2. 2. 4. 2. 1. 3. KALIP DEĞİŞKENLER	92
6. 2. 2. 3. BİR SİSTEM OLARAK TOPLUMDA AKTÖRÜN ROLÜ VE SİSTEMDE DÜZENİN SAĞLANMASI	92
6. 2. 2. 3. 1. DEĞERLERİN İÇSELLEŞTİRİLMESİ	92
6. 2. 2. 3. 2. ROL VE STATÜ	93
6. 2. 2. 3. 2. 1. MESLEKLER VE TOPLUMSAL TABAKALAŞMA	94
6. 2. 2. 3. 3. DÜZEN VE KONSENSÜS	95
6. 2. 2. 3. 3. 1. DEĞERLERİN KURUMSALLAŞMASI	96
6. 2. 2. 3. 3. 2. UYUM, SAPMA VE DENETİM	97
6. 2. 2. 4. AİLE	98
6. 2. 2. 4. 1. AİLENİN TOPLUMLA İLİŞKİSİ BAKIMINDAN ÖZELLİKLERİ	98
6. 2. 2. 4. 1. 1. AİLE İÇİNDE CİNSİYET ROLLERİ VE İŞ BÖLÜMÜ	98
6. 2. 2. 4. 1. 2. AİLENİN TOPLUMSAL TABAKADAKİ YERİNİ BELİRLEYEN FAKTÖRLER	99
6. 2. 2. 4. 2. TOPLUMSAL SİSTEMDE AİLENİN TEMEL İŞLEVLERİ	99
6. 2. 2. 4. 2. 1. BİREYİN SOSYALİZASYONU VE KİŞİLİK SİSTEMİNİN OLUŞMAYA BAŞLAMASI	100
6. 2. 2. 4. 2. 1. 1. BİRİNCİL SOSYALİZASYON	100
6. 2. 2. 4. 2. 1. 2. İKİNCİL SOSYALİZASYON	100
7. SONUÇ	101
KAYNAKÇA	106

EK 1 **111**

1. GİRİŞ

Bireyler doğdukları andan itibaren çeşitli araçlarla topluma uyumlu hale getirilmeye çalışılırlar. Toplumda yerleşmiş olan kurumlar ve davranış kalıpları bireylere, aile başta olmak üzere toplumun diğer birey ve kurumlarınca benimsetilir. Sosyolojide sosyalizasyon terimiyle kavramlaştırılan bu durum, bireyin doğumuyla başlar ve ölümüyle son bulur. Etkileşime girilen bireyler veya kurumlar gibi sosyalizasyon ajanlarının, toplum ile birey arasında bir köprü görevi gördüğü söz konusu süreç, beraberinde sosyalleşen bireyin ait olduğu kültürel bilgi birikimini ve toplumla uyumunu getirir. Toplumsal davranış kalıplarını doğrudan ya da dolaylı bir biçimde içselleştiren birey, Parsons'ın da deyimiyle toplumsal anlamda bu kalıplar doğrultusunda hareket yönünde güdülenir. Bunun nedeni insan doğasında bulunan, bir arada yaşama ve yaşadığı ortama uyum sağlama güdüleridir. Bireylerin, dahil oldukları topluma ve kurumlarına uyumu en üst ya da en alt seviyede olabilir. Fakat her biri, tabii olduğu sosyalizasyon sürecinin kendilerine dönüşümü olan bilgi birikimine sahiptir. İşte bu noktada, toplumun birer üyesi olan edebiyat yazarlarının, eserlerine sosyalleştikleri toplumun kültürel, yapısal ve dönemsel özelliklerini yansıttıkları düşünülmektedir. Bu özellikler çeşitlilik arz etmekle beraber, örneğin bir yazarın kitabında, yaşadığı toplumda yer alan cinsiyet rolleri gereğince ev işleriyle ilgilenen bir kadına yer vermesi gibi eserin başlıca konusu dışında kalan, yalnızca yan bir unsur şeklinde ortaya çıkabilir. Böyle bir ipucu yazarın yan bir unsurdaki ortaya koyduğu kültürel bir öğenin içselleştirme ile ne kadar bağlantılı olduğunu gösterir. Saptanmak istenen, edebiyat sosyolojisi bağlamında, bireysel bir yaratı olarak edebi eserlerin yalnızca ya da büyük oranda yazarların hayal güçlerinin bir ürünü olmaktan çok, yazarın yaratıcılığı ve toplumsal koşullar gibi etmenlerin bir bütününden oluşmalarıdır. Edebiyat yazarı gibi toplumla ilgili fikir üreten bir düşünürün de toplumla ilgili olumlu ya da olumsuz fikirlerini oluştururken etkilendiği kaynak içinde sosyalleştiği toplumdur. Bu fikirden hareketle, aynı dönemde ve aynı toplumda yaşamış olan birer edebiyat yazarı ile sosyoloji kuramcısı seçilmiştir. Söz konusu dönem ve toplumun tarihsel, kültürel ve toplumsal özellikleri ışığı altında, incelenen edebi eser ve sosyolojik kuramın bu özelliklerini ne derecede yansıttıkları ele alınacaktır.

Edebiyat sosyolojisi bağlamında, eser incelemesi olarak edebiyat ürününden ve sosyolojik kuramdan yola çıkılarak, bireysel birer yaratı olarak bu eserlerin toplumsal ve dönemsel koşullarla ne derecede ilintili oldukları ele alınacaktır. Edebiyatın eserleri inceleme yöntemi olarak belirlenen aşamalar, seçilen edebi esere uygulanırken, sosyoloji dahilinde bu eserlerin meydana geldiği dönemin toplumsal koşulları ele alınacak ve edebiyat sosyolojisi kapsamında, elde edilen bulgular birleştirilerek yorumlanacaktır.

2. ARAŞTIRMANIN KAPSAMI, AMACI VE METODU

2. 1. ARAŞTIRMANIN KAPSAMI

Araştırmanın kapsamı dahilinde, edebiyat sosyolojisi açıklamasına yer verilerek bu başlıkla kastedilen noktalar ortaya koyulmaya çalışılacaktır. Bu doğrultuda, edebiyat sosyolojisinin alanı, araştırmada kullanılan metodu ve bu metodun kısaca tarihi geçmişi ele alınarak kapsamına dahil edilebilecek yaklaşım belirlenmeye ve desteklenmeye çalışılacaktır. Ayrıca, edebiyat eserinin meydana gelmesinde belirleyici olan faktörler göz önünde bulundurularak, bir edebiyat eserinin bu faktörleri yansıtmaya olasılığı değerlendirilecektir. Bu noktada devreye giren, bireyin toplumsal özellikleri özümsemesi noktasına vurgu yapılacaktır.

Edebiyat sosyolojisinin kavramsal olarak ele alınması sonucu elde edilen bakış açısıyla, seçilen sosyolojik kuram ile edebi eser öncelikle kendi içerisinde ayrıntılarıyla ele alınacak, ardından bireysel bir üretim olma nitelikleri incelenecektir. Seçilen eserler yakın dönemlerde, aynı ülkede yaşamış isimlere ait olduğundan, her ikisinin eserlerinde toplumla ilgili yansıttıkları temel noktalar tespit edilmeye çalışılacaktır. Ancak bunun için öncelikle söz konusu toplumun dönemsellik özellikleri ekonomik ve toplumsal tabanda kısaca ele alınacak, böylece kendi içinde içsel özellikleri ile ele alınan edebi ve sosyolojik eserler toplumsal boyuta taşınacaktır. Böylece, genel hatlarıyla özellikleri verilen eserler ile dönemin toplumsal koşulları karşılaştırılarak benzerlik ya da farklılıklar bulunmaya çalışılacaktır. Elde edilen bulgular da eserlerin üretildikleri toplumdan ne derecede etkilendiği gibi soruların cevaplanması için tekrar ele alınacaktır.

Tüm bu aşama ve incelemelerden elde edilen bulgular ışığında da soru cümleleri ve savunulan fikirler sorgulanarak, bir eserin ne derecede bireysel bir yaratı ve toplumsal bir ürün olduğu ele alınacaktır. Edebi eserlerin bu özelliği taşıması bağlamında, sosyolojik bakış açısında bilimsel olmasa da ikincil bir kaynak olarak ele alınıp alınamayacağı, edebiyat ve sosyolojik bakış açılarının ne derecede yakın olduğu, nerede

ayrıldığı tartışılacaktır. Her iki disiplinin kullandığı yöntemlere tezde nasıl yer verildiği açıklanacaktır.

Araştırmanın soru cümleleri şu şekildedir:

Bireylerin verdikleri eserler, içinde yaşadıkları toplumsal ve kültürel yapıyı yansıtır mı? Bu bağlamda, bir edebiyat eseri dönemin toplumsal koşulları yansıtması açısından sosyolojik bir belge olarak kullanılabilir mi?

2. 2. ARAŞTIRMANIN AMACI

Varsayımlar oluşturularak böyle bir araştırmanın ele alınmasındaki amaç, edebiyat ve sosyoloji disiplinlerini aynı çatıda birleştirmektir. Buradaki neden ise her iki disiplinin de bir birinden çok farklı yöntemlere ve bakış açılara sahip olmalarına rağmen, temelde insan ve yarattığı ürünlerle ilgilenmesi dolayısıyla, toplum ve birey ile bunların ürünleri hakkında disiplinler arası bir araştırma yapmaktır. Bu tür bir disiplinler arası bir çalışma yapılarak, topluma birbirinden oldukça farklı açılardan bakan bu disiplinlerin perspektiflerini saptamak, böylece incelenen toplum ve dönemle ilgili tek değil çift yönlü bir bakış açısı da sağlanmak istenmektedir. Bu bakış açılarını da kullanıma geçirerek bireyin, içerisinde yetiştiği toplumun özelliklerini ne boyutta taşıdığı ve bu özellikleri eserlerine nasıl ve ne kadar yansıttığını bulmak amaçlanmaktadır. Bu bağlamda, sanat sosyolojisinin temel yaklaşımlarından olan anlatımcı yaklaşım araştırmanın temel çıkış noktasını teşkil etmiştir. Anlatımcı yaklaşıma göre sanat eserleri içinde buldukları sosyal şartların anlatımcıları veya ifade edicileridir (Ulusoy,2005,15). Örneğin, Pitirim Sorokin'e göre, sanat eserleri dönemin kültürel zihniyetini yansıtır. Çünkü kültürel unsurlar birlikte değişme özelliğini gösterir. Her kültürel zihniyet dönemi kendine has gerçek ve bilgi sistemleri, felsefesi, sanat ve edebiyat türleri, ekonomik ve siyasi örgütlenme biçimleri ve benzeri ile karakterize olur ve bu bağlamda kişilik özellikleri yaratır (Sorokin,1962). Özetle, her toplumsal yapı döneminin entelektüel duruşunun somut aktüel alandaki yapılaşmış dışa vurumunu da ifade eder.

Edebi eserlerin yalnızca hayal gücüne dayanan ürünler, sosyolojik araştırmaların ise yalnızca toplumu ele alan bilimsel verileri değerlendiren çalışmalar olduğu yönünde genel bir yargı mevcuttur. Bu genel yargılar bir noktaya kadar gerçeklik arz eder, fakat her ikisinin de içeriğinde bulunan bazı özellikleri, bir diğerini incelemek amacıyla kullanıldığında ortaya çıkan, genel yargıların tamamen dışında olabilen toplumsal bir zemini oluşturur. şöyle ki, edebi eserin toplumsal koşullar ve dönemle paralellik taşıyan özellikleri ve aslında toplumun bir yesi olan birey tarafından yaratılması nedeniyle toplumla i içe olan özellikleri ortaya çıkar ve bu da sosyolojik inceleme için edebi eserin ikincil kaynak olarak kullanılabilereği, bunun yanı sıra, birey üretimi olan sosyolojik kuramın da büyük oranda yaratıldığı toplumun özelliklerini taşımasından dolayı o toplumu incelemede uygun bir araç vazifesi gördüğü sonucunu doğurur. Böyle bir sonuca varmak için kullanılan her iki disiplinin de yöntemleri, bu varsayımın desteklenmesini kolaylaştırır. Böylece sosyolojik bakış açısıyla edebi bir eser incelenirken, edebi eser aracılığıyla toplum hakkında fikir sahibi olunarak genel bir sosyolojik inceleme yapmak amaçlanmaktadır.

Oldukça geniş bir alanı kapsayan edebiyat ve sosyoloji disiplinleri, geniş bir inceleme yelpazesi sunarken aynı zamanda beraberinde konunun sınırlandırılması gereğini de getirmiştir. Buradaki sınırlandırma, disiplinlere genel hatlarıyla değinilerek, ele alınacak tarihsel dönem ve toplumun seçimi şeklinde gerçekleştirilmiştir. Bireysel bir üretim olarak bir sosyolojik kuramın örnek olarak incelenmesi planlandığından ülke belirlemede ne çıkan seçenekler, pek çok kuramın yaratıldığı Amerika Birleşik Devletleri ile bir takım Avrupa lkeleri olmuştur. Ancak, toplumsal ve kültürel bir çeşitlilik arz ettiği gerekçesi ile Amerika Birleşik Devletleri seçilmiştir. Bu çeşitliliğin tercih nedeni olması, incelenebilecek tarihi olayların belirliliği ve meydana gelen toplumsal sorunların çözümleri için üretilmiş olan sosyolojik teorilerin orijinalliğidir. Böylelikle, sıra dönem belirlemeye gelmiştir, bu aşamada göz önünde bulundurulana ise teori açısından ne çıkan sosyolojik kuramlardır, ki bu da yakın tarihe ait yapısal işlevselcilik, dolayısıyla da adı yapısal işlevselci paradigma ile birlikte anılan Talcott Parsons olmuştur. Aynı zamanda incelenecek dönem olan 1930 ve 1960 yılları arasında meydana gelen Büyük Buhran ile Birinci ve İkinci Dünya Savaşlarının toplumsal ve ekonomik etkilerinin Amerikan toplumunda yarattığı sorunlar oldukça büyüktür ve net

bir şekilde inceleyebilme olanağı sağlamaktadır. Bu tür toplumsal olayların toplumdaki etkisi nedeniyle ortaya atılmış kuramlar da toplumsal olgularla birlikte ele alınarak dönemin seçilme nedeni açıklanmaya çalışılmıştır. Bu durumda, incelenecek olan dönemin ve sosyolojik kuramın seçimi, yerini edebiyat yazarı seçimine bırakmış, bu da Talcott Parsons ile yakın dönemlerde yaşamış ve toplumsal içerikli eserler veren, aynı zamanda Amerika'da doğup büyümüş ve yabancı bir kökene sahip olmayan William Faulkner olmuştur. Yazar seçiminde dikkat edilen, Amerika doğumlu ve kökenli olması önşartı, yazarın farklı bir etnik grubun üyesi olmasından kaynaklanabilecek farklılaşan deneyimlerinin yaratacağı eğilim ve önyargı olasılığını en aza indirmek hatta elimine etmek için belirlenmiştir. Fakat yazarın sayıları oldukça fazla olan eserleri arasında seçim yapmak ayrıca bir sınırlamayı gerektirmiştir. Bu bağlamda yazarın eserleri arasından, uzun bir tarihi döneme yayılmış olay örgüsüne sahip olması, bu süreçte söz konusu olan kültürel ve coğrafi koşulları ele alması ve aynı zamanda anlatım tarzı olarak yorumdan uzak olan yansıtma tekniğini kullanması nedeniyle yazarın 'Emily İçin Bir Gül' adlı hikayesi seçilmiştir.

Yukarıda değinilen sınırlılıklar arasında yer alan önemli etkenlerden biri de, alan itibariyle edebiyat sosyolojisi hakkında yapılmış çalışmaların oldukça az olmasıdır. Bunun yanı sıra, hali hazırda sayıca az olan bu çalışmalara erişim neredeyse imkansız boyuttadır ve erişilenler arasında yapılan elemeler sonucu yararlanılabilen kaynak sayısı epey azalmıştır. Aynı zamanda, toplumsal olayların birebir yansıtıldığı ve kültürel bir veri tabanı teşkil eden dönemin gazetelerine, doğrudan ulaşılarak birincil kaynak olarak kullanılmak istenmişse de bu ancak belirli bir döneme ait dokümanlar için söz konusu olabilmektedir.

Aynı zamanda, konu üzerine daha önce yapılmış tezler ÖSYM veri tabanı taranarak araştırılmış fakat benzer nitelikte gerçekleştirilmiş bir araştırmaya rastlanmamıştır. Bu nedenle, bu araştırmanın literatürde böyle bir boşluğu doldurmada bir fayda sağlaması beklenmektedir.

2. 3. ARAŞTIRMANIN METODU

Araştırmanın metodu nitel araştırma kapsamında yer almaktadır. Yöntem olarak betimleyici araştırma yöntemi altında tarihsel karşılaştırma metodu kullanılmıştır. Bu metodun tercih edilmesindeki en önemli faktör, gerektiğinde geniş bir açı ile toplumsal, tarihsel ve kültürel özelliklerin değerlendirilerek karşılaştırılması olanağı sağlamasıdır. ‘Farklı dönemleri karşılaştırmayı olanaklı kılan bu metot, aynı zamanda belirli bir sonuca neden olan sosyal etmenlerin birleşimini sorgulamayı da sağlar’ (Neuman,2000,383). Tezde ele alınan tarihsel süreci incelemek ve değerlendirmek için uygun zemini oluşturan teorik çerçeveyi teşkil eden tarihsel karşılaştırma metodunun diğer özellikleri arasında; belirli bir tarihi ya da kültürel içeriği teorik genelleştirmelerle birleştirmek, toplumda yer alan bakış açılarını anlamaya çalışmak, elde edilen etmenleri incelenen toplum ve dönemin özellikleri içinde algılamak yer alır (Neuman,2000,390-391). Metodun gerektirdiği bu koşullar çerçevesinde kalınarak ele alınan toplum ve tarihsel dönem, tamamen kendi şartları içerisinde değerlendirilmiştir. Bu değerlendirmeler, çeşitli süreçlerden geçirilerek elde edilen bulgular sonucu gerçekleştirilmeye çalışılmıştır.

Daha çok nitel araştırmalarda kullanılan karşılaştırmalı tarihsel araştırma metodu, araştırmacının bakış açısını araştırmanın zorunlu bir parçası olarak görür ve araştırmacının incelediği dönemi, geçmişin bilincine sahip olarak ele almasını zorunlu kılar. Bu bilgidен hareketle araştırmacının incelenen toplumda ortaya çıkan davranışlar için nedenler ve adaptasyonlar aramasını, kültürü incelemek için ise ritüel ve sembolleri sorgulamasını önerir (Neuman,2000,388-389). Metodun bu özellikleri doğrultusunda tez süresince incelenen toplum ve dönem sabit tek bir bakış açısından ele alınmaya çalışılmıştır. Elde edilen çıkarımlar tüm koşullar göz önünde bulundurularak, toplumda yer alan kültürel öğeler sahip oldukları anlamlar ile birlikte yorumlanmıştır. Yine aynı doğrultuda metodun, kültürel bağlamların bir ya da daha fazla tarihsel bağlamla bağlantılandırılabilirliği ve geçmiş bağlamların kültürde karşılaştırma için kullanılması özelliği de toplumsal inceleme yapılırken çeşitli toplumsal ve kültürel kurumların süreç içerisinde geçirdiği safhalar ele alınmış, zamanla ne tür farklılıklar sergilediklerine değinilmiştir.

Metodun tezde ele alınan kuramsal yapıyla örtüşmesi de söz konusudur. Bu metod, insanların görüş ve bilişlerini belirleyici faktörler olarak görür, bu faktörler, amaçlarına ulaşmak için insanların öğrendiği olası ya da imkansız yolları şekillendirirler. Neden sonuç ilişkilerine önem veren kuram, insan eylemlerinde çevrenin etkisinin belirleyici olduğunu vurgularken aynı zamanda bireylerin seçim ve kararlarında ne kadar özgür olduklarına da sorgular (Neuman,2000,383). Bu bağlamda, tezde ele alınan birey, eylem, bireyin motivasyonu ve güdülenmesi, sosyalizasyon süreci sonucu topluma uyumu gibi başlıklar da metodun benzer konu ve sonuçlarla ilgilendiğini gösterir.

Metodun veri kaynaklarını; birincil kaynaklar, ikincil kaynaklar, kayıtlar ve yeniden derlemeler oluşturur (Neuman,2000,395). Tezde kullanılan kaynaklar toplumsal ve kültürel içerikte, ikincil kaynaklar ve yeniden derlemelerdir. Ayrıca, vaka araştırması, kültürel- bağlamsal araştırma, kültürler arası araştırma ve uluslar arası araştırma (Neuman,2000,403) tarihsel karşılaştırma metodunun alt başlıklarıdır ve burada, bir toplumun kültürel ve dönemsel incelemesi uygulandığından dahil olunan başlık kültürel- bağlamsal araştırmadır.

Sosyolojik açıdan edebi eser incelemesinde ise edebiyat sosyolojisinin öne sürdüğü, edebiyat nesnesinin toplumu yansıttığı varsayımından hareketle, eser iki boyutuyla ele alınacaktır. Bunlardan ilki, eserin yazıldığı dönem ve ülke ile yazarın biyografisinde yer alan unsurların hikayede karşılığının aranması şeklinde incelenen dış etmenlerdir. Bu noktada araştırma, eserin ortaya çıktığı dönem ve yazarının yer aldığı toplumsal koşullar göz önünde bulundurularak gerçekleştirilecektir. İncelemenin ikinci boyutunu oluşturan kısım ise eserin sosyolojik kuram açısından incelenmesidir. Talcott Parsons'ın kuramı incelenirken oluşturulan başlıkların karşılıkları, eser incelenmesinde de oluşturularak bu kurama göre hikaye sosyolojik açıdan ele alınacaktır

Yukarıda özetlenen unsurlar açıklanacak olursa, dışsal etmenleri oluşturan dönem, ülke ve yazarın biyografik nitelikleridir. Bu nitelikler ve eserin meydana geldiği koşullar hakkında bilgi sahibi olmak, eseri bu doğrultuda değerlendirmek için önemlidir. Öncelik sırası gözetmeksizin yazarın biyografisi, büyüdüğü çevre, yaşadığı ülke ve şehir, aldığı

eğitim gibi aıllardan incelenecektir. Burada önemli olan yazarın etkilendiği ve iletişime girdiği toplumsal evre ve kurumlar hakkında bilgi toplayarak, yaratısında yer alan unsurları incelemede bunları kullanabilmektir.

Literatür taramasında genellikle yazılı eserler değerlendirilmiştir. Bunlar, kitaplar ve çeşitli yerlerde yayınlamış makalelerdir. Birebir ya da internet üzerinden Ankara ve İstanbul'daki çeşitli üniversitelerin veri tabanları araştırılarak kitaplara erişim sağlanmıştır.

Sosyoloji alanında yazılmış derleme kitaplar ve Talcott Parsons'ın kendi eserleri incelenmiş, ana metinde alıntılar şeklinde değerlendirilmiştir. Ayrıca, edebiyat sosyolojisi ile ilgili basılı eserlere ulaşım sağlanmaya çalışılarak, konu ile ilgili kısımları araştırmanın tabanını desteklemede yararlanılmıştır.

Bu çalışmaların yanı sıra, 1930- 1960 döneminde Amerika'da gerçekleşen olayları ve tarihi gerçekleri ele alan çeşitli kaynaklar taranarak tarihsel bir bütünlük teşkil edecek şekilde değerlendirilmiştir. Aynı zamanda, o dönemde ülkede yayınlanmış çeşitli gazete, dergi ve bildirilere internet ve derleme kitaplar aracılığıyla ulaşılmaya çalışılarak dönem hakkında daha ayrıntılı bilgi sahibi olunmuş ve nakledilen bilgiler için alıntı tabanı oluşturulmaya çalışılmıştır.

3. TOPLUMSAL YAPI, BİLİMSEL BİLGİ VE EDEBİYAT İLİŞKİSİ

Sosyolojinin bir dalı olarak, edebiyat sosyolojisi başlığı altında öncelikle, birbirinden farklı iki disiplin olan sosyoloji ve edebiyatı aynı başlıkta birleştiren bu alan hakkında bilgi verilerek amaç ve inceleme alanlarına yer verilecektir. Daha sonra, tezin edebi incelemesinde takip edilen yöntemler olmaları nedeniyle sosyoloji ile edebiyatı taban olarak yapılan çeşitli edebiyat sosyolojisi çalışmalarına kısaca değinilecek, kullanılan bu metodun tarihsel olarak dayandığı kökler hakkında bilgi verilecektir.

3. 1. ARAŞTIRMANIN TEORİK YAKLAŞIMI

Araştırmada ele alınacak olan teorik yaklaşımlar iki başlık altında toplanabilir. Birincisi, sosyolojik kuramın bilimselden çok toplumsal incelemesinden kaynaklanan ve bilimsel eserlerin böyle bir açıdan ele alınmasını destekleyen kuramlara ve alıntılara yer verilen bilgi ve bilim sosyolojisi başlıklarıdır. Burada, bilimsel bilgi ve ürünlerinin yalnızca bilimsel bir alt yapı oluşturması için değil, içinde yaratıldığı toplumsal ve kültürel koşullardan etkilenmesi ve bu koşulları yansıtması özellikleri için ele alınarak, yine bu özelliklerinden dolayı toplum ve dönem incelemesinde kullanılabilirliği tartışılmaktadır.

3. 1. 1. Bilgi Sosyolojisi

Yaşadıkları toplumda sosyalleşen bireyler, daha önce de değinildiği gibi toplumda var olan çeşitli kültürel kalıpları içselleştirerek davranışta bulunurlar. Bu davranışlar bireyin toplum tarafından kabulünü doğururken diğer bireyler ve kurumlarla girilen etkileşimlerle daha kurumsal hale gelir. Böylece etki alanı daha genişleyen davranış kalıplarının temellerinde bilgi yatar. Çeşitli şekillerde kabul gören bu davranışlar aynı zamanda toplumsal yapı, kültür ve dönem hakkında da bilgi verir.

Tezde kuramsal örnek olarak incelenen Talcott Parsons aracılığıyla dönem ve toplumsal yapının ele alınması tezin metodik yaklaşımında bilgi sosyolojisine de yer verilmesini gerekli kılmaktadır. Bunun nedeni, toplum ve dönem incelemesine örnek teşkil eden bilimsel bir bilgi olarak sosyolojik kuramın varlığıdır. Böylece, ortaya atıldığı dönemin toplumsal ve kültürel ipuçlarını yansıttığı kabulünden hareket edilen bilimsel bir bilginin bu kabulü ne kadar desteklediği, yani, üretildiği toplumsal ortamın koşullarından nasıl meydana gelerek hangi olgulardan beslendiği ortaya konulmaya ve bu olgular arasındaki bağlantı saptanmaya çalışılacaktır.

Schutz'a göre bilgi sosyolojisi, izafi fakat geniş bir diyalektik ile ilgilenir. Burada izafi olan kişisel deneyimlerin anlamlı bir şekilde yorumlanmasıdır ve toplumsal yapı ile bireyin yaşadığı dünya arasındaki diyalektiği içerir (Schutz, *The Problem of Social Reality*, 1960, 207; aktaran Berger,1973).

Daha yakından bakıldığında, her toplumun kendine özgü olan yapısında kalıplaşan ve diğer kuşaklara aktarılan birikim, bireysel boyuttaki deneyimler ve birikimlerle çeşitli paralellikler gösterir. Bu paralellikler, her bir bireyin davranışlarının toplumda yer alan genel kabuller çerçevesinde geliştiğidir; böylece birey toplumsal alana kabul edilir. Burada bireylerin içselleştirdiği ve toplumda var olan yaygın bilgi söz konusudur ki davranışlar aracılığıyla birbirini tamamlayarak devam eder.

Peter Berger'e göre, bireye dışarıdan nüfuz eden ve birey tarafından içselleştirilerek bilincin birer parçası haline gelen bu bilgi, bireyin yaşamı boyunca işleyerek dışsallaştırılır (Berger,1973,285). İçselleştirme ve dışsallaştırma bireyin kendi dışında var olan ama zamanla bireyin kendi düşünsel alanına dahil olan bilgi ve davranışlardır. Berger'in daha birey bazlı olan bu bakış açısından daha toplumsal olan bir çıkarımda bulunulduğunda, kısaca bireylerin içinde yaşadıkları toplumun birer parçası olmaları ile sonuçlanan bu süreç, toplumsal ve kültürel zihniyet yapısının da özetini teşkil eder. Daha önce de değinilen Sorokin'in yaklaşımı, toplumsal değer ve kabullerin kültürel zihniyeti belirlediği yönündedir (Sorokin,1972,255). Bu ve yukarıdaki kabullerden hareketle ortaya konulabilecek olan husus, bireylerin toplumda yer alan kültürel yapıyı içselleştirdikleri doğrultuda davranış sergilemeleri iken aynı zamanda söz konusu

toplumda bireylerin ortaya çıkardıkları eserlere de bunu yansıtma yönündedir. Bireyin kişisel yapısının toplumsal yapının mikrokozmu olduğu söylenebilir.

Bu noktaya kadar yapılan açıklamalar ışığında, toplumsal yapı ve kültürün belirlediği ve şekillendiği bireysel bilgi ve davranışlar, yine söz konusu toplumda baskın olan zihniyetin birer yansıması olan çeşitli eserler (örneğin edebi ve bilimsel eserler) meydana getirirler. Böylece, geçmişe ait toplumsal kırılmalar olduğu kadar, bilimsel ve edebi eserlerin beslendiği kaynakları, ortaya çıktığı dönemin toplumsal ve kültürel yapısı ile dönemsel koşulları da meydana getirir.

Bilginin zihniyet, kültür ve gelenek gibi toplumsal olguların oluşmasındaki rolü, kültürel yargıların, norm ve değerlerin biçimlenerek kurumsallaşması ve toplumsallaşmasında da oldukça etkilidir. Bu bilgilerin ışığı altında edebi ve bilimsel eserlerin toplumsal yapı ve dönemsel özellikleri yansıtması niteliğinden hareketle edebi ve bilimsel eserlerin birbirini yansıtacağı sonucuna da varılabilir. Burada bilgi bireyselden çok toplumsal bilgidir ve dönemsel eğilimleri kapsar.

3. 1. 1. 1. Bilim Sosyolojisi

Bilgi sosyolojisinin bir dalı olan bilim sosyolojisi, bilgi sosyolojisinde olduğu gibi, bilimsel bilginin toplumsal konumlanması ile bağlantılıdır, diğer bir deyişle, bilimin beslendiği kaynaklar, bilim adamının toplumsal konumu ve etkilendiği toplumsal ve kültürel koşullar açısından ele alınacaktır. Buradaki yaklaşım bilimsel bilgilerin, bilimsel olma özelliklerinin yanı sıra toplumsal olma özellikleri açısından incelenmesi yönündedir, ya da kısaca, bilimsel bilgilerin sosyolojik açıdan analiz edilmesidir denilebilir.

Bilim sosyolojisinde ilk adım olarak söylenebilecek olan, bilim adamlarının toplumda yaşayan bireyler olduğu, dolayısıyla, diğer bireyler gibi çevrelerinde olup biten toplumsal olaylardan ve dönemsel özelliklerden etkilendikleridir. Bilim adamlarının toplumla, etkileşime girdiği diğer bireyler ve kurumlarla olan ilişkilerinin onların

kültürel ve toplumsal birikimlerini şekillendirmelerinin yanı sıra aynı zamanda bilimsel çalışmalarını etkiledikleri söylenebilir. Ortaya konuldukları dönemin koşullarını yansıtan sosyolojik kuramlar, tezde ele alınan soru cümleleri ile örtüşme özelliği göstererek, yine araştırmanın metodu çerçevesinde ele alınan toplumsal ve kültürel koşullar ile bağlantılandırılacak toplumsal ipuçları içermektedirler.

Buna göre, bilimsel bilgi çeşidini üreten birey toplumsal ve kültürel alt yapısından bağımsız olamayacağı söylenebilir. Bu doğrultuda, sosyoloji kuramcıları da kendi yaşadıkları toplumdan, kültürel ortamdan ve dönemseller koşullardan etkilenerek bu yönde eserler verirler. Daha önce de değinildiği gibi, araştırmada incelenen sosyolojik kuram, Parsons'ın yaşadığı toplum ve dönemle oldukça paralellikler taşımaktadır. Bunların en önemli örneği, çok uluslu kültürel bir yapıya sahip olan Amerika'da, bir birinden farklı etnik kökenlere sahip olan bu grupların tek bir çatı altında, bir ulus bilinci içerisinde hareket etmeleri için gerçekleştirilen hükümet politikalarının sahip olduğu özellik olan bütünlüycilik özelliğini taşımasıdır. Bu türde bir toplumsal sorun ve amaç doğrultusunda meydana çıkan bu kuramın araştırmada seçilme nedenlerinden biri olan bu özelliği aynı zamanda bilimsel birtakım verilerin, toplumsal açıdan sınanmalarını sağlar.

Yukarıda değinilen unsurları kuramsal açıdan irdelemek için Merton'ın 'bilimsel bilginin normatif yapısı' kavramına değinilebilir. Merton'ın dört başlıkta topladığı bu kavramsal dizin, bilimin kurumsal amaçları ve uygulanan teknik metotlarından türeyen dört kurumsal gereklilikten oluşur; evrensellik, işbirliği, tarafsızlık ve organize edilmiş septizm (kuşkuculuk). Evrensellik, gerçeklerin yeniden yapılandırılmış bireysel olmayan, gözlemlere ve daha önce onaylanmış bilgilere uygun kıstaslara tabi olduğunu iddia eder. Buna göre, bir üretimin bilimsel olabilmesi için gereken koşullar, bilimsel bilginin öncelikli şartıdır. Çeşitli kıstaslara uyan bu üretimler, daha önceden ortaya konulmuş olan bilimselliği onaylanmış ürünlerle örtüşmelidir. İşbirliği esasına göre, bilimin bulguları toplumsal işbirliğinin bir ürünüdür ve topluluğun tümü tarafından belirlendiği ön kabulünden hareket eder. Üretilen bilimsel bilgilerin birikim ve toplumsal bir etkileşim sonucu ortaya çıkması bilim sosyolojisinin araştırma ile bağıntı ortaya koymaktadır. Tarafsızlık, bilimsel topluluğun, üst seviyede bir rekabetle nitelense de bütünlüğü sağlamak ve çalıntıyı önlemek için etkin bir kontrol yapısına

sahip olduğunu iler sürer. Tarafsızlık, tamamen bilimsel ürünler veren bireylerle ilgili olmakla beraber, bu üretimlerin sapma payını en aza indirmek için kullanılan araçları ele alır. Son olarak da organize edilmiş septizm, bilim adamlarının eleştirel olmaya sosyalleştirildiklerini iddia eder ve her bir bilimsel parçaya şüphe ile bakmaları gerektiğini belirtir.

Yukarıda açıklanan şemaya göre Merton, bilimsel olarak adlandırılan davranışları yöneten kültürel değerler ve gelenekler olduğunu belirterek bilimi bir kurum olarak ele alır, diğer kurumlar gibi bu kurumun da kendi içerisinde ödül ve ceza gibi çeşitli mekanizmaları olduğunu belirtir ve topluluk özelliği gösterdiğini ve toplumsal koşullarla birebir bağlantılı olduğunu öne sürer.

Buraya kadar açıklanan hususlar da göz önüne alındığında, toplumsal ve dönemsel koşullardan etkilenen ve onları yansıtan edebi eserler gibi bilimsel ürünler de sosyolojik bir incelemeye mahal verecek şekilde toplumsal ve dönemsel koşullardan etkilenirler. Edebi eserlerin olduğu kadar bilimsel bilginin de toplumsal olarak incelendiği araştırmada, bu etkilenim, her iki üründe de meydana getirildikleri toplumun ve dönemin tarihsel ve kültürel özelliklerini yansıtmaya şeklinde ortaya çıkar. Diğer bir deyişle, gerek edebi metin gerekse sosyolojik kuram, toplum ve dönem incelemesinde bilimsel olduğu kadar sosyolojik birer kaynak teşkil eder. Yukarıda verilen örnekteki gibi, ABD'nin çok kültürlü toplumsal yapısına ve Büyük Buhran gibi toplumsal bir olguya hem Parsons'ın sosyolojik kuramında ve hem de Faulkner'ın kısa hikayesinde rastlanır. Bu bir rastlantıdan çok, söz konusu toplum ve dönemin başlıca özelliklerinin ve koşullarının bu iki ürüne yansıtılmasından kaynaklanır. Bilgi ve bilim sosyolojisinde yer verilen, bu ürünlerin sosyolojik birer kaynak olarak incelenmesi ile ilgili kuramların yanı sıra, edebi eserlerin toplumsal gerçekliği yansıttığı ve toplumsal kurumlardan ayrı düşünülmemeyeceği varsayımlarını ele alan çeşitli kuramlar mevcuttur.

3. 1. 2. Edebiyat Eserlerinin Beslendiği Ve Yansıttığı Toplumsal Etmenler

3. 1. 2. 1. Toplumsal Kültürü Yansıtmaya

Edebiyat eserinin toplumsal bir eylem olarak kabul edilmesinin paralelinde, meydana geldiği toplumun kültürünü yansıttığı söylenebilir. Bireylerin, toplumun kültürüyle olan bağları oldukça güçlüdür. Bunun en büyük nedeni, kendisini çevreleyen toplumun normatif yapısı, gelenekleri ve çeşitli davranış kalıplarıyla yaşamları boyunca iç içe yaşamalarıdır. Böylece, toplumda yer alan kurum ve kalıpları içselleştiren birey bunları, yaratısında doğrudan ya da dolaylı olarak kullanır. Burada kastedilen seçilen konulardan çok, yazarın bu konuları işlemekte kullandığı yöntem ya da yardımcı araçlardır. Bunlara, kurulan ortam veya yaratılan karakterlerin özelliklerinden, diyaloglara kadar pek çok edebi unsur örnek gösterilebilir.

Bireyin, toplumsal kalıpları özümsemesinin ikinci boyutu da, yaşadığı toplumu anlamlandırmasıdır. Toplumda yer alan davranışlar ile kurumların var olan kültürel kaynaklarının algılanması, bireylere toplumsal yaşamlarında uyum ve kolaylık sağlarken aynı zamanda toplumda yer alan kültürel birikimi anlamlandırmalarında da yardımcı olur (Lowenthal,1968,159). Böylece toplumun bireyleri tarafından paylaşılan değerler etrafında şekillenen davranışlar, kültüre uygunluk özelliğini taşır; bu özellik, yazarın bakış açısı ile eserinde yer alan karakterlerin davranış çeşitleri arasında kendini gösterir. Edebi eserde yansıyan bu kültürel yapılar toplumun geneli tarafından paylaşıldığından, okuyucular eseri anlamlandırmakta zorluk çekmezken, Escarpit'in değindiği bir konu olan 'sabit kültüre en uygun yapıtın algılanması' durumu ortaya çıkar (Escarpit,1992,102).

3. 1. 2. 2. Döneme Uygunluk Ve Dönemin Özelliklerini Yansıtma

Edebi eser incelemesinde, eserin yazıldığı dönemin eserle paralel olarak ele alınması gerekmektedir; bunun nedeni eserin yazıldığı dönemin toplumsal özelliklerini yansıtması ve döneme uygunluk özelliği göstermesidir. Bu özellik, edebi eser incelemesi ile söz konusu toplumun tarihi koşullarına ulaşılabilmesini beraberinde getirirken aynı zamanda incelenen eserlerin üretildiği toplumun dönemsel niteliklerini göz önünde bulundurmaya da gerektirir.

Değınilen yaklaşımı örnelemek için Shakespeare eserlerini ele alan Lowenthal ve Escarpit'in bu konudaki görüşlerine yer verilebilir. Shakespeare oyunlarında yer alan hayalet ve büyücüler yirminci yüzyılda yaşayan kişilerin özellikle eleştirilenlerin doğaüstü va yalnızca oyunda pekiştirici unsurlar olarak ele aldığını belirten Escarpit, bunların esasen daha önemli bir yere sahip olduğunu, oyunların yazıldığı dönemde bu unsurların toplum için olağan olduğunu savunur ve şunları kaydeder; “Shakespeare'in çağdaşları ve özellikle seslendiği okuyucuları bizim olağan üstü dediğimiz şeylere doğal olarak inanıyordu” (Escarpit,1992,103). Bu değerlendirmeden yazarın, kitlesine ulaşırken kullandığı edebi unsurları o dönemin bakış açısına mümkün olduğunca yakın bir şekilde ele alınmasının, eseri inceleme ve anlama için önemli bir ön koşul olduğu çıkarımı yapılabilir. Bunun yanı sıra, bir genelleme yapılacak olursa, edebi eserlerde kullanılan bu gibi unsurların yazıldıkları dönemin toplumsal koşulları ya da bakış açısındaki bazı özellikleri yansıttığı da söylenebilir.

Eserde kullanılan unsurlara dönemi yansıtırma niteliği bakımından örnek veren Lowenthal, Shakespeare'in kendi zamanının fikirlerini ve ahlaki konseptlerinin karakterlerini tanımlamak için kullandığını savunur. Aynı zamanda Shakespeare eserlerinin konularını ve karakterlerini gerçek hayattan aldığını belirterek yazdığı dönemi ve o dönemin sosyal hayatını yansıttığını öne sürer. Bu fikirler doğrultusunda bir genellemeye varan Lowenthal, sanatın ve dolayısıyla da edebiyatın konusunu, yaratıldığı dönemin sosyal verisi ile karakterlerin sosyal analizlerinden aldığını belirtir. Bu konudaki fikirlerini netleştirmek için Madame Bovary gibi karakterlerin yazıldıkları dönemde iğreti kabul edilen herhangi bir özelliklerinin bulunmadığı kaydederken, söz konusu karakterlerin günümüzde yaşamaları durumunda, anormal davranışlar sergileyen, psikiyatrik tedavi alması gerektiği düşünülecek kırıgın nevroitikler olarak algılanacaklarını ileri sürer (Lowenthal,1968,144-148). Böylece, eserlerden yer alan karakterlerin taşıdıkları özelliklerin, yaratıldıkları toplumların ve dönemlerin özelliklerini yansıttığı, böyle bir incelemede bu yaklaşımın göz önünde bulundurulması gerektiği vurgulanabilir.

Edebiyat eserlerinin dönemi yansıtması görüşünü desteklemek için kullanılabilir bir diğer örnek, eserlerin incelenerek yazıldıkları dönemin toplumsal özelliklerinin öğrenilebileceğini savunan Wellek ve Watt'ın görüşleri oluşturur. Wellek, Amerikan edebiyatına ait bazı eserleri inceleyerek bu eserler doğrultusunda dönemin Amerika'sı hakkında oldukça fazla fikir sahibi olunabileceğini belirtir (Wellek,1983,137). Benzer bir yaklaşıma sahip olan Watt ise Richardson'ın eseri olan *Pamela*'dan yola çıkarak yazarın döneminde yaşayan kadınların genel özelliklerini ele alırken aynı zamanda Richardson ve Defoe'nun eserlerine yansıyan dönemin özelliklerinden biri olan kentleşme kavramını inceler (Watt,1976,105-107).

3. 1. 3. Edebiyat Sosyolojisinde Metot Yaklaşımları, Sanat Ve Toplum İlişkisi: Sanatın Toplumsal Yapıyı Yansıtması

Eserin yazıldığı dönem ve ülke de, öncelikle söz konusu yer ve zamandaki toplumsal yapı ve koşulları belirlemede rol oynar. Ardından, dönemin edebiyat geleneği hakkında yorum yapılabilmesi için de ön bilgi teşkil eder. Örneğin realizm akımının revaçta olduğu bir dönemde ya da edebi anlamda yenilikçi eserlerin denendiği bir dönemde yazılması, bir eserin hangi gelenek birikimi üzerine ya da karşısında hangi kurallar kullanılarak verildiğini gösterebilir.

Eserin edebi özelliklerinin incelenmesi boyutunda ise, eserde yer alan yaratılmış karakterlerin kişisel ve davranış özellikleri, olayların geçtiği ortalama tarih ve çevre incelenen sosyolojik kuram açısından ele alınır.

Eserin iç ve dış etmenlerinin ele alınması doğrultusunda, elde edilen tüm bulgular içsel ve dışsal etmenler olarak bir bütün halinde yorumlanabilir. Böylece hem toplumun bir bireyi olarak yazarın gözünden topluma bakılmış hem de toplumsal çevre ve yapı bakımından eser incelenmiş olur. Eserin bu unsurların karşılıklı etkileşimi içerisinde yorumlanması, eseri yalnızca toplumsal açıdan incelenen bir madde olmasını engellerken aynı zamanda salt edebi kurallarca incelenen bireysel ve öznellik boyutunda bilimsellikten uzak bir yaratı olmaktan da alıkoymaz.

Edebiyat sosyolojisinin inceme metodu hakkında ortaya atılan fikirler incelenecek olursa bunların başını, incelemenin iki yolu olduğunu söyleyen görüşler çeker. Esasında sistematik olarak bir metot yaklaşımı ele alındığında ulaşılabilen mevcut görüş ağırlıklı olarak budur.

Terry Eagleton'a göre edebiyat sosyolojisi incelemesinde iki temel yol vardır. İlki realist yaklaşımdır: edebiyatın aslında toplumsal çevreden oldukça fazla etkilendiğini ve bu gerçeği yadsıyan her eserin yetersiz sayıldığını varsayar. İkincisi ise pragmatist yaklaşımdır: edebiyatın aslında her tür etmen tarafından şekillendirildiği ve her çevre tipinden okunabileceğini savunur, fakat belirli siyasi bir duruştan sosyal belirleyicilerini vurgulamamanın yararlı ve istenen bir şey olduğunu da belirtir (Eagleton.1989,90). Bu yaklaşımların her ikisinin de çıkış noktası edebiyatın toplumsal bir ürün olduğu düşüncesidir.

Eagleton'ın açıklamasına paralel olan bir diğer yaklaşım da edebiyat sosyolojisi incelemesinde iki temel yaklaşım olduğu yönündedir ve bunların en ünlüsünün edebiyatın dönemin aynası olduğunu savunandır. Bu yaklaşıma göre, incelemenin temelini oluşturması gereken etmen eserin çevresidir. Bu, Fransız filozof Louis de Bonald'a (1754-1840) dayanır ve Taine ve Plekhanov tarafından savunulur. Bonald, bir milletin edebiyatını dikkatli okuyarak 'bu kişilerin ne yaptıklarını söylenebilir' der. Ona göre, edebiyat toplumsal yapının, aile ilişkilerinin, sınıf çatışmalarının ve benzerinin çeşitli parçalarının aynasıdır. Bu yaklaşım belirtildiği gibi, metot olarak edebiyatın toplumsal bileşenlerini, üretildiği dönemle açıklamayı seçer (Laurenson, Swingewood,1972,13).

İkincisi ise edebi metni temel alan, yapıyı tür ve toplumla bağdaştıran inceleme yöntemidir (Laurenson, Swingewood,1972,78). Wellek, edebiyat eserlerinin "sosyal, ekonomik ve siyasi olayların etkilerine bağlayarak onlarda kullanılan ilmi sebep sonuç ilişkileri içinde" inceleyebileceğini belirterek bu ikinci yönteme atıfta bulunur, böylece edebi sanat düşünsel seviyede, nesnel bilimin yöntemlerince incelenebilecektir (Wellek,1983,14-15).

Tanımlanan iki yöntemin birbirinden en büyük farkı, içsel ve dışsal etmenlerin durdukları yerdir; edebi metin ya odakta bulunacak ve toplumsal bakış açısı ikinci planda yer alacaktır ya da metin, incelemenin merkezine alınarak toplumsal unsurların etkisinin önemi en aza indirgenecektir. Ancak her iki görüşte de sabit olan bir nokta vardır ki o da yazarın dahil olduğu toplumun kültürel yapısının bilgisine sahip olmasından dolayı yaratı eyleminde bu bilgidan belirli bir oranda yararlandığıdır.

3. 1. 3. 1. İlk Örnekler

Edebiyat sosyolojisinin tarihinin ilk örneklerinden olan “Stael’in bu tarihte [1800] yayınlanan *Toplumsal Kurumların İlişkileri İçinde Edebiyat* adlı yapıtı, ...,edebiyatla toplum kavramlarının sistemli bir incelemesini yapmak için ilk girişimdir. Stael, kendi görüşünü *İlk Konuşmaları*’nda şöyle dile getirir: ‘Dinin, törelerin ve yasaların edebiyat üzerindeki etkisini incelemeyi tasarladım’” (Bayan de Stael, *Edebiyat Üzerine, İlk Konuşmalar*, aktaran, Escarpit,1992,10). Bunun yanı sıra Stael (1766- 1817), edebiyatın üzerinde sosyal ve politik etkiler olduğunu da ileri sürer. Herder (1744- 1803) ise doğal bilimlere, tarih ve psikolojiye dayanan bütün bir ampirik estetik savunur. Bu isimlerin yanı sıra Vico (1668- 1774) da İlyada’yı inceleyerek toplumsal ipuçları elde eder (Laurenson, Swingewood,1972,25-27).

3. 1. 3. 2. Hippolyte Taine

“Batı Avrupa ve Amerika’da on dokuzuncu yüzyılın ortalarında romantik edebiyat teorisine karşı bir tepki gelişmiştir ve Fransa’da Hippolyte Taine 1857de yazdığı eserlerle, tarih, edebiyat ve sanatın tabii bilimlerin metotlarına benzeyen metotlarla incelenmesi gerektiğini...” savunur (Wellek,1983,6). Stael ve Herder gibi edebiyatın toplumun kurumlarını ele aldığını söyleyen Taine, edebiyat sosyolojisinin kurucusu olarak kabul edilir. Bir pozitivist olarak edebiyatın fizik ve doğal bilimlerin yöntemleriyle çözümlenmesi gerektiğini, edebiyatın sorgulanabilir olgu ve hisleri

yansıttığını öne sürer. Sanatta Tain'e göre, olası her insan davranışı ve sonuçlarını açıklayabilme özelliğine sahip olan 3 kavram önemlidir; ırk, zaman ve çevre. Bunlar birbirlerinden bağımsızdır ve bütünleşmelerinden 'zihinsel bir yapı' ortaya çıkar, bu da temel fikirlerin meydana çıkmasını sağlar. Ona göre yazar, sanatına nüfuz ettiğinden fazla döneminin ve ırkının özelliklerine nüfuz eder, dolayısıyla toplumun ortak anlatımıdır (Laurenson, Swingewood,1972,31-33).

3. 1. 3. 3. Marksist Yaklaşım

Edebiyatın sosyolojik olarak incelenmesinde ele alınabilecek bir başka yaklaşım, edebi eserin toplumu özellikle toplumsal sınıf yapısı doğrultusunda yansıttığını savunan görüştür. Edebi esere ideolojik –özellikle Marksist- açıdan yaklaşan bu görüş dahilinde ele alınabilecek isimler; Goldmann, Lukacs, Marks ve Engels ile Plekhonov'dur.

Marks ve Engels edebiyatı toplumun, diğer bir deyişle gerçeğin yansıması olarak görürler (Laurenson, Swingewood,1972,43). Plekhonov Fransız dramasını sınıf ayrımını incelemek için ele alırken edebiyatın yansıttığı asıl noktanın sınıf çatışması olduğunu savunur. Lukacs da benzer bir yaklaşımla, tüm edebi eserlerin bir sınıf perspektifiyle yazıldığını ortaya koyar (Laurenson, Swingewood,1972,52-54).

3. 1. 3. 3. 1. Lucien Goldmann

Yukarıda sayılan isimlerin ardından gelen ve 'oluşumsal yapısalılık' yöntemini kullanan Goldmann, edebiyat eseri ile toplum arasında bağlantı kurulması gerektiği görüşünü destekler. Oluşumsal yapısalılık olarak adlandırdığı yöntem "İç içe geçmiş yapılar bütünü çerçevesinde... edebi metnin toplumsal/ ideolojik yapıyla eklemlenmesini görünür ve anlaşılır kılar" (Gürsel,1997,29). Burada Goldmann'ın en büyük özelliklerinden biri edebi eseri sosyal açıdan incelemede tutarlı bir yöntem geliştirmesidir. Sanatsal yaratıyı bireyin eylemi olarak gören Goldmann'ın "Lukacs'dan

yola çıkarak geliştirdiği bir başka ilke de ‘birey- aşkın özne’ kavramı çerçevesinde temellendirilen genel olarak insan bilimlerinde, özellikle de [edebiyat sosyolojisinde] son derece işlevsel bir rol oynayan toplumsallık ilkesidir” (Gürsel,1997,26).

3. 2. TOPLUMSALLAŞMA: YAZAR VE TOPLUM İLİŞKİSİ

3. 2. 1. Toplumun Bir Üyesi Olan Yazar

Topluma dahil olan bireyler, hayatları boyunca karşılaştıkları durumlar ve kişi ya da kurumlarla etkileşime girmeleri sonucu toplumsal bir bilgi dağarcığına sahip olurlar. Davranışlarını istemli ya da değil, maksimum ya da minimum seviyede bu bilgilere göre yönlendiren birey, içerisinde yaşadığı toplumda, söz konusu dönemde var olan normatif ve toplumsal yapıyı hali hazırda içselleştirmektedirler. Edebi eser yazarları konusunda adı geçen birikimi inceleyen Hauser ve Lowenthal bu durumu doğrudan sosyalizasyon süreciyle bağlantılandırır. Hauser daha çok, sanatçı bireylerin toplumla iletişimde toplumun bir öğretmen vazifesi gördüğüne değinir ve gelenek, eğitim ve bireyin dahil olduğu kurumların bireyi şekillendirdiğini savunur (Hauser,1982,138-139).

Edebiyatın insan bilincine dayanan tek kaynak olduğunu savunan Lowenthal ise benzer bir yaklaşımla, yazarın sosyalleştiği toplumun bilincini yansıttığını, diğer bir deyişle, sosyalizasyon sürecinin yazar tarafından bilinç olarak meydana çıkarıldığını söyler (Lowenthal, 1989,15).

Birey olarak yazarın, yetiştiği toplumun kültürel değerlerini ve diğer yapısal özelliklerini etkileşime girdiği birey ve kurumlar aracılığıyla içselleştirdiğini ve bunun da bireyin sosyalleşme sürecinin püf noktası olduğunu savunan paralel iki görüşün bir adım ilerisi olarak nitelendirilebilecek bir yaklaşım sergileyen Wellek’in, edebiyat incelemesinde yararlanılması gereken etmenleri belirttiği şu cümlesine yer vermek uygun olacaktır:

“Her yazar toplumun bir üyesi olduğundan, sosyal bir varlık olarak incelenebilir. Bu incelemede esas kaynak yazarın biyografisi ise de böyle bir inceleme yazarın geldiği veya içinde yaşadığı ortama doğru kolayca uzatılabilir. Burada yazarın sosyal çevresi, ailesinin tarihçesi ve ekonomik durumu hakkında bilgi toplamak mümkün olacaktır” (Wellek,1983,126).

Alıntıda da anlaşılacağı gibi, yazar toplumun bir üyesidir ve toplumsal özelliklerin kazanıldığı aile kurumu yazarı bu açıdan değerlendirmek için önemli bir etkidir. Ailenin burada önem teşkil etme nedeni, yazarın da bir birey olarak, dahil olduğu toplumun kültürel değerleri ile toplumsal yapısını büyük ölçüde kazandığı kurum olmasıdır. Böylece, yazarı çevreleyen koşullar, ait olduğu toplumsal tabaka gibi olgular hakkında fikir sahibi olunabilirken, yapıtlarında yer alabilecek değerler ve toplumsal noktalar değerlendirilebilecektir. Zira yazar hakkında bilgi edinmek, toplumsal çevresi özellikle de sosyalleştiği toplumun kendisine en yakın kurumu olan ailesi hakkında bilgi sahibi olmak edebi eseri sosyolojik açıdan incelemek için atılacak adımlardan biridir.

Benzer bir yaklaşımla yola çıkan Cowley, makalesinde, yazarların ekonomik- sosyolojik geçmişlerinin eserlerine yansıdığını inceler. Ona göre yazarların geçmiş deneyimleri ve buldukları toplumsal koşullar eserlerine çeşitli yollarla yansımaktadır, bu doğrultuda incelemesine devam eder ve eserlerin konularında paralellikler bulmaya odaklanır (Cowley,1976,276).

3. 2. 2. Edim Olarak Edebiyat

Bireysel bir eylem olarak toplumsal etkenlerle karşılaşan yaratı eylemi, ham duygularımıza dayanır; bunlar hayali eylemlere dönüşürler ve daha sonra bir deneyimle bağdaştırılırlar. Yazar tarafından bize sağlanan çeşitli semboller aracılığıyla, toplumsal olarak bildiğimiz bu deneyim ve durumlar doğrultusunda duygularımızı açığa vurmamızı sağlar, böylece içsel özellikler değere dönüşür. Yazar duyguya sahip olan tek kişi değildir fakat onun tek olduğu nokta herkesin hissettiğini açıklayan belirli bir şekil yaratarak hissedileni açıklayabilen kişi olmasıdır (Duncan,1953,5,17).

Yazar, yaratıcı bir birey olarak yavaş bir şekilde gelişir ve her ürün uzun bir deneyimin ve yetişkin bir bireyin çalışmalarının sonucudur (Hauser,1982,142). Edebiyat eserinin meydana gelmesi hakkında çeşitli görüşler vardır, bunlar daha çok, bir eylem olarak ele aldıkları edebi yaratıyı, diğer bireysel eylemlerden ayrı tutmama eğilimindedirler. Örneğin Wolff, sanatsal üretimin diğer üretim türlerinden bir farklılığı olmadığını savunur ve tüm insani eylemlerin toplumsal bir ortamda geliştiğini ve “toplumsal düzen tarafından belirlendiğini” ortaya koyarak bu belirlenimin sanatsal yaratı için de söz konusu olduğunu iddia eder. Ona göre, tüm etkinlik türleri “...yaratıcı ve yenilikçi olanlar da dahil, sayısız yapısal belirleyenin etkisi altında etkinliğin içinde gerçekleştiği toplumsal koşulların... bir aradalıklarından...” doğmaktadır (Wolff, 2000,15). Bireysel eylemlerin toplumsal etkileşim ve çeşitli toplumsal etmenler sonucu ortaya çıktığı fikrinden yola çıkılarak, edebiyat eserlerinin de birey eylemi olarak “içinde olduğu toplumsal koşulların etkisi altında” kaldığı söylenebilir (Escarpit,1992,117).

3. 2. 3. Toplumsal Gerçekliğin Bireysel Değerlendirmesi Olarak Edebiyat

Bireysel yaratı olarak edebiyatı tanımlamaya çalışmada yukarıda yapılan alıntı ve açıklamaların daha ileri boyutunu oluşturmak için, konuya yazarın toplumsal gerçeklikten etkilenecek, onu belirli bir derecede yansıtmasının ne şekilde gerçekleştiğine değinilebilir. Edebi eserlerin toplumsal gerçekliği tam olarak yansıtması söz konusu değildir. Savunulan düşünce, yazarın kendi toplumunun özelliklerini taşıyan bir bireyi olması ve bunun ipuçlarının eserinde mevcut olabileceğinden, yazarın yaşadığı toplumu özümsemesi, anlamlandırması gibi olgulara değinilmiştir. Toplumsal gerçekliğin esere yansıtılması boyutuna dönüldüğünde, salt gerçekliğin ya da salt toplumun eserde yer almadığı söylenebilir. Bu noktada devreye giren, yazar bireyin öznel olarak seçimleri, algısı ve kullandığı tekniklerdir. Yazarın toplumu algılama biçimi genel kanının çok uzağında olmasa da bu, “yazarın gerçekliğe ilişkin kendi değerlendirmesi”dir (Redeker,1986,102).

Yazarın gerçekliği değerlendirmesi, toplumsal yaşamda karşılaştığı her unsur hakkında edindiği fikir, diğer bir deyişle edindiği toplumsal ve kültürel birikimi doğrultusunda

gelişir. Toplumsal bir gerçek olarak savaşı ele alan pek çok yazar vardır ve bu yazarların söz konusu gerçekliği değerlendirme tarzı oldukça farklıdır. Hemingway savaş olgusunu *Silahlara Veda*'da bir aşk hikayesi üzerinden değerlendirirken, Stephen Crane'in savaşı değerlendirme şekli, *Bir Kahramanlık Sırrı* adlı kısa hikayesinde oldukça ironiktir. Aynı sava verilebilecek başka bir örneği de Amerikan toplumunda yetişen göçmen topluluklarına ait yazarlar ile Amerika'da doğup büyüyen Amerikan yazarlarının Amerika'yı eserlerinde değerlendirme farkları teşkil edebilir.

4. DÖNEMİN TOPLUMSAL KOŞULLARI: AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ, 1930- 1960.

Amerika Birleşik Devletlerinde 1940 ve 1960'larda oldukça revaçta olan yapısal işlevselci kuramın (Coser,1977,563) bir örneği olan Parsons'ın eylem teorisinin ve Faulkner'ın yazdığı 'Emily İçin Bir Gül' adlı kısa hikayenin dönemin Amerika'sının toplumsal yapısını ne derecede yansıttığı ve hangi özelliklerinin üzerinde durduğunu algılayabilmek için söz konusu zaman ve toplumun yapısının anlaşılması gerekmektedir. Amerikan toplumunun çok uluslu nüfus yapısı ve Birinci ve İkinci Dünya Savaşlarında deneyimlediği ekonomik şartlar ele alınarak, bunların ışında Talcott Parsons'ın kuramı ve kısa hikayenin bazı özelliklerine değinilecektir. Öncelikli olarak, 1929 yılında başlayan Büyük Buhran ve İkinci Dünya Savaşının sonrasına kadar süren ekonomik dalgalanmalar, Amerika Birleşik Devletlerinin dönemsel açıdan incelenecek deneyimleridir. Ayrıca, incelenecek olan edebi eserde konu edinilen Sivil Savaş da ele alınacak deneyimlere eklenecektir. Bu doğrultuda, toplumsal yapı ve dönemsel-toplumsal şartların kuramın oluşmasında etkili olması boyutu ele alınacaktır. Her ne kadar kuramın ortaya çıkmasında etkili olan nedenler çeşitli olsa da, buradaki varsayım, düşünsel bir üretim olan kuramın oluşturmasında kuramcının yaşadığı toplumsal çevreden etkilendiği yönündedir. İncelenen eserlerin sosyolojik kuram ve edebiyat eseri olmasından dolayı toplumsal sorunları ele almasının yanı sıra, aynı zamanda meydana çıktığı toplumun özelliklerini yansıtmaları da söz konusudur. Tezin temel taşlarından biri olan bu varsayım, Parsons'ın kuramı açıklanırken de değinilen, bireylerin yetiştikleri ve yaşamları boyunca etkileşim içinde oldukları toplumun kültürel ve toplumsal özelliklerini içselleştirmeleri ve dolayısıyla meydana getirdikleri her hangi bir esere bu özellikleri dolaylı ya da doğrudan aktarmalarıdır. Bu açıdan bakıldığında, konunun üç boyutlu düşünülmesi gerekir. Bu boyutlar; öncelikle bir toplum, ardından bu toplumun tarihsel geçmişinden alınan bir kesit, bir sosyoloji teorisyeni ve bir edebiyat yazarıdır.

Çeşitli kaynaklarda, Parsons'ın İkinci Dünya Savaşının ardından toplumların varlıklarını sürdürmelerini ve nesillerini devam ettirmelerini sağlayan sistematik özelliklerini çözümleyerek sağlam bir toplum kuramı ortaya koymaya çalıştığı anlatılır,

(Hale,1990,355) bu düşünce paralelinde, kuramda yer alan sistem ve zorunlulukların nedensel açıklaması adına bir ipucu oluşturabilir. Daha önce de belirtildiği gibi, kuramın ortaya çıkma nedenleri çeşitlidir, bunlara Parsons'ın düşünsel anlamda etkilendiği ve çeşitli alıntılar yaptığı Klasik sosyologlar örnek verilebilir. Bunun yanı sıra, ağırlıklı etkileyenin kuramcının içerisinde bulunduğu toplumsal şartlar olduğu varsayımından yola çıkılarak, Amerika Birleşik Devletlerinin Büyük Buhrandan başlayarak yaşadığı ekonomik zorluklar, Birinci ve İkinci Dünya Savaşları, alt kültürler ve çok uluslu kültürel yapısı ele alınacaktır.

4. 1. EKONOMİK VE TOPLUMSAL ŞARTLAR

4. 1. 1. Ekonomik Şartlar

4. 1. 1. 1. Büyük Buhran

Amerika Birleşik Devletleri, Birinci dünya savaşından önce ekonomik olarak oldukça iyi bir durumdadır; vergiler düşük, ticaret ve sanayiye *laissez- faire* yaklaşımı olan bir hükümet ve çalışanlara gösterilen ılımlılık bu dönemin özellikleridir. Bu dönemin başarı ve zenginliğinin savaş sonrasında yeniden sağlanması mümkün olmamıştır. Bunun nedeni olarak gösterilenler; ekonomik anlamda sağlanan bu başarının dengesiz olduğu yönündedir.

Büyük buhran öncesi Amerika'sı, teknolojik gelişmelerin hızlı bir şekilde yaşandığı ve gündelik yaşamda da sıkça kullanıma geçirildiği bir dönemdir. Her tür elektrikli ev aletinin yaygınlık kazanması, ardı ardına çekilen sinema filmleri, plaklar, radyolar, otomobiller üretim ve tüketimi üst seviyelere taşır (Ostrander,1970,226-7). Dengesiz bir şekilde artan sanayi üretimine paralel olarak artan tüketim, temel anlamda ekonomik zayıflığa neden olmuş ve Büyük Buhran dönemi başlamıştır. Daha önce gerçekleştirilen, toplumsal anlamda zenginliğe dair söylemler; dönemin Amerikan başkanının söylediği

‘Amerika’nın işi ticarettir’, dönemin gazetelerinde manşet olarak yer alan ‘bütün Amerikalılar zengin olamaz ama olmalıydılar’ şeklindedir (Baydo,1974,234-235).

Ekim 1929’da borsada hisselerin birden düşmesiyle ekonomik çöküş tam anlamıyla başlamış ve 1933’e kadar devam etmiştir. Büyük Buhranın başlamasıyla gerçekleştirilen önlemler arasında vergilerin düşürülmesi, halkın faydalanması için federal kaynakların sağlanması vardır. Vergilerin düşürülmesiyle amaçlanan, üretimde daha fazla anaparanın kalması, böylece ticari girişimlerin arttırılması ve dolayısıyla da yeni iş alanlarının açılmasıdır. Fakat 1929’da işsizlik oranı daha da artmıştır ve zirai üretim hızlı bir şekilde düşmüştür. Hükümetin uyguladığı vergi düzenlemeleri ‘zenginleri daha zengin, yoksulları da daha yoksul hale getirmiştir’ (Baydo,1974,235-236).

1930’da yüzlerce orta sınıf ailesi işlerini ve birikimlerini kaybetmiş durumdadırlar. Dönemin başkanı Herbert Hoover’ın söylemlerinde de pek çok toplumsal propaganda da bireysellik, yerel ve kişisel sorumluluk hakimdir (Baydo,1974,237). Aynı zamanda ekonomik sıkıntıları atlatmak için toplumsal anlamda gönüllü bir bütünlük sağlanmaya çalışılmıştır. 30’ların Amerika’sı toplumun otoriteyi sorgulamaya başladığı dönemdir ve otoriteye artık doğal bir olgu gözüyle bakılmamaktadır (Lauter, vd.1994,1729-1730). Ekonomik ve toplumsal sorunların diğer bir sonucu da toplumsal gelirin nasıl dağıtılacağı ile ilgili sorunlardır.

Sarsılan ekonomi, toplumsal anlamda da çöküşe neden olur. Halkın Amerika’nın büyüklüğüne olan güveni tamamen sarsılır. Ücretlerin azalmasına paralel olarak tüketicinin en aza indirgenmesi üretimin de azalmasına ve işçi çıkartma yoluna gidilmesini gerektirir. Firmaların işçi çıkartmaları en üst düzeye gelir ve işsizlik oranları daha da artar. Durumun kötüye gitmesi, beraberinde devletten yardım beklentisi getirir ancak, bu beklentinin karşılanamaması halkın güvenini daha da sarsar (Rayback,1966,314).

Buhrandan eğitim kurumu da oldukça etkilenir, ücretler ödenemediği için öğretmenlerin ders saatleri azaltılır, hatta bu durum harcamaların aza indirgenebilmesi için okul sürelerinin kısıtlanmasına kadar varır (Baldwin,1964,635). Bununla da ayakta

kalamayan bazı okullar kapatılarak eğitime son verirler. Benzer bir şekilde, kütüphaneler ödünç kitap veremez hale gelirler.

4. 1. 1. 2. Yeni Düzen Dönemi

Franklin Delano Roosevelt'in başkanlığa seçilmesiyle başlayan Yeni Düzen Dönemi 1933 ve 1937 yılları arasında yaşanmıştır. Yeni düzen programı, hükümetin ekonomideki yetkilerini ve sorumluluğunu genişletmiştir. Ticaret ve sanayide yeni düzenlemeler yapılmış, zirai gelire verilen önem artmıştır; ayrıca banka sistemiyle ilgili yeni yasalar çıkarılmıştır. Buhranın en büyük sonuçlarından olan işsizlik sorununu ortadan kaldırmak adına da yeni politikalar izlenmiştir. Çalışanlarla ilgili düzenlemelerden çıkan sonuç, maksimum çalışma saati, minimum ücret ve çalışma koşullarının iyileştirilmesi zorunluluğudur. Fakat teori pratiğe yansımamış çalışan ve işveren arasında çeşitli sorunlar yaşanmıştır (Baydo,1974,238-239).

İkinci Dünya Savaşına kadar ekonomik durum tatmin edici değildir, işsizlik seviyesi hala yüksektir ve düzenleme yapılan pek çok alanda durum benzer şekildedir. 1941'de Japonya'nın Pearl Harbor'a saldırmasıyla Japonya'ya savaş açarak İkinci Dünya Savaşına giren Amerika'da, yeni bir sanayi üretimi alanı ortaya çıkmış, büyük buhran atlatılmıştır (Baydo,1974,123,240).

İkinci Dünya Savaşı sırasında Hükümet ekonomiyi kontrol altında tutma ve savaşa finansal kaynak sağlamakta zorluk çekmektedir. 1943'de savaş endüstrisi kurulmuş askeri araç üretimi başlamıştır. Ülke çapında ekonomik birlik sağlanmaya çalışılmıştır (Baydo,1974,125,240). Savaş giderlerini sağlamak için çeşitli kampanyalar başlatılarak bu vesile ile bonolar satılmıştır. Bu amaçla pullar basılmış, reklam ve afişler hazırlanmıştır. Aynı zamanda Amerikan ailesi kavramının yeniden yapılanması ve aile kurumunun önemlerinin vurgulanmasının bu dönemde başladığı söylenebilir. Ayrıca toplumsal anlamda birlik ve bütünlük mesajları verilmiş, hem savaşa maddi destek verilmesi sağlanmış hem de toplumsal bir bütünlük sağlanarak dış güçlere karşı toplumsal bir direniş de elde edilmiştir.

4. 1. 1. 3. Savaş Sonrası Dönem

1944'de çalışma, eğitim ve sağlık alanlarında iyileştirme politikaları izlenmiştir; toplumsal kaynakların gelir bazında adilane bir şekilde dağıtılması, yerleşim merkezlerinin ve ücretlerin yeniden düzenlenmesi ve eğitim gibi konularda yeni düzenlemeler yapılmıştır (Baydo,1974,241). İkinci Dünya Savaşından sonra başkan olan Harry Truman, Truman doktrini şeklinde dünyadaki komünizme ve komünizm tehlikesine karşı koymuştur (Baydo,1974,136).

Birinci Dünya Savaşından sonra Amerika'da toplumun geneli tarafından tehlike olarak algılanan komünizm tehdidi hala devam etmektedir. Hükümet politikaları bir tarafa, toplumun genelinde Rus ajanlara karşı sürekli bir tedbircilik ve korku hakimdir. Komünizme karşı açılan savaş 1950'de Amerika'nın Kore'ye açtığı savaşa neden olmuş ve Amerikan toplumu Truman'a büyük oranda destek vermiştir. Bu desteğin nedeni de yine aynı şekilde toplumda sağlanmaya çalışılan bütünlük ve komünizm tehdidine karşı verilen tepkidir (Baydo,1974,137).

4. 1. 2. Çok Kültürlü Toplumsal Yapı

4. 1. 2. 1. Göçmen ve Azınlıklar

Amerika Kıtasının keşfiyle kıtaya başlayan göçler Amerika'nın 1776'da bağımsızlığını ilan etmesiyle daha da artmıştır. Dünyanın her ülkesinden göç eden topluluklar zamanla bu ülkeye yerleşmiş ve Amerika'nın toplumsal yapısını oluşturmuştur. Bu toplumsal yapıda Amerika Kıtasının yerlileri olan Kızıl Derililer, Zenciler, İspanyol asıllılar, Asyalılar ve daha az sayıda olan diğer azınlıklar yer alır. Amerika tarihinde, azınlıkların konu olduğu pek çok çatışma ve toplumsal sorunlar söz konusu olmuştur. Kültürel

yapıda alt kültür olarak geçen azınlıklar hakkında çeşitli hükümet politikaları düzenlenmiş, yasalar çıkarılmıştır. Yukarıda değinilen ekonomik şartların yanı sıra Amerikan toplumunun çok kültürlü yapısına da değinilecektir. Böylece, söz konusu dönemin şartları ve toplumsal yapısında meydana gelen ayrılma ve bütünleşmeler ele alınacaktır.

Amerika'ya gerçekleştirilen göçleri engellemek adına çeşitli düzenlemeler getirilmiş böylece ülkenin azınlık nüfusu kontrol altında tutulmaya çalışılmıştır. Bu düzenlemelere 1920 ila 1924 arasında çıkarılan Kota Yasaları örnek gösterilebilir. Bu yasaya göre, ülkeye göç edebilecek uluslar belirlenmiş bu ulusların da göç nüfusu sabit tutulmuştur. Bu nüfus belirlenirken, daha önceki yılların Amerikan yerlisi nüfusuna oranı göz önünde tutulmuştur (Immigration time line, 25.10.2006). İlerleyen yıllarda kota değiştirilerek göçü izin verilen uluslar tekrar belirlenmiş bunlardan Amerika'ya uyumu yüksek olan, İngiltere ve Almanya gibi ülkelerin vatandaşlarının göç sayısı daha fazla tutulmuş, Asya ülkelerine ise çok daha az izin sağlanmıştır. Bu önlemlerle azınlık sayısını kontrol etmeye çalışan yönetimler aynı zamanda ülkede hali hazırda yaşayan azınlık nüfusunu da kontrol altında tutmaya çalışmışlardır. Amerika'nın ilk dönemlerine rastlayan 'melting pot', daha sonra söz konusu olan 'salad bowl' ve 'kaleidoscope' yaklaşımları örnek olabilir.

Ülkede yaşayan tüm azınlık grupları aynı çatı ve kültür altında toplamayı ve eritmeyi planlayan 'melting pot' azınlık kültürlerin, genel toplum yapısında yarattığı ya da yaratabileceği engel ve problemleri en aza indirmeye çalışan bir düşüncedir. Toplumda yer alan tüm kültürleri kendine has özelliklerini göz önüne alarak, bu özelliklerini kaybetmeden bir bütün oluşturmayı savunan 'salad bowl' görüşüdür. 'kaleidoscop' görüşü ise Amerika'nın kültürel çeşitliliğini mozağe benzeterek, her alt kültürün kendi özellik ve farklılığıyla bir bütünün parçalarını oluşturduğunu ve bu bütünün de anlamlı bir kültürel mozaik ortaya çıkardığı görüşünü öne sürer (Booth,1998). Tüm bu görüşlerin ortak olan tarafı farklı alt kültürleri bir bütün şeklinde bir arada tutmanın yollarını aramalarıdır.

Ekonomik şartlar başlığı altında yer alan, Birinci ve İkinci Dünya Savaşında ve daha önceki Büyük Buhran döneminde Amerikan toplumunda söz konusu olan komünizm tehlikesi, Rus ajanların toplumun üyeleri arasında yer alabileceği paranoyaları toplumsal bütünlüğün sağlanması ihtiyacını yaratmıştır. Bunun yanı sıra yine aynı dönemlerde savaşın yarattığı ekonomik zorlukların aşılması adına tüm bireylere düşen görevler söz konusudur. Bunlara hükümeti desteklemek ve ekonomik bir bütünlük sağlamak dahil edilebilir. Yukarıda da belirtilen, savaş sanayisinin kurulması, savaş giderlerinin sağlanması adına halkın hazine bonosu satın almasını sağlamak da aynı amacı açıklayabilir. Parsons'ın deyişiyle sistemin parçaları olarak aktörler üzerlerine düşen görevleri işlev olarak gerçekleştirmeli ki dış güçlere ya da tüm sistemin çıkarı adına sistemin çevresiyle olan ilişkisini dengelemelidirler. Sistemin varlığını sürdürmesi için bu tür işlevlerin karşılanması gerekirken aynı zamanda üretim de sağlanmalıdır.

İkinci Dünya Savaşından sonra savaş, insan hakları ve devam eden yoksulluk hakkında toplumda şiddetli çatışmalar ve boşanmalar başlamıştır (Lauter, vd.1994,1966). Toplumda baş gösteren bu tür problemler için de çözüm aranmaya başlanmış, bunun için de azınlık grupları ile ilgili yeni yasalar çıkarılmıştır. Azınlıkların resmi düzenlemelerle günlük hayattan 'ayrı' tutulmaları ve yaşadıkları diğer zorluklar azınlık gruplarının kendi aralarından çıkan liderler etrafında çeşitli hareketler ortaya çıkmıştır. Bunlar Amerika tarihinde 'sivil haklar hareketi' başlığı altında incelenir.

1950'lerde başlayan azınlık hareketleri daha çok zenci gruplar üzerinde yoğunlaşmıştır. 1800'lerden itibaren söz konusu olan 'ayırım' (segregation), her alanda mevcuttur; yerleşim merkezleri, okullar, toplu taşıma araçları gibi her alanda mevcuttur. Bu düzenlemenin amacı ırk ayrımlarından dolayı 'alt' ırk olarak görülen azınlıkların belli derecede korunmasını sağlamaktır. Bu yöndeki düzenlemeleri açıklamak için ise 'ayrı fakat eşit' terimi kullanılmıştır. Birinci Dünya Savaşında Amerika Birleşik Devletleri ordusunda yer alan zenci asker sayısı oldukça fazladır ve İkinci Dünya Savaşı sonrasında askeri 'ayırım' resmi olarak ortadan kaldırılmıştır. Bunu zamanla, oy kullanma hakkı ve eğitim gibi hakla takip etmiştir (Immigration time line,25.10.2006).

5. SOSYOLOJİK KURAM KAPSAMINDA TALCOTT PARSONS

Bu bölümde, sosyolojik kuram örneği olarak 1902–1979 yılları arasında Amerika Birleşik Devletlerinde yaşamış olan Talcott Parsons ele alınacaktır. Öncelikle biyografisi hakkında bilgi verilerek önemli eserlerine, aynı zamanda düşünsel anlamda etkilendiği isimlere değinilecektir. Aynı zamanda kuram ile kısa hikayede yer alan örnekler ve Parsons'ın kitaplarından yapılan alıntılar ışığında dönemin özellikleri gözlemlenmeye ve bir plan çerçevesinde ortaya koyduğu kuram hakkında genel hatlarıyla bilgi verilerek kuramın üzerine kurulduğu mantık ortaya konulmaya çalışılacaktır.

Tezin konusu itibariyle, kuramın yazıldığı ülke ve dönemle bağlantı kurmaya çalışılarak, kuramın toplumsal anlamda bireyi biçimlendirme ve bireyin topluma uyumu boyutunda birey-toplum düzlemi ele alınmaya çalışılacaktır. Bunların yanı sıra, kuramda yer alan bir diğer önemli konu olan toplumsal yapı ve sistemin işleyişi gibi noktalara da değinilecektir.

Amerika'da doğmuş olan bir kuramın, söz konusu zamanda söz konusu toplumda mevcut olan yapıyı incelemesi avantajından yararlanılarak o dönem ve o toplumun yapı, rol, statü, aile gibi olguları ele alınmaya çalışılacak; Talcott Parsons'ın bu olgulara kuramında nasıl yer verdiği ve karşılıklı bir etkileşim içerisinde olguların, dolayısıyla toplumun kurama nasıl etkide bulunduğu, aynı zamanda kuramın da toplumu nasıl hedef aldığı incelenmeye çalışılacaktır. Diğer bir deyişle, tezin konusu içeriğince, bir toplumda yetişip o toplumda eserler veren bireyler dahilinde, bir sosyolog ve sosyoloji tarihinde makro kuramcı olarak oldukça önemli bir yere sahip olan Talcott Parsons ve kuramının, söz konusu toplum ve tarihi dönemi ne ölçüde ve ne şekilde yansıttığı irdelenmeye çalışılacaktır. Aynı zamanda Parsons kuramı arasında tezin diğer bölümleri olan edebiyat ve edebiyat sosyolojisi alanlarında ele alınan eser ve çeşitli alıntılarla bağlantı kurmaya çalışılarak tezin soru cümleleri desteklenmeye çalışılacaktır. Dahası, edebiyat alanında incelenecek olan eserin bu kuramla aynı tarihi dönem içerisinde yer alması sağlanmış ve yine aynı toplumda üretilmiş olan eserler arasından seçilmiştir; böylece benzer bir mantık ve amaçla, bir toplumun iki farklı alanında yapıtlar veren iki

ismin toplumdaki mekanizmaları bu yapıtlarına yansıtma yol ve amaçları tartışılmaya çalışılacaktır.

5. 1. KISACA YAŞAMI VE ESERLERİ;

1902–1979 yılları arasında yaşamış olan Amerikalı sosyolog Talcott Parsons, eğitim kariyerine biyoloji, felsefe ve ekonomi okuyarak başlamış, 1931 yılına kadar Malinowski ve Weber'in düşünceleri ile tanışarak bunlardan düşünsel anlamda oldukça etkilenmiştir. Bu etki daha sonraki kariyerinde de kendisini gösterecektir. 1931 yılından sonra sosyoloji dersleri vermeye başlamış 1944'de de sosyoloji profesörü olmuştur. Weber'den etkilenme süreci, en önemli eserlerinden biri olan *Toplumsal Eylemin Yapısı* (*The Structure of Social Action*; 1937) kitabında Weber'i açıklamaya ayırdığı başlıklarda da görülebilir. Aynı kitapta Vilfredo Pareto, Alfred Marshall ve Emile Durkheim'in bakış açıları da ele alınmıştır. Kitabın temel vurgusu adından da anlaşılacağı gibi, eylem teorisidir ve Parsons söz konusu çalışmanın amacını; '*Toplumsal Eylemin Yapısı*, sosyal bilimlere sistematik bir katkıdır; sosyal fenomenin bilimsel analizinde temel bir devrime neden olan teorik sistemin gelişme sürecinin analizidir' şeklinde açıklar (Parsons,1949,15,43). Kitabın daha ileriki bölümlerinde ise çalışmasını, bilimsel düşüncenin gelişimini inceleyen ampirik bir çalışma denemesi olarak tanımlar (Parsons,1949,697). Parsons aynı zamanda, kitapta yer verdiği isimlerin, anlamlandırma ve ilişkilerin problem ve kavramları netleştirmede önemli birer araç olduklarını belirtir ve bu adları sistem teorisinin gerekliliklerini açıklamak için kullandığını da ekler. Ayrıca onların teorilerini kurduğu gelenek üzerinden genel bir sistem teorisi oluşturmaya çalıştığını ve sosyal hayatın çeşitli ampirik olgularını belirlemede kullandığını söyler (Parsons,1949,719-721). Kariyerinin başlarında yukarıdaki isimlere kuramsal atıflarda bulunan Parsons, klasik kuramcıların toplumun tamamı ile ilgilenmesi fikrinden yola çıkarak, kendisi de makro bir kuram geliştirme yolunu seçmiştir.

Toplumsal Sistem (*The Social System*; 1951) adlı kitabında ise büyük ölçekli sistemler, toplumsal düzen, bütünleşme ve denge konularını ele alan Parsons, toplumsal sistemin

yapılarını oluşturan karşılıklı ilişki ve etkileşim içindeki birimlerin, o sistemin gelişmesine ve sürdürülmesine hangi araçlarla katkıda bulunduğunu inceleyen bir yapısal işlevsel çözümleme yöntemi geliştirmiştir. Söz konusu kitabı, “toplumsal değişim görüngülerine ancak geçerken değinen, toplumun denge durumlarını açıklamaya adanmış görkemli bir teorik yapı geliştirdi” şeklinde betimleyen Skocpol şöyle devam eder; “...zaman ve mekana aldirmaksızın toplumsal yaşamın bütün yanlarının aynı evrensel teorik terimlerle sınıflandırıp sözde açıklanabildiği bir soyut kategoriler ağını öne çıkarmıştır” (Skocpol,1999,3-4). Parsons’ın temel eserleri olan *Toplumsal Eylemin Yapısı* ve *Toplumsal Sistem*’in yanı sıra pek çok kitap ve makalesi vardır.

5. 2. DÖNEMSEL ÖZELLİKLERİN TALCOTT PARSONS’IN KURAMINA YANSIMASI

5. 2. 1. Parson’ın Amerika’nın Toplumsal Yapısı ve Dönem Üzerindeki Değerlendirmeleri

Amerika ekonomisi, sınıf, din, etnik, bölgesel ve diğer açılardan farklı özellikleri barındıran bir toplumsal yapıya sahiptir ve genel bir yapı belirleme bu yüzden önemlidir (Parsons,1967,231). Parsons’ın bu söylemi Amerika’nın bilinen toplumsal yapısını göz önüne serer. Böylece daha ileriki başlıklarda da olduğu gibi Parsons’ın kuramında, toplumsal anlamda pek çok ipuçları mevcuttur. Kuramda yer alan pek çok örnek dönemin Amerika’sından verilmiştir. Örneğin aile kurumunu incelediği *Aile (Family; 1955)* adlı kitabında incelemelerini Amerikan ailesi üzerinde gerçekleştirmiştir.

Komünizmin önem kazanmasıyla toplumda bu yönde sesler yükselmeye başlamıştır. Bunlar Amerikan bireyciliğine tehdit oluşturmaktadır. Amerikanın bu konudaki olagelmiş yaklaşımı, tekillikten neredeyse otomatik bir şekilde birliğin doğduğu yönündedir. Bu yaklaşım azınlıklar söz konusu olduğunda sarsılmaktadır, toplumdaki

ayrım sorunlar yaratmaktadır, bunu önlemek için de birlik sağlanması gerekmektedir. Böylece bütünleşme sorunları ortaya çıkmıştır (Lauter, vd.1994,1729-1730).

5. 2. 1. 1. Ekonomik Özellikler

Parsons, Amerikan toplumunun temel amacının, ‘toplumun etkili uyum gelişimini ve bununla ilgili toplumsal koşulları kolaylaştırmak’ olduğunu belirtir. Bunun, ekonomik gelişme ve ilgili bütünleyici koşullara odaklandığını ve beraberinde, üretimdeki gelişme ve siyasi organizasyonun etkili bir şekilde düzenlenmesini, dolayısıyla da toplumsal sistemin bütünleşmesini, işlerlik fırsatı seviyesi koşullarının geliştirilmesi ve kişiliklerin oluşturulmasını getirdiğini savunur. Amerika’nın araçsal aktivizmde merkezleştiğini belirten Parsons, bunun da çıkar alanı ve uyum amacıyla eylemleri kontrol etme fikrinden doğduğunu ve siyasiden çok ekonomik vurgu yapıldığını kaydeder. Araçsal aktivizmi Parsons, Birleşik Devletler’in değer sistemi olarak açıklar ve ayrıca, ekonomik ve siyasi vurguyla adaptasyon durumlarını kontrol etme yöneliminde olduğunu ifade eder. Böylece ekonomik olarak iş dengesi ve hareketliliği sağlanarak üretim birleştirilecektir (Parsons,1967,225-226). Kuramda da oldukça yer alan bütünleşme ve sistemin kaynaklarının sağlanması düşünceleri, dönemin toplumsal özelliklerine dair bu yazılarına paraleldir.

5. 2. 1. 2. Toplumsal Yapının Özellikleri

Parsons söz konusu dönemin Amerikan toplumunun yapısını tanımlarken toplumsal tabakalaşmaya değinir. Amerikan tabakalaşmasında önemli iki etmen olduğunu söyleyerek, statünün mesleki alandaki başarı ile diğer bir deyişle işlevsel olarak özelleşmiş alanlarda evrensel performans statü kriterlerince belirlendiğini belirtir. Böylece mesleki alanda fırsat eşitliği büyük oranda sağlanmakta ve dolayısıyla kültürel çeşitliliğin söz konusu olduğu bir toplumda statüler temelde doğum ya da akrabalık birimlerine üyelikle belirlenmemektedir (Parsons,1954,78).

Kuramsal açıdan, modern ve sanayi toplumlarında statünün mesleki başarıyla elde edildiğini söyler ve bunun da aktör açısından eğitim ve kişisel çaba gerektirdiğini savunur (Parsons,1954,78–79). Ona göre, Amerikan toplumunda olduğu gibi kuramsal açıdan da aktörler başarılı olmaya çeşitli ödüllerle güdülenirler ve bu ödülleri elde etmeleri için toplum tarafından sağlanan fırsatlara çabaları sonucu erişebilirler. Bu, toplumla uyumlu eylemler gerçekleştiren, toplumsal değerleri benimsemiş ve sistemin sağladığı fırsatları değerlendiren tüm bireyler için geçerli olabilir. Diğer bir deyişle, alt kültüre dahil olan ya da toplumsal yapıda alt tabakalarda yer alan bireyler de başarılı oldukları takdirde kökenleri göz önünde bulundurulmaksızın yüksek statülerde yer alabileceklerdir. Sistem içerisinde en yüksek statü ya da en iyi ödül en başarılı ve sisteme en faydalı olana verildiğinden aktörlerin işlevsel anlamda başarılı olmalarına vurgu yapıldığı gibi aynı zamanda tüm alt sistemlerin bir bütün halinde hareket etmeleri gerekliliği dile getirilir.

Eylem birimi olarak ele alındığında kişilik sistemini oluşturan faktörler ve eylemlerin meydana geliş tarzı da toplumsal bütünlüğü sağlama ve eylemleri kontrol altında tutarak çatışmaları önleme yönündedir. Aktörler toplum tarafından belirlenen amaçlara belirli araçlarla yönelecekler, bu süreçte davranış kalıplarını takip ederek sistemin yararı yönünde hareket ederken bir taraftan da sistem içindeki işlevlerini yerine getireceklerdir.

5. 2. 1. 3. Toplumsal Cinsiyet Roller

Parsons, savaş dönemlerinde ve sonrasında vurgulanan toplumsal bütünlük, aile ve akrabalık kurumlarının önemine dikkat çekmektedir. Aile kurumunun eski önemini yitirmesi hem toplumdaki bütünlüğü bozucu etkiye sahiptir ve hem de işlevini yerine getirme adına başarısını kaybetmesi anlamına gelmektedir. Parsons ailenin öneminin altını çizerken, kişilik sistemini oluşturan birincil kurum olduğunu belirterek, topluma uyumu yüksek, kültürel değerleri özümsemiş bireyler oluşturma işlevini büyük oranda

aileye yüklemiştir. Böylece toplumsal bütünlüğü bozacak eylemleri yaratacak kişilik sistemlerinin ortaya çıkması da önlenmiş olacaktır.

Boşanma konusuna da eleştirel bakan Parsons, 1955’de yazdığı *Aile* adlı kitabında toplumsal yapıda ailenin önemine değinir. Bu noktada cinsiyet rollerinin belirli olduğunu, kadın eşin ailenin iç sorumluluğuna sahip olduğunu savunur. Ona göre, ailede kadının rolü, çocukları yetiştirip iyi bir şekilde sosyalleştirmektir. Çocukların bakımını üstlenirken aynı zamanda evin düzenini de sağlar. Çocuğun sosyalizasyonu sistem için oldukça önemli olduğundan bu işlevi başlı başına üstlenen bir ebeveyn olmalıdır ve bu da annedir. Bunun nedeni, annenin çocuğu dünyaya getirip besleyen kişi olmasıdır. Aynı zamanda fizyolojik olarak da sistemde mevcut olan tüm mesleklere uyum sağlayamaz. Parsons’a göre bu sebepler aile içi rol dağılımını büyük oranda açıklar.

1950 yılının verilerine dayanarak kadınların çalıştığı meslek dallarını ve bu kadınların medeni durumlarını inceleyen Parsons şu sonuca varır; kadınlar daha çok öğretmenlik ve hemşirelik gibi mesleklerde yoğunlaşmıştır ve bu meslekler erkeklerin yoğunlaştığı meslekleri ‘destekleyici’ niteliktedir. Söz konusu kadınların pek çoğu bekar, dul, ya da hiç evlenmemiştir. Parsons’a göre bunun nedeni ise ekonomik kaynak sağlayacak bir erkekle evlilik bağlarının bulunmayışı ve pek çoğunun ilgilenmeleri gereken çocuklarının olmayışıdır. Erkek eşin işlevi ise ekonomik kaynak elde ederek ailenin devamlılığını sağlamak ve aile bireylerinin bu yöndeki ihtiyaçlarını karşılamaktır. Tüm bu sebeplerden dolayı erkek, ailenin reisi statüsündedir ve kadın onun destekleyicisidir (Parsons,1955,15).

5. 3. PARSONS’IN KURAMSAL VE METODİK YAKLAŞIMI

Kuramsal açıdan bakıldığında yapısal işlevselci teorinin en önemli isimlerinden olan Talcott Parsons’ın kuramının temelinde işlev, denge, sistem, yapı ve aktör gibi kavramlar yer alır. Bu kavramlar birbiri ile bağlantılı olarak kısaca; her biri kendi işlevini yerine getiren kurumlardan oluşan sistem ve bunların içerdiği alt sistemlerden oluşan yapıların bir denge içerisinde varlığını sağlayıp çeşitli mekanizmalar aracılığıyla

kendi devamını sağlaması şeklinde en anlaşılır haliyle özetlenebilir. Kuramda bireyin bulunduğu yer oldukça tartışılmış olsa da burada, toplumun şekillendirdiği ve çeşitli toplumsal araçlarca güdülenerek eylemlerini gerçekleştiren, bir ürünü olduğu toplumun özelliklerini taşıyan birey boyutunda incelenecektir. Bu özetle yer alan kavramlar, kuramın üzerine kurulduğu mantık hakkında da bilgi vermektedir. Söz konusu mantık dikkatli bir gözlemci için kuram içerisinde yer alan her birimde görülebilir; her örnek de kuramın bu mantığına hizmet eder. Burada önemli olan bu örneklerin açıklayıcı özelliklerinin yanı sıra türetildikleri toplumun çeşitli niteliklerini de yansıtır olmalarıdır. Bu noktadan hareketle, toplum ve dönem incelemesi, söz konusu örnekler ve seçilen edebi eser tezin soru cümlelerini doğrulama ya da yanlışlamada kanıt olarak kullanılacaktır.

Parsons'ın kuramı yapısal işlevsel kuram dahilindedir. *Toplumsal Eylemin Yapısı* ve takip eden eserlerinde genel sistem kuramı adı altında da ele alınır. Eylem çeşit ve birimlerini ele alan Parsons, “1940lardan sonra yapısal işlevselci...” (Ashley,1998,297) olarak nitelendirilir ve kavramsal şemasında eylem sisteminin yanı sıra, işlev, toplumsal yapı, sistem gibi kavramlar öne çıkar; bu dönemden sonra odak noktasında toplumların yapıları ve işlevleri de yer almaktadır.

1940 ve 1950’lerde Parsons, işlevsel zorunluluklar ve güdü yönelimleri gibi yeni kavramlar geliştirir. Burada temalar- eylem birimi ve bir metot olarak geniş bir şekilde bilinç ve eylem çalışmasından kaynaklanır (Ritzer,1996,416,433). Çeşitli kaynaklarda yer alan Parsons ve kuramı hem yaşamı boyunca hem de daha sonra olumlu ve olumsuz olmak üzere oldukça çeşitli eleştiriler almıştır: “... ‘bir sosyolog tartışmak, sorgulamak, eleştirmek ya da baş kaldırmak istediğinde, hedef olan kişi genellikle Parsons olur’” (Swingewood,1998,189). Halen günümüzde irdelenen bu kuramı farklı başlıklar altında toplamak mümkün olmakla birlikte bu başlıkları kronolojik bir şekilde sıralamak da olanaklıdır. Bunların nedeni, Parsons teorisinin makro kuram çerçevesi içerisinde yer alması yani yalnızca bir alanda değil toplumun genel işleyişini belirleyen sistematik bir yapı oluşturması ve bu yapıyla toplumda yer alan tüm kurumları açıklıyor olmasıdır. Diğer bir neden ise pek çok teorisyen gibi Parsons da kuramında zamanla, ekleme ya da çıkarma gibi değişiklikler yapmıştır ve dolayısıyla verdiği eserlerde kuramsal açıdan

farklılıklar vardır. Fakat bu farklılıklar sabit bir genel çerçevenin içerisine oturtulmuş, kuramın kendi mantığı ile genel anlamda örtüşen, birbirini tamamlayan konu ve başlıklar şeklindedir. Burada, bu kavram ve konuların, kuramın içeriğe örnek teşkil etmesi nedeniyle seçilmesinden dolayı tamamı ele alınmayacak, içerik ile paralel olmaları noktasında genel birkaç iddia etrafında ve elbette kuram ve kuramcının genel mantığı dahilinde incelenecektir. Bu konular şöyle özetlenebilir; eylem sistemi ve alt sistemleri, aktörün ve toplumun hangi araçlarla bir bütün oluşturacak şekilde güdüldüğü ve bu sayede sistem içerisinde düzenin nasıl sağlandığıdır.

5. 4. GENEL SİSTEM KURAMI

Sistem, Parsons'ın kuramındaki temel kavramlardan biridir. Burada ele alınacak olan, sistem kavramının bireyler, işlevleri, rol ve statülerine etkileridir. Kurumsal bazda, bir alt sistem olarak aile ve bunun paralelinde bir sistemin yerine getirmesi gereken zorunluluklar tartışılacak; bir toplumsal sistemde birey ile kurumların yerine getirmesi gereken işlevlerin neler olduğu ve bunu sağlamak adına genel anlamda toplum ve kurumların bireyleri nasıl etkilediği ele alınacaktır. İleriki başlıklarda yer verilecek olan kavramlara kısaca bakılacak olursa, bunlar eylem sistemi altında kültür sistemi, kişilik sistemi, toplumsal sistem ve davranışsal organizma; ayrıca birey, toplumsal yapı, toplumsal kurumlar, rol, statü, işlevsel zorunluluklar, kalıp değişkenler ve toplumsal tabakalaşmadır. Şu da belirtilmelidir ki, bu kavramlar birbiri ile iç içe geçmiştir ve her biri birbiri ile ilişki içerisinde. Öncelikle eylem sistemi başlığı altında toplumda yer alan diğer alt sistemler olan; etkileşim halindeki bireylerin oluşturduğu toplumsal sistem, değer ve normlardan oluşan kültürel sistem, bireylerin topluma uyumlarını sağlayan kişilik sistemi ve son olarak da bireylerin biyolojik özelliklerinin şekillendirdiği davranışsal organizma ele alınacaktır. Bu sistemlerin her biri kuram için büyük önem teşkil eder, "... birbirine indirgenemez [ve] hepsi birbirinden etkilenir..." (Swingewood,1998,350).

Sistemlerin birbiriyle olan etkileşimi kısaca şöyle özetlenebilir; biyolojik insanın genlerinden getirdiği bazı özellikler vardır ve bu özellikler toplumsal ve kültürel

sistemin çeşitli özelliklerini aile ve eğitim gibi sistemlerle şekillendirerek kişilik sistemini oluşturur ve çeşitli bireylerin etkileşimi sonucunda da toplumsal sistem oluşur. Toplumsal sistemdeki aktörlerin davranış kalıplarını belirleyen ve düzeni sağlayan değer ve normlar da kültürel sistemde yer alır. Parsons genel anlamda toplumun niteliklerini belirlemiş ve sistem olarak toplumu incelemek için bazı tablolar oluşturmuştur. Bir sistem meydana gelip varlığını sürdürebilmesi için kurumları aracılığıyla bazı zorunlulukları yerine getirmelidir. Bunlara işlevsel zorunluluklar adını vererek dört başlık altında toplar; AGIL.

5. 4. 1. Sistemin İşlevsel Zorunlulukları: AGIL

İşlevsel zorunluluklar, Parsons'ın daha çok toplumsal sistemi açıklamak için kullandığı bir şema olsa da bu şemanın her sistem için geçerli olduğunu belirtir ve ele aldığı sistemleri çözümlmek için sık sık bu şemaya başvurur. Burada önemli olan işlevsel zorunlulukların sistemin varlığını sürdürmek adına alt sistemlere yüklediği görevler ve bunların toplumsal anlamda bireyleri güdüleme öğeleri haline gelmesidir.

Parsons işlevsel zorunlulukları dört başlık altında toplar ve her bir işlevsel zorunluluğun baş harflerini kullanarak AGIL kısaltmasını oluşturur. Bunlar;

A: Adaptation; Uyum

G: Goal attainment; Amaca ulaşma

I: Integration; Bütünleşme

L: Latent Pattern Maintenance; Gizil Kalıp Korunması'dır.

Tek tek incelenecek olursa:

Uyum (A), bir sistemin dışsal etmenlerle olan ilişkisini betimler, sistemin çevresine uyum sağlarken aynı zamanda çevresini de kendi ihtiyaçlarını sağlama doğrultusunda etkileyip kendisine uydurması gerekliliğini temsil eder. Amaca ulaşma (G) zorunluluğu, sistemin ulaşmak istediği amaçları belirleyerek onlara ulaşmak için yapması gerekenleri niteler. Bütünleşme (I) ise, sistemin hem kendisini oluşturan parçalar arasındaki hem de diğer üç işlevsel zorunluluk arasındaki ilişkileri düzenlemesi gerekliliğidir. Gizil kalıp

korunması (L) da son olarak, bir sistemin hem bireylerin motivasyonunu hem de motivasyonu yaratan ve besleyen kültürel kalıpları sağlaması, sürdürmesi ve yenilemesi zorunluluğunu belirtir (Ritzer,1996,420). Diğer bir deyişle “bir düzen ya da norma göre sistem içindeki eylemin devamlılığının nasıl sağlanacağı sorununu gösterir” (Polama,1993,158).

Parsons işlevsel zorunlulukları iki gruba ayırır; bunlar sistemin kendi veya çevresi ile ilişkisindeki gereksinimleri ve “bir hedef ya da amaca ulaşmak ve bunun için gerekli araçlarla ilgili olanlar” (Polama,1993,158). Bu ayrımı yapmaktaki amacının, bir sistemi işlev ve etkileşim bakımından analiz etmede kolaylık elde etmek ve daha sistematik bir yaklaşım oluşturmak olduğu söylenebilir. Çünkü bir sistemin varlığını sürdürmek, gelişmek, hedeflerine ulaşmak ve diğer sistemler ile çevresiyle ilişkisini sağlamak için kendi içerisinde de çeşitli düzenlemelere ve işlevini yerine getiren diğer sistemlere ihtiyacı vardır. Toplum açısından ele alındığında her bir işlevsel zorunluluğu yerine getiren kurumlar Parsons tarafından ele alınmıştır. Uyumunu ekonomi sağlarken, Amaca yönelmeyi, politik kuruluşlar, Gizil kalıp korunmasını, eğitim, din ve aile, Bütünleşmeyi ise yasalar sağlamaktadır.

Wallace’a göre bunların temel ve en önemli olanı gizil kalıp korunmasıdır. Bunun nedeni ise, sistemi işler durumda tutabilmek için sistem içinde çeşitli aktörler ya da birimler arasındaki ilişkileri koordine etmek, düzeltmek ve düzenlemek ihtiyacının öne çıkmasıdır (Wallace,2004,46). Daha önce de belirtildiği gibi burada, işlevsel zorunluluklar toplumdaki kurum ve bireylerin yerine getirmesi gereken işlevler açısından ele alınacak dolayısıyla bireylerin işlevleri doğrultusunda rollerini oynamaya ne şekilde güdülendikleri tartışılacağından, konu itibarıyla odak noktasını daha çok gizil kalıp korunmasının sağlanması oluşturacaktır. Birey bazında ele alındığında, işlevsel zorunlulukların sağlanması büyük ölçüde sosyalizasyon aracılığı ile gerçekleştirilir. İşlevsel zorunlulukların çeşitli kurumlarca karşılanması sistemin devamı ve dengesi için oldukça önemli olduğundan, toplumun her üyesi, içinde bulunduğu toplumsal yapı içerisinde yer alan kurumları, değer ve normları benimsemelidir. Ancak bu yolla sisteme uyum sağlayabilir ve bir sistem olarak toplumun işlerliğine katkıda bulunabilir. Bu

noktadan hareketle, Parsons'ın sistem kuramında eylem sistemine ve eylem sisteminde yer alan dört sisteme değinilecektir.

Eylem sistemi açısından incelendiğinde ise her bir zorunluluğu bir eylem sistemi yerine getirir; Bütünleşmeyi toplumsal sistem, Amaca ulaşmayı kişilik sistemi, Gizil kalıp korunmasını sistemin modelini devam ettirecek kültürel sistem, Uyumu ise biyolojik organizma sağlar. Sistemin parçalarını kontrol altında tutan toplumsal sistemin bütünleşmeyi sağlama yöntemleri çeşitlidir, örneğin kurumlar arasındaki ilişkilerin uyumlu ve sorunsuz işlenmesini sağlar. Bunun için bazı kurallar koyarak kurumlar bazında ya da bireysel alanda aktörlerin bu kurallara uyması zorunluluğunu koşar, aksi taktirde sistemin işleyişini, diğer bir deyişle dengesini bozacak problemler doğacağından ve bu da sistem için tercih edilmeyen bir durum olduğundan engelleyici ve cezalandırıcı kural ve kurumlar belirler. Bunlar, yasalar ve bunların uygulanmasını sağlayan hukuk kurumlarıdır.

Kişilik sisteminin oluşmasında rol oynayan, kültür sistemiyle olan etkileşimini sağlayan toplumsal sistemdir. Kişilik sistemi, diğer sistemlerle etkileşimi sonucunda oluştuğunda, sistem içerisinde istendik davranışların meydana çıkabilmesi ve aynı zamanda kültürel sistem doğrultusunda gelişmesi için bu sistemlerde çeşitli faktörler aracılığıyla güdülenerek tanımladığı amaçlar doğrultusunda kaynakları harekete geçirip hedefe ulaşma zorunluluğunu yerine getirir. Davranışsal organizma da kendi dışındaki çevreye uyum sağlama ve onu kendi amaç ve ihtiyaçları doğrultusunda değiştirme yoluyla uyumsal ihtiyacı karşılar. Bu açıklamalar sonucunda kendi dışındaki sistemlerin bağlarını oluşturan ve toplumdaki kurumların uyum ve denge içerisinde işlevlerini yerine getirmesini sağlayan toplumsal sistemdir. Diğer bir sistem olan kültürel sistem, genel anlamda çeşitli sembollerle bir toplumun kültürünü oluşturan ve kendisine ait olan çeşitli davranış şekilleri veya değerleri olduğu kadar normları da içinde barındırarak paylaşılan bir toplumsal kodlamalar sistemi sağlar. Bu özelliği vasıtası ile de aktörlerin davranışlarını şekillendirir, böylece ortaya çıkan davranış kalıpları çerçevesinde eylemlerini gerçekleştiren aktörler toplumun belirlediği şekilde ve toplumun azami ya da asgari seviyede kontrolü altında hareket ederler. Genel eylem sistemindeki işlevleri göz önüne alınarak kısaca değinilen bu dört sistem aşağıda daha ayrıntılı incelenecek ve

sistemin varlığı açısından önemleri, sistemin devamını sağlamak adına gerçekleştirdikleri işlevler ve hepsinden önemlisi bir sistem olarak toplumun tüm bu amaçlar doğrultusunda aktörleri nasıl yaratıp güdülediği incelenecektir.

5. 4. 2. Parsons'ın Toplum Tanımı

Toplumsal sistem açıklamasından önce Parsons'ın toplum tanımına değinmek daha uygundur: Toplum çevresiyle ilişki içerisinde bir sistem olarak kendi kendine yetmenin en üst seviyesine erişen bir çeşit sosyal sistemdir. Parsons'ın 'kendi kendine yetmek' tanımlaması, kişilik sistemi, kültürel sistem ve davranışsal organizma gibi alt sistemlerle ve çevresiyle ilişkisi üzerindeki kontrolü ve içsel uyumunun dengeli bir bileşen oluşturabilmesi anlamına gelir (Parsons,1966,9). Kısaca, alt sistemlerin uyumlu bir şekilde birleşmesiyle oluşan toplum, kuramın içerisinde yer alan diğer pek çok tanımın varlığı ve devamı için işlevsel olarak kullanıldığı bir bütünü teşkil eder. Parsons toplumu bir sistem şeklinde ele alarak yapısal olarak incelemiş, bu yapıyı da işlevsel alt sistemleri açısından ele almıştır. Her bir alt sistem kendisinden daha küçük alt sistemlere sahiptir ve toplum içerisindeki benzer her öge çeşitli amaçlara yönelik bir şekilde hareket eder. Bu amaçlar ortam ve ait oldukları alt sisteme göre çeşitlilik gösterse de, toplamda bir uyum ve denge içerisinde toplumun varlığı, devamı ve toplumsal amaçlar adına belirli noktalarda birleşirler. Parsons bunu şöyle tanımlar; toplumsal amaçlar her toplumda değişir, fakat her şekilde toplumsal gelişmede işlevsel olan pek çok alt amaç vardır (Parsons,1967,225).

5. 5. EYLEM SİSTEMİ

Parsons, daha önce de belirtildiği gibi, eylem sistemini kullanarak toplumların nasıl yapılandığını ve nasıl uyumlu bir halde bulunduğunu açıklar ve Ona göre toplum, dört sistemi kapsar (Wallace,2004,33). Bunlar Parsons'ın sibernetik hiyerarşi olarak adlandırdığı ve sistemleri toplumsal yapıda işlevlerine göre sıraladığı şekilleriyle

kültürel sistem, sosyal sistem, kişilik sistemi ve davranışsal organizmadır. Burada kişilik sistemi konu itibarıyla sahip olduğu önemden dolayı en son incelenecektir.

İnsan eyleminin en küçük birimi eylem birimidir. Bu sistemler bir araya gelerek daha karmaşık somut eylem sistemleri meydana getirirler (Parsons,1949,743). Eylem sisteminde aktörlerin sergilediği eylemlerin ortaya çıkma koşulları ve bu eylemleri yönlendiren faktörler eylem sisteminin dayandığı noktalardır. Daha önce de belirtildiği üzere, toplumsal değer ve normlar gibi aktörlerin davranışlarına kılavuzluk eden çeşitli toplumsal öğeler mevcuttur. Parsons tüm bu faktörler ışığında insan davranışlarını şematik bir şekilde açıklamaya çalışır.

5. 5. 1. Toplumsal Sistem

Bir toplumsal sistem, en az bir fiziksel ya da çevresel durumda birbirleriyle etkileşim içinde olan bireysel aktörlerin bir çoğunluğunu içerir. Memnuniyet optimizasyonu eğilimi bakımından motive edilen aktörler ve birbirleri de dahil, durumlarıyla ilgili kişiler, tanımlanır ve kültürel olarak yapılanmış bir sistem ve paylaşılan semboller açısından uzlaştırılır (Parsons,1951,5-6). Parsons'ın toplumsal sistemi yukarıdaki şekilde tanımlamasından yola çıkılırsa, toplumsal sistemi açıklamak için başlangıç noktası olarak bireylerin rol etkileşimlerini aldığı söylenebilir. Bir sistem olarak toplumun devamı için o toplumun üyeleri olan bireyler çeşitli roller üstlenirler. Bu, daha sonra da değinilecek olan uzun bir sosyalizasyon süreci ile başlar ve çeşitli kurumlar aracılığıyla sağlanır. Toplumun kendilerine sunduğu statülerde yerlerini alan bireyler ki Parsons bireyleri daha çok aktör olarak tanımlar, toplumdaki işlevlerini yerine getirirler ve böylece toplumdaki rollerini oynamış olurlar. Diğer bir deyişle, sistem işleyebilmek için sahip olduğu parçaları belirler ve bu parçaları çalıştırma görevini yine kendi özelliklerini taşıyan aktörlere verir. Bu noktada, toplumsal sistemi incelemek için Parsons aktörlerin gerçekleştirdiği rollerin önemine ve birbiriyle nasıl bir ilişki içerisinde olduğuna odaklanır; birden fazla kişinin yer aldığı eylem de etkileşim sürecidir, özellikleri kültürün belirli fakat sınırlı özellikleridir. Etkileşim de farklılaşır ve

birleşir bu da toplumsal sistemi oluşturur. Toplumsal sistem bireylerin ilişkilerinden oluşur (Parsons,1962,7).

Parsons'a göre, bu karmaşık süreçler bir toplumsal sistemin işlerliğinin devamı için gereklidir, şayet bir toplumun bireyleri hiçbir şey yapmazsa o toplum varolamaz (Parsons,1966,20). Bu cümleden de anlaşılacağı gibi, bireylerin işlevselliği toplumun devamı için oldukça önemlidir. Toplumsal sistemin bazı işlevsel zorunluluklarını belirleyen Parsons, daha önce de değinildiği gibi, diğer sistemlere uyum içerisinde olması gereken toplumsal sistemin, aktörlerden yeterli katılımı temin etmesini, aynı zamanda onların ihtiyaçlarının belirli bir oranını karşılaması gerektiğini vurgular. Buna aktörleri sistem içerisinde istihdam etmek ile onların amaçlarına ulaşabilmeleri adına çeşitli araçlar sağlamak örnek gösterilebilir. Aksi takdirde sistemin dengesini bozacak davranışlar baş gösterebilir ve bu da diğer işlevsel zorunluluklar olan, potansiyel bozucu davranışın mümkün olduğunca önlenmesi ve bu davranışların sergilenmesi durumunda çeşitli mekanizmalarla kontrol altına alınması gerekliliklerini doğurur. Bu noktada Parsons'ın toplumsal sistem özelliklerine değindiği aşağıdaki cümlesi açıklayıcı olabilir; 'toplumsal sistemin bakış açısından kurumsal modeller, bir bakıma, üyelerinin davranışlarını 'kontrol' etme araçları olduğundan dolayı, toplumsal sistemin yerleşmiş yapısı ve işlevsel zorunluluklarıyla onları belirli bir çerçeve içerisinde tutarlar' (Parsons,1954,144).

Diğer sistemlerle olan ilişkisi konusunda da Parsons toplumsal sistemin genellikle eylemin tamamlayıcı alt sistemi olduğunu ve diğer üç alt sistemin onun başlıca çevrelerini oluşturduklarını belirtir (Parsons,1966,8).

Toplumsal sistem insan bireylerinin etkileşiminden oluştuğuna göre, her üye diğer aktörler ve kendisinin uyumu için hem aktör hem de nesnedir. Öyleyse etkileşim sistemi, katımcılarının toplam eylem süreçlerinden soyutlanabilen analitik bir yöndür. Bu 'bireyler' aynı zamanda, kültürel sistemlerde birer organizma, kişilik ve katımcıdırlar. Böyle bir yorumdan dolayı, diğer üç eylem sistemi (kültür, kişilik, davranışsal organizma) çevrenin bir parçasını oluştururlar- ya da bir toplumsal sistemin bir çevresini oluştururlar (Parsons,1966,8).

5. 5. 2. Kültürel Sistem

Parsons'a göre kültürel sistem, topluluğun kimliğini ve dayanışmasını belirleyen bir semboller sistemidir. Bu sembolizmi de inançlar, ritüeller ve diğer kültürel bölümler oluşturur. Kültürel sistemler herhangi bir toplumdan ve topluluk organizasyonundan daha dardır. Bir toplumun kendine yetebilirliği, toplumsal gereklilikleri yeterli derecede karşılayabilmek için kültürel parçaların kurumsallaşmasını gerektirir (Parsons,1966,7). Bunun yanı sıra, kültürel geleneğin hiçbir bölümü bir sosyal sistemdeki bağımsız güçlerin dengesinden tamamen farklı değildir (Parsons,1954,147). Bu açıklamalardan da anlaşılacağı üzere kültür, toplumdan daha küçük bir birim olmasının yanı sıra, toplumsal bir anlam ve sembol sistemidir. Bu da, kültürün topluma yeni katılan üyeyi o kurumsallaşmış semboller aracılığıyla uygun hale getirme özelliğini öne çıkarır.

Toplumların oluşmasıyla meydana gelen çeşitli davranış kalıpları zamanla toplum üyelerinin benimsediği kurumsallaşmış değer ve normlara dönüşür. Değer ve normlar üyelerin çoğunluğunca paylaşıldığından dolayı kişilik sistemleri bu kurumsallaşmış davranışlara göre şekillenerek toplumsal düzeyde bir uyum ortaya çıkarır. Böylece toplumun tarihi boyunca devam eden bu süreç yeni nesillere de aile ve eğitim gibi kurumlarca aktarılır. Diğer bir deyişle kültürel sistem kişilik sistemlerinin oluşmasında şekillendirici bir faktör olmasının yanı sıra toplumsal sistemdeki kurumları da yönlendirir ve onlardan işlevsel anlamda birer araç olarak faydalanır. Toplumsal yapıda kültürel sistem bireylere, davranışlarını yönlendirmede rehberlik eder. Bu mantıktan yola çıkarak Parsons, daha sonra eylem başlığı altında incelenecek olan kalıp değişkenleri geliştirmiştir.

Kontrol öncelikleri, toplumu çevresine bağlayan toplumsal alt sistemler ile toplum arasındaki bağların doğasında mevcuttur. Toplum, normatif düzenin kurumlaşmasındaki temel kaynak olan üst kültürel sisteme bağımlıdır (Parsons,1966,6). Yukarıdaki açıklamalar ve Parsons'ın söylemleri doğrultusunda, sistem kuramında kültürel sistemin birleştirici özelliği öne çıkar. Parsons kültürü, daha çok toplumsal yapıdaki birleştirici niteliği üzerinden değerlendirir. Eylem sisteminde, kişilik sisteminin diğer sistemlere uyumunu sağlayan ve böylece toplumsal sistem düzeninde rol sahibi olan kültürel

sistem, sistemin genelinde yaygın ve paylaşılr olan sembol ve kodlamalara sahiptir. Bu semboller kişilik sistemi ve toplumsal sistemde belirleyici bir özelliğe sahiptir.

Kişilik sistemi tarafından bireylerin içselleştirdiği değer ve semboller kültür sisteminde yer alır ve böylece toplumsal sistem ile kişilik sisteminin birbirine olan bağımlı ve etkileşimini şekillendirme işlevine sahiptir. Aynı zamanda içerisinde bir oluşum sergileyen değer ve normlarla bireylerin yaptıkları seçimleri etkiler. Bu etkileme sürecini Parsons kültürel sistemin motive edici üç yönlendirme şekline paralel olan üç tamamlayıcısı şeklinde ifade eder ve bunlar bilişsel, katetik ve değerlendircidir. Bilişsel yönlendirme, kültürle motive edici problemlerin çözümlerine ana hatlar sunan inanç sistemleri ve düşünce sistemleri ile paraleldir. Katetik motive edici yönlendirme; sosyal bir nesneye katetik bağlılıktır. Değerlendirici motive edici yönlendirme ise benzer kültürel ana hatlarla- değer yönlendirmeleri sistemleriyle paraleldir (Ritzer,1996,428). Parsons'a göre herhangi bir değer sistemi belirli bir çeşit modelle betimlenir, bunun nedeni ise kurumsallaştığında sosyal sistemin istenen genel bir tipini kurmasıdır. Dolayısıyla değer yönelimi belirli bir ortaklığı tahsis eder, rol ya da norm kompleksi sistemin genel modeli değil, ayarlanmış, özelleştirilmiş 'uygulamasıdır'. (Parsons,1969,23) Bu açıklamalardan da anlaşılacağı gibi sistemin birey davranışlarını yönlendirip şekillendirme özelliklerinin mevcut olmasının yanı sıra bireysel davranışlar doğrultusunda bir sistem modeli oluşturan toplumların özellikleri gözlemlenebilir. Dahası, bireylerin içerisinde yetiştikleri toplumların yapısal özelliklerini taşıdıkları da ortaya atılabilir.

Parsons'a göre, kültürel sistem içerisinde incelenen norm ve değerler toplumların yapısal bileşenleri arasında önemli iki unsurdur. Bunun nedeni kuramın temelindeki toplumun devamı gerekli olan düzen ve işlev fikridir; Parsons bunu normatif düzen ve ortak bir şekilde organize olmuş nüfus şeklinde tanımlar ve normatif alanda norm ve değerleri ele alır. Yukarıda da belirtildiği gibi değerler toplumsal ve kültürel sistemler arasındaki temel bağıdır. Normlar ise sosyal süreçler ve ilişkiler için düzenleyici özelliğe sahiptir.

5. 5. 3. Davranışsal Organizma

Davranışsal organizma, eylem sisteminin biyolojik bir varlık olan insan boyutunu temsil eder. Burada, aktörlerin kültür sisteminin kendilerine sunduğu değer ve normları içselleştirmelerinin, çeşitli kurumlarca güdülenmiş birer aktör olmalarının yanında, geçmiş nesillerinden getirdikleri bazı kişilik özellikleri yer alır. Bu özellikler bir toplumda yetişen bireylerin farklılaşmalarına neden olur; aynı kültürel ve toplumsal sistemin ürünü olan bireylerin farklı şartlarda ve farklı araçlarla yetişmelerine rağmen söz konusu topluma uyum güdüsü ile hareket ettiklerinden dolayı yaklaşık seçimleri yapmaları ve dolayısıyla, içinde yetiştikleri toplumun özelliklerini yansıtmaları söz konusu iken her birinin mikro ölçekte farklı yaşamlar sürmeleri biyolojik köklerinden getirdikleri farklılardan kaynaklanır. Ayrıca Parsons, sapma ve sistemin düzenine aykırı diğer 'hatalı' davranışları da kalıtsal etmenlere göndermeler yaparak açıklar. Bunların yanı sıra, biyolojik insanın doğasından getirdiği çeşitli özellikler de söz konusudur. Bunlara Parsons'ın id ve egonun etkileşimine dayandırdığı kişilik sisteminin oluşmasında rol oynayan özellikler ile ihtiyaçlar dahil edilebilir. Bunun yanı sıra, bir organizma olarak insanın varlığını koruma diğer bir deyişle hayatta kalma ve türün devamı güdüsü toplumlara ve toplumda yer alan pek çok unsurun ortaya çıkmasındaki en temel etkenlerdendir.

Her halükarda, sistem biyolojik organizmanın özelliklerinden etkilenir ve bu doğrultuda şekillenir. Örneğin biyolojik insanın bir özelliği olan üreme aracılığıyla sistem genişler ve devamını sağlamanın ilk adımını atar. Şayet böyle bir özellik söz konusu olmasaydı sistemin bu yöndeki ihtiyacı farklı şekillerde karşılanırdı. Burada Parsons'ın verdiği bir örneğe yer verilecek olursa insan organizmasının ihtiyaçları olan beslenme ve barınma da toplumların oluşmasında önemli şekillendirici faktörlerdir (Parsons,1966,15). Barınma ihtiyacı sonucu yerleşik ya da göçebe olsun, toplumlar içerisinde yaşayabilecekleri barınaklar edinerek toplumları oluşturma adına ilk adımlardan birini atmış olurlar. Gelişmiş toplumlarda da bu süreç bir arada yaşama ve nüfus dağılımı gibi kavramları ortaya çıkarmıştır. Bunun yanı sıra beslenme de bütün toplumlarda belirleyici bir faktördür, avcı toplayıcı toplumlardan günümüze, yaşamak için yerleşilen yerlerin besin kaynaklarına yakın seçilmesi, avlanma amaçlı bir iş bölümü ve daha da

sembolleşmiş pek çok örnek verilebilir. Tüm bunlara ek olarak, maddi gelir amacıyla meslek seçiminin temelinde yatan en önemli unsurun hayatta kalma ve dolayısıyla beslenme olduğu da söylenebilir.

Davranışsal organizmanın kişilik sistemiyle de paralel olan diğer bir özelliği de sistem içerisindeki amaçların davranışsal organizma etrafında şekillendiği savıdır. Burada, birey organizmasının özellikleri gereğince amacını belirlediğinde ki Parsons'a göre bunlardan biri haz almaktır, bu amaca ulaşmak için kullanacağı araçlardan, normlara göre hareket etmeye ve bu doğrultuda yardım almaya kadar giden bir süreci başlatmış olur (Parsons,1954,72).

5. 5. 4. Kişilik Sistemi

Parsons'ın kuramının, kişilik sisteminin diğer sistemler aracılığıyla şekillendiğinden yola çıkarak bireyin toplumsal bir ürün olduğu düşüncesine paralel olarak kişilik sistemi incelemesi diğer bütünleyici faktörler ışığında son olarak ele alınmaktadır. Bu başlıkta, konu için önem teşkil eden kalıp değişkenler, kişilik, iletişim ve diğer sistemlerde geçen diğer bazı kavramlar yer alacaktır.

Aktör eyleminin organize edilmiş motivasyonel bir sistemi olan kişilik sistemi, diğer üç sistem tarafından şekillendirilir. Öncelikle kişilik sisteminin temel birimi aktör olduğundan davranışsal organizma kişilik sisteminin oluşmasında ilk basamaktır. Daha önce de belirtildiği gibi biyolojik bir organizma olan aktör, kalıtsal özelliklere sahip olarak dünyaya gelir, toplumsal ve kültürel sistem tarafından şekillendirilir, dolayısıyla diğer sistemlerin özelliklerinin biriktiği ve dışarıya davranış olarak yansıdığı bir sistemdir. Bu nedenle Parsons kişilik sisteminin davranışsal organizma ya da kültüre indirgenemeyeceğini savunur. Aynı zamanda bir toplumun kişilik sistemiyle olan ilişkisinin kültürel sistemle olan ilişkisinden radikal bir şekilde farklılaştığını, çünkü kişilik sisteminin siberetik hiyerarşide sosyal sistemin arkasında yer aldığını da belirtir. Buna ek olarak kişilik ve sosyal sistem arasındaki ilişkinin sosyal olarak yapılandırılmış servisler aracılığıyla sağlandığını, bunların da toplumların siyasi yönü için temel birimleri

içerdiğini öne sürer (Parsons,1966,7-11). Dolayısıyla kişilik sisteminin diğer birimler tarafından etkilenmesinin yanı sıra bu etkileşimi sağlayan çeşitli araçlar da vardır. Böylece kişilik sistemi, toplumsal ve kültürel sistemle bütünleşir ve ortaya çıkan uyum toplumun yapısını korurken aynı zamanda bu şekilde meydana gelen kişilik sistemlerinin bir arada tutulmasını sağlar.

5. 5. 4. 1. Kişilik

Parsons kişiliği ‘öğrenilmiş davranış sistemi’ olarak adlandırır. Bunun nedeni, kişiliğin toplumsal etkileşim ve süreçler sonucu yapılanmasıdır. Aynı zamanda aktör, genetik yapısı ve öğrendiği kültürel değerler çerçevesinde hareket edeceğinden aynı değerleri öğrenen diğer aktörlerle belirli özellikleri paylaşır. Parsons’ın bu noktada verdiği örnek konuşulan dil, vardığı sonuç ise aktörün davranış sisteminin belirli eylem kalıplarının değişik bir biçimi olduğudur (Parsons,1966,7). Bu yaklaşımdan, kişiliğin toplum tarafından belirlendiği, şekillendiği kültürün özelliklerini yansıttığı ve aynı zamanda bu belirlenmişlikle toplumun kendisine sunduğu şartlar altında kalıplaşmış bazı davranışları sergilediği anlamı çıkarılabilir.

Kişiliğin oluşmasına paralel olarak gelişen, aktörlerin eylem aşamalarını belirleyen faktörleri netleştiren Parsons, ‘ihtiyaç yönelimleri, ‘değer yönelimleri’ ve ‘güdü yönelimleri’ kavramlarını geliştirdi. Aynı zamanda eylem tartışmasına dahil edilebilecek diğer kavramlar olan kalıp değişkenler ve seçim sürecini de eylem çeşitlerini açıklamak için kullanır.

5. 5. 4. 1. 1. Kişilik Sisteminin Özellikleri Ve Diğer Sistemlerle İlişkisi

Parsons aktörü bir soyutlama olarak kullandığını dile getirirken eylem teorisi açısından bir aktörün, kısmen amaca yönelmiş bir varlık olduğunu belirtir (Parsons,1954,72). Aynı zamanda, kişilik sistemi incelemesinin temel birimi olarak aktörün çeşitli özelliklerini

de dile getirir. Bunlardan en önemlileri, davranışsal organizma olarak aktör, kültürel ve toplumsal sistemlerin şekillendirdiği bir kişilik sistemi olarak aktör, toplumsal eylemi gerçekleştiren aktör ve rol ve statüleri dolduran aktördür. Fakat hepsinin temelinde yatan düşünce, sistemin bakış açısından işlevleri, rol ve eylem sistemlerinin şekillendirdiği toplumsal bir ürün olarak aktör fikridir. Kuramın ana mantığına göre, aktörler sistemi değil sistemler aktörleri yaratıp biçimlendirirler. Dolayısıyla bir toplumun her bireyi o toplumun ürünüdür, paylaştıkları değerler ve davranış kalıplarıyla toplumun özelliklerini yansıtır.

Davranışsal organizma olarak bir aktör, Parsons'a göre doğasından getirdiği çeşitli özellikleri sonucu haz alma ve fiziksel ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik güdüler taşır. Bu güdüler aktörlerin davranışlarında belli bir oranda belirleyiciliğe sahiptir. Fakat tek başına tam bir amaç kaynağı olamazlar çünkü biyolojik organizmanın özellikleri üzerine toplumsal sistemlerin de etkisiyle pek çok özellik ve güdülenme unsurları inşa edilir. Örneğin insanoğlunun doğasından gelen bir özelliği sonucu aktör kültürel sistemde yer alan toplumsal norm ve değerleri öğrenir. Bu noktada öğrenmenin yanı sıra bu öğrenilen unsurlar aktörlerce içselleştirilerek kişilik sisteminin birer parçası haline gelirler. Aksi takdirde aktörler, yalnızca kendi doğa yapıları gereğince belirlenen amaçların peşinde koşarlar bu da bir sistem olan toplumun varlığı ve gelişimi için olumsuz sonuçlara neden olur.

5. 5. 4. 1. 2. Eylem

Parsons Eylemin tanımını da, 'teke tek bireylerin oluşturduğu bir birlik durumunda ya da bir aktörün içinde bulunduğu aktör- durum sisteminde ortaya çıkan bir süreçtir' şeklinde yapar (Parsons,1951,4). Eylem şemasının en küçük birimi eylem birimidir. Bu daha sonra minimum somut etmenler; yani somut amaç, araç ve durumların (kurumsal olanlar da dahil) ve amaç-arac ilişkisini şekillendiren somut bir norm içerir (Parsons,1949,737-738). Eylemin nedensel açıklaması için araç- amaç şemasını kullanır.

Bir eylem için olarak şunlar gerekir; 1. bir aktör; 2. eylemin kaynaklanacağı bir amaç; 3. bir durum ve 4. etmenler arasındaki ilişki. Aktör bir amaca ulaşmak için çeşitli seçeneklerden birini, kültürel ve toplumsal birikimini değerlendirerek seçer. Parsons bu süreci amaçla bağlantılı olarak edinim, gerçekleştirme ve başarı kelimeleri ile çözümler (Parsons,1949,44).

Parsons'ın, bağlantılı açıklamasına göre; tüm sosyal sistemlerin en temel birimleri, somut eylemler, yani somut bireylerdir. Teorinin temel birimi bir soyutlama olan 'aktör'dür. Ve bu aktörler organizmaya tekabül eden birimlerdir (Parsons,1949,83-84). Dolayısıyla, ona göre eylem süreci, aktörün potansiyel enerjisinin kinetik enerjiye dönüşmesiyle başlar ve bu enerji amaçların gerçekleştirilmesine ya da normlara uyuma dönüşür (Parsons,1949,752). Eylem, araçların amaçlara mantıksal uyumu süreci olarak alındığında, organizma tarafından belirlenen amaçlar haz alma mekanizması doğrultusundadır (Parsons,1949,700). Bu mekanizma gereğince harekete geçen aktör önüne çıkan olasılıkları değerlendirerek seçimini yapar ve amacını elde etmek için toplum içerisinde yer alan araçlardan faydalanır. Burada önemli olan, aktörün amaçlarını gerçekleştirmek doğrultusunda güdülenmesidir; ihtiyaçlarını karşılamak aktör için amaç boyutunda olsa da kazanım sağlamak toplumdaki normatif düzen dahilinde olmalıdır. Aksi takdirde Parsons'a göre salt egonun istekleri doğrultusunda hareket eden bir aktör içerisinde yer aldığı toplumda çeşitli uyum sorunları yaşar. Toplumda yer alan davranış kalıplarının dışında olarak adlandırılabilen davranışlar toplumun geneli tarafından olumsuz tepkilerle karşılaşır. Böylece, güdülenme söz konusu olduğunda aktörün seçeceği araçlar toplumun kendisine sağladıkları arasında yer almalıdır. Eylem bu çerçevede içerisinde yer aldığı sürece aktör toplumun diğer bireylerinden çeşitli yardımlar alabilecek ya da en azından engellerle karşılaşma olasılığı bireysel nitelikte olmayacaktır. Daha genel bir bakış açısı uygulandığında, ihtiyaçları karşılamaya yönelik bu amaçlar aktör tarafından kurumsallaşmış rol ve statüler elde ederek gerçekleştirilir.

Aktör için öncelikle fiziksel ihtiyaçlar söz konusu olsa da bu ihtiyaç ve amaçlar çeşitlenir. Parsons'a göre eylemi belirleyen çevresel faktörler temel iki kategoride analiz edilir; birincisi, fiziksel organizmanın kalıtsal olmayan elementine cevap verenler:

ikincisi ki odaklanması gereken kategoriler bunlardır, davranış sistemlerinin öğrenilmiş etmenlerine cevap verenler (Parsons,1966,6). Toplumsal eylem bir toplumsal sistem içerisinde meydana geldiğinden sistemin değer ve normlarını içselleştiren aktör, yukarıda da değinilen nedenlerden dolayı diğer aktörler ve sistemle uyum içerisinde olmalıdır. Parsons bu noktada, gelişmesinde Freud'un bakış açısının etkili olduğunu belirttiği motivasyon kavramına yer verir. Motivasyon aktörün eylemlerinin toplum tarafından kontrol altında tutulmasının en uygun yollarından biridir. Aktörün yukarıda değinilen amaçlara ulaşma yönünde harekete geçmesinin yanı sıra Parsons'ın ikiye ayırdığı faktörlerin ikincisi toplumsal eylemin diğer boyutunu oluşturur. Burada aktörler toplumda eylemlerini gerçekleştirmek ve sistem içerisinde işlevsel olmak için belirli amaçlara güdülenmelidirler.

5. 5. 4. 1. 2. 1. Kişilik Sisteminin Ve Eylemin Oluşmasında Rol Oynayan Başlıca Faktörler

5. 5. 4. 1. 2. 1. 1. İhtiyaç Yönelimleri

Kişiliğin en önemli birimi olan ihtiyaç yönelimleri kısaca, aktörlerin, Parsons'a göre ego ve alter egonun diğer bir deyişle benlik ve ikinci benliğin belirlediği, biyolojik gereksinimlerinden kaynaklanan güdülerin toplumsal araçlarca şekillendirilmesidir. Davranışsal organizma başlığında da değinilen, aktörlerin biyolojik varlıklar olmalarından kaynaklanan bazı özellik ile gereksinimleri ve bu özelliklerin eylem birimi alanında nasıl şekillenip açığa vurulduğu ele alınır.

Aktörlerin gereksinimlerini tatmin etme güdüsüyle davranmaları iki yönlü bir durum meydana getirir; birincisi, davranışlarını bu gereksinimlerin tatminine yönlendiren aktörlerin eylemleri, ikincisi de bu gereksinimlerin karşılanıp karşılanmaması durumudur. Birinci durumda çeşitli güdülerle hareket eden aktörün davranışları, toplumsal değerler tarafından kontrol altında tutulurken, ikinci durumda aktöre sağlanan bu toplumsal koşulların davranışın kaynağı olan ihtiyaçları karşılayıp karşılamamasıdır.

Böylece iki yönlü bir ilişki ortaya çıkmakta ve bu da aktörün bir seçim yapmasını gerektirmektedir. Bu noktada değinilmesi gereken iki kavramdan birisini seçim oluştururken diğerini de bu seçimleri yapmasında aktörleri yönlendiren güdü yönelimleri kavramı oluşturur.

5. 5. 4. 1. 2. 1. 2. Güdü Yönelimleri

İhtiyaç yönelimlerinin ikinci adımı denebilecek olan bu kavram, aktörün, söz konusu şartlarda gereksinimlerinin karşılanıp karşılanmayacağı kararını vermesini sağlayan standartlardır (Ritzer,1996,418). Toplumsal anlamda aktörlerin gereksinimlerinin sağlanması, onların istenen davranışı gerçekleştirmeleri için güdülenmeleri anlamına gelir. Bu da, toplumsal sistemde aktörlerin birey olarak işlevsel olduğu göz önünde bulundurulursa, davranışlarını yönlendirmenin ve kontrol altında tutmanın, dolayısıyla toplumun değerlerinin aşılmasının önemini ortaya koyar.

5. 5. 4. 1. 2. 1. 3. Seçim

Seçim Parsons'a göre, her zaman aralarında yalnızca bir tanesinin sonuç olduğu etmenlerin bir birleşimidir. Tüm sosyal süreçler değişen ve yayılan faktörlerin birleşimi ve tekrar birleşimidir (Parsons,1969,21). Bunun yanı sıra, iletişim sürecinde ele alındığında, aktörler arasında meydana gelen bir iletişim sonucu seçimi yapacak aktöre çeşitli girdilerin ulaşması ve tepkiye ya da cevaba neden olan bir ortamın oluşması gerekir (Parsons,1966,20).

Aktörlerin davranışlarının belirlenmesinde çeşitli etmenler söz konusudur. Bunlar, fiziksel gereksinimleri tatmin etme güdüsünden başlayarak bireylerin bir davranışı sergilemede harekete geçmelerini sağlar. Böylece gereksinimlerini karşılamak için aktör, karşılaştığı seçenekleri, yukarıda da belirtilmiş olan etmenler doğrultusunda

değerlendirir. Bu etmenlerin daha çok toplum tarafından belirlenen şartlar dahilinde şekillenen norm ve değerler olduğu söylenebilir.

5. 5. 4. 1. 2. 1. 4. Kalıp Değişkenler

Kalıp değişkenler, eylemleri meydana getirmede yapılan seçimleri belirleyen bir şemadır. Bu seçimler daha çok normatif beklentiler ve rol beklentileri doğrultusunda gerçekleştirilir. Bu şemayı kullanarak Parsons, aktörlerin sistemdeki eylemlerini çözümler. Aynı zamanda kalıp değişkenlerle aktörlerin davranışlarının sınıflandırabilecek kadar belirlenmiş olduğunu da gösterir. Parsons her hangi bir rol ilişkisini bu şemayla açıklar. Aktörler davranışlarında, eylem seçeneklerinin kavramsal kümesi olan kalıp değişkenlerden ihtiyaçları ve rollerine uygun olanları seçerler; yukarıda açıklanan seçimleri belirleyen faktörler toplumların değer ve normlarınca şekillendiğinden aktörler içselleştirdikleri kültürel unsurlar doğrultusunda uygun tercihi yaparlar.

Parsons kalıp değişkenleri birbirine zıt iki kümesi olan iki yönlü bir şemayla tanımlar. Bunlardan ilki geleneksel ya da aile kümesi, diğeri ise modern ya da mesleki kümedir. Geleneksel veya aile kümesinde yer alan davranış kalıpları, duygusallık, özgüllük, atfedilen nitelik, yaygınlık ve kişiselliklerdir. Modern veya mesleki kümede; duygusal nötrlük, evrensellik, başarı, özgüllük, bütünlük yer alır (Hale,1990,313).

1. Duygusallık ya da Duygusal Nötrlük; duygusal bağıllık ve duygusal olarak nötr kalmaktır. Bu değişkene ailevi ilişkiler ile mesleki ilişkiler örnek verilebilir. Birinci ilişki şeklinde samimi ilişkiler sergilenirken ikincisinde resmi bir davranış tarzı benimsenir.

2. Özgüllük ya da Evrensellik; yaş, deneyim, çaba ve hevese göre değerlendirme ile bunun aksi olan nesnel üstünlük standartlarına göre değerlendirme söz konusudur. Özgüllük için arkadaş seçiminde göz önünde bulundurulan özellikler aktörlerin kişisel

özellikleri evrensellikte, mesleki anlamda profesyonellik standartları geçerlidir, bu da bireysel gelişim ya da eğitim olabilir.

3. Atfedilen Nitelik ya da Başarı; ikinci değişkenle bağlantılı olarak aktörü atfedilen niteliğine ya da başarısına göre değerlendirme söz konusudur. Birincisinde yaş, cinsiyet ya da etnik kaynak önemli olurken diğerinde yetenek gibi özellikler ön plandadır.

4. Yaygınlık ya da Özgüllük; burada rollerin beraberinde getirdiği yükümlülükler yer alır. Aktörlerin ailelerine karşı olan sorumlulukları yaygınlığa girerken mesleki ilişkiler özgüllüğe girer. Aile içinde akrabalar birbirlerinden çeşitli taleplerde bulunurlar ya da geleneksel toplumlarda üyelerin her hangi bir rolü gerçekleştirmeleri mümkündür fakat modern toplumlarda bir mesleki alanda profesyonelleşmiş aktörler farklı alanlarda faaliyet göstermezler.

5. Kişiselilik ya da Bütünlük; son değişken, davranışın bireysel çıkar mı yoksa topluluğun çıkarına mı göre yönlendiğini konu edinir. Kişiselikte aktörler, kişisel çıkarlarını diğerlerinin çıkarlarından üstün tutarken, bütünlükte aktörler bütünün çıkarları doğrultusunda hareket ederek kişisel çıkarlarını ikinci planda tutarlar (Hale,1990,313-314).

5. 6. BİR SİSTEM OLARAK TOPLUMDA AKTÖRÜN ROLÜ VE SİSTEMDE DÜZENİN SAĞLANMASI

5. 6. 1. Değerlerin İçselleştirilmesi

Parsons toplumsal birimlerin ki bunlar toplumsal normlar olabilir, aktörleri sınırladığını ve bunun da itaatle gerçekleştiğini savunur. Bu itaat için de en temel koşulun içselleştirme olduğunu ve toplumsal fikir birliğinin temelinde yattığını kaydeder (Parsons,1966,14). Böylece toplumun aktörlerinin o toplumda yer alan genel yapıya uyacak hale gelmeleri için toplumsal birimleri içselleştirmeleri gerekmektedir. Öğrenme

ve içselleştirmeyi başarılı bir şekilde gerçekleştiren aktör yine kendi amaçları doğrultusunda hareket edecek fakat bu defa içselleştirdiği öğeler çerçevesi dahilinde kalacaktır. Bunun sonucunda da amaçlarına en uygun araçları ki bunlar toplum tarafından kendisine sağlanan araçlardır, kullanma hakkını elde edecektir. Aksi takdirde toplum kendisine bu araçları sağlama konusunda istekli olmayacak ve amaçlarına ulaşması engellenecektir. Buna verilebilecek bir örnek aile kurumu olabilir. İnsanın doğasından getirdiği üreme özelliği ve cinsel haz güdüleri doğrultusunda hareket eden yetişkin bireyler bu amaçlarına ulaşmak için aile kurumunun araçsallığından faydalanırlar. Bu kurumun dışarısında kalan pek çok davranış beraberinde, normatif anlamda toplumsal bir dışlanmayı getirebileceği gibi hukuksal bazı prosedürlerin uygulanması boyutuna da varabilir.

5. 6. 2. Rol Ve Statü

5. 6. 2. 1. Rol

Rol, aktörün bir etkileşim sürecine katılımını içeren ve tanımlayan yönelimlerinin organize edilmiş bir bölgesidir. Roller toplumdaki değerlere uygun olduklarında ve diğer üyelerce kabullenildiklerinde kurumsallaşırlar (Parsons,1962,23). Rol kavramı iki boyutlu olarak ele alınabilir, birincisi aktörün amaçlarına ulaşmasını sağlayan bir araç olarak kurumsallaşmış eylem; ikincisi ise bir sistem olarak toplumun işleyişini sağlamak adına gerçekleştirilmesi gereken işlevdir. Böyle bir ayırım ışığında aktör olarak bireyin, ailede geçirdiği birincil ve eğitimle paralel olan aile dışı ikincil sosyalizasyon sürecinde içselleştirdiği toplumsal değerler doğrultusunda hem amaçlarına ulaşmak adına ve hem de toplumsal sistemde bir statü elde ederek kazanımlarını arttırmak adına kurumsallaşmış bazı davranışları yerine getirdiği söylenebilir. Bu davranışlar belirli durumlarda belirli eylemleri gerçekleştirmek şeklinde gelişir. Böylece, hem kurumsallaşma hem de rol kavramının toplumsal yapıda tüpeştirilmiş olduğu açıktır. Aktörün kurumsallaşmış bir rolü yerine getirmesi, söz konusu toplumda söz konusu rolün gereklerini yerine getirmesi anlamına geldiğinden, diğer aktörler tarafından da

tanınır olan bu davranışlar rol beklentilerinin doğmasına yol açar. Rol gereği davranışlar sergileyen aktörlerin, bu davranışları kendilerinden görmeyi bekleyen aktörlerin beklentilerini karşılaması aktörler arasındaki etkileşim ve uyum için önemlidir.

Sistem boyutundan rol kavramına bakıldığında, Parsons'a göre rolün sistemdeki temel işlevi uyumdur. Ve kültürel, organik ve fiziksel kaynaklarla koordine edilmelidir (Parsons,1969,21). Diğer bir deyişle, sistemin işlerliğini sağlamak için gerekli olan roller çeşitli kalıplar çerçevesinde geliştiğinden ve toplumun normatif yapısını benimsemiş bireyler tarafından gerçekleştirildiğinden toplumun düzeninin sağlanmasında araçlar olarak değerlendirilir. Bu roller doğrultusunda hareket etmek aktörün maddi ve manevi kazanımlar elde etmesini sağlar. Bu kazanımlar mesleki anlamda ekonomik kazanç ve toplum tarafından onaylanma ihtiyacının tatmini olabilir. Böyle kazanımlar doğrultusunda hareket eden aktör, sistemin gerektirdiği şekilde, sistemin ihtiyaçlarını karşılama adına kendi işlevlerini yerine getirirken aynı zamanda toplumun ortaya koyduğu çerçeve içerisinde kalarak sistemin dengesinin sağlanmasına katkıda bulunmuş olur.

Tahsis edici ve bütünleştirici roller toplumun önemli birer bütünleştirici mekanizmasıdır. Olmadıkları ya da bozuk oldukları taktirde çatışma ve sorun meydana gelir (Parsons,1962,26).

5. 6. 2. 2. Statü

Rol kavramının bir devamı olarak ele alınabilecek olan statü, aktörün gerçekleştirdiği roller doğrultusunda sistemde sahip olduğu konumdur. Ancak Parsons, statü kavramının daha çok hangi toplumda hangi statünün geçerli olduğu boyutuyla ilgilidir. Öncelikle Linton'ın statü ayırımından yola çıkarak kazanılmış ve bahşedilmiş statüler üzerinde durur ve bunu kalıp değişkenler tablosunda da olduğu gibi toplum tiplerine uygular. Bu noktadan da yola çıkarak Amerika Birleşik Devletleri'nde hangi statülerin geçerli olduğu ve bu statüler belirlenirken hangi kriterlerin temel alındığına vurgu yapar.

Kazanılmış ve bahşedilmiş statü kavramlarını ele alan Parsons, bahşedilmiş statülerin geleneksel toplumlarda öncelikli olduğunu, Amerikan toplumunda ise durumun aksi yönde geliştiğini yani kazanılmış statünün belirleyici olduğunu belirtir.

Statünün bahşedildiği toplumlarda üyelik doğumla elde edilir. Diğer bir deyişle yeni doğan birey ailesinin toplumdaki statüsüne sahip olarak dünyaya gelir ve bu statüyü elde etmek adına fazladan her hangi bir çaba sarf etmesine gerek yoktur, dahası, statüsü genellikle hayatı boyunca sabit kalır. Aynı durum her hangi bir toplumda akrabalık ilişkilerini belirlemede de söz konusudur; birey dünyaya geldiğinde dahil olduğu akraba grubunun doğduğu andan itibaren bir üyesidir. Bu üyeliğin önemini ise söz konusu toplumun tipi belirler; geleneksel toplumda ve modern toplumda farklı sonuçlara neden olan bu durum, statünün belirleyici sebebi değil yalnızca olumlu ya da olumsuz etkisi olan yan bir etkidir

Statünün kazanıldığı toplumlarda, temel alınan etmenler arasında en önemlileri; başarı, kazanım ve eğitimidir. Parsons bu toplumlara örnek olarak Amerikan toplumunu gösterir ve kişinin mesleki başarısının temel alındığını, doğumdan gelen üyeliğin ise başlıca kıstas olmayıp ancak avantaj olabileceğini belirtir (Parsons,1954,82-83). Ayrıca Parsons, statü kavramından yola çıkarak toplumsal tabakalaşmayı açıklar.

5. 6. 2. 2. 1. Meslekler Ve Toplumsal Tabakalaşma

Toplumsal tabakalaşma ve meslekler toplumsal yapıda birbirini tamamlayan kavramlardır. Parsons rol ve statü kavramlarından yola çıkarak açıkladığı toplumsal tabakalaşmanın en büyük nedeni olarak meslekleri gösterir. Aktörün toplumda sahip olduğu statünün kazanılmış olduğu modern toplumlarda belirleyici etmen başarıdır. Aktörün mesleki başarısı ve bu mesleğe gelmede aldığı eğitim statüyü belirlediği gibi maddi kazanımı da yanında getirir. Burada önemli olan, her mesleğin sistemde bir işlevi olduğu düşüncesidir. Bu düşünce doğrultusunda da sistem için en önemli olan mesleklerin en çok maddi gelir sağlaması fikridir. Dolayısıyla, en çok maddi gelir getiren meslek pek çok aktör tarafından tercih edileceğinden aktörler arasında bir

rekabet meydana gelir. Böyle bir rekabet de söz konusu mesleki pozisyon için en kalifiye aktörün seçilmesini gerektirir ki bu aktör de en nitelikli olması nedeniyle sistem için en faydalı olacağından rekabet, sistem için en iyinin seçilmesinde olumlu bir katkı sağlar.

Rekabet ve seçim sonucu da aktör, nitelik ve maddi gelir açısından diğer aktörlere kıyasla daha farklı bir yerde olacağından her iki tarafın da farkındalık boyutunda toplumsal bir tabakalaşma meydana gelir.

Herhangi bir sosyal sistemin mesleki yapısı doğal olarak, yalnız değildir, aynı toplumun diğer bölümleriyle yapısal ve işlevsel karmaşık ilişkilere girer. Aynı zamanda meslek sahibi kişi diğer kişilere servis sağlar (Parsons,1954,46). Parsons'ın bu yaklaşımından yola çıkıldığında şöyle; toplumda bir mesleği icra eden aktörün kendi adına kazanımlar elde etmesinin yanı sıra, sistem içindeki işlevi doğrultusunda diğer aktörler için de faydalı bir konumda olduğu söylenebilir. Böylece, mesleki otoriteye değinen Parsons, her mesleğin kendine özgü sosyolojik bir yapıya sahip olduğu ve üstün konumdaki aktörün başarı ve teknik bilgisi nedeniyle diğerleri üzerinde bir otoriteye sahip olduğunu belirtir. Fakat bu üstünlük Parsons'ın kullandığı örnekte olduğu gibi; ne Güneyli bir beyazın her hangi bir zenci üzerinde otoriteye sahip olduğunu düşünme eğilimi gibi genel üstün bir statüye dayanır ne de genel ya da yüksek ahlaki karakterde üstün bir bilgelik göstergesidir. Daha çok profesyonel insanın üstün 'teknik yeterliliğine' bağlıdır. Ancak Parsons, mesleki otoritenin yalnızca aktörün kendi alanında söz konusu olduğunu da ekler (Parsons,1954,35-38).

Aktör, toplumda diğer aktörlerle etkileşim içerisinde olduğu için, diğerlerine göre toplumdaki yeri, icra ettiği mesleğe göre belirlenir diyen Parsons, bu noktada toplumsal tabakalaşma kavramına değinir. Toplumsal tabakalaşma, insan bireylerin diferansiyel derecelendirmesi olarak kabul edilir; bu bireyler bir sosyal sistemi oluşturur ve sosyal olarak önemli olan belirli açılarda biri diğeriyle ilgili olarak üstün ve aşağı şeklindeki davranışlara sahiptirler (Parsons,1954,69). Tabakalaşmayı bu şekilde açıklayan Parsons, aktörlerin işlevselliği doğrultusunda ödüllendirildiklerini ve bu ödüllerin de, daha önce de değinildiği üzere, rekabete ve işlev açısından en nitelikli olanın seçimine yol açtığını

belirtir. Böylece, mesleki anlamdaki kazanımlar aktörler için cazip olma ve motivasyon sağlama özelliğine sahiptir. Tüm bunlardan yola çıkılarak, bu yönde bir tabakalaşmanın sistem için olumlu etkisi olduğu, dolayısıyla işlevsel olduğu da söylenebilir. Aktörler sistem içerisinde statü getiren mesleğe sahip olmak için güdülenmiş olur ve bu amaca ulaşmak için başarılı olmaya çalışır. Bu da iyi bir eğitim ve bireysel gelişimden geçer. Bunların sonucunda da söz konusu toplumda daha nitelikli ve başarılı dolayısıyla da sistem adına daha işlevsel bireyler ortaya çıkar. Aktörlerin bu yönde güdülenmeleri toplumun aktör üzerindeki belirleyici etkisini öne çıkarması açısından önemlidir. Aktörler yukarıda belirtilen nedenlerden dolayı ihtiyaçlarını sağlama ve statü kazanma gibi toplumsal hedeflere ulaşmak adına eğitim ve başarı sağlamak için çaba gösterme gibi araçlar kullanırlar. Durum özetlendiğinde ise ortaya çıkan sonuç, aktörlerin toplumun belirlediği hedeflere yine toplumun belirlediği araçlarla ulaşmaya yönelik güdülenmeleridir. Eylem sisteminde bireylerin yaşamları boyunca veya yaşamlarının bir kısmında takip edecekleri yol böylece toplum tarafından belirlenmiş ve şekillendirilmiş olur. Bu belirlenim doğrudan değil, seçenek ve şartlar aracılığıyla aktör için hazırlanmış toplumsal zeminde dolaylı olarak meydana gelir. Aynı zamanda iki taraflı çalışan bu mekanizma sonucu sistem en işlevsel parçayı elde ederken, aktör de hedefine ulaşarak kazanım ve tatmin sağlar.

5. 6. 3. Düzen Ve Konsensüs

‘Bir eylem bir ya da daha fazla aktörün davranışlar serisidir’ tanımından yola çıkılırsa, her bir aktörün eyleminin çeşitli kalıplara göre şekillenmesi gerekir, aksi takdirde, her aktörün çıkarı, amacı ve eylem tarzı birbiri ile örtüşmeyecektir, bu da sistem içerisinde sorunların yaşanmasına neden olabilir (Parsons,1949,746). Sistem için düzenin önemi yalnızca bununla da kalmaz, sistemin varlığı ve gelişim yönündeki değişimi için de düzen gereklidir. Sistemin tüm alt sistemleri, işlevlerini yerine getirebilmek ve sorunsuz çalışabilmek için düz bir zemine olan ihtiyaçları olarak da betimlenebilecek olan düzen, kurumsallaşan değerler ve konsensüs aracılığıyla sağlanır.

Birey, ihtiyaç yönelimleri doğrultusunda amaçlarını elde etmek ve tatmin sağlamak için söz konusu şartlar altında karşılaştığı seçenekleri üyesi bulunduğu toplumun değerleri dahilinde değerlendirir ve seçimini yapar. Bu seçim, ihtiyacını karşılayarak kendisi için en yüksek seviyede tatmin sağlayan olasılığın tercih edilmesidir. Belirtildiği gibi bu tercihler, toplumsal değerler ve uyumun sağlanması çerçevesinde yapılır. Aktör, sosyalizasyon süreciyle toplumsal değerleri içselleştirir. Toplumun diğer aktörleri de aynı süreçlerden geçtikleri ve aynı normatif yapıyı içselleştirdikleri için bu doğrultuda yapılan hareketleri yadırgamazlar. Böylece aynı kültürel ve toplumsal sistem içerisinde yer alan aktörler arasında genel, paylaşılan ve her biri tarafından içselleştirilmiş çeşitli davranış tarzları söz konusudur. Aktörlerin bu yönde davranmaları güdüsel bir bütünlüğü diğer bir deyişle, Parsons'ın, 'üyelerin oyunun ortak kuralları olduğunu bilmeleri' şeklinde tanımladığı konsensüsü oluşturur (Parsons,1967,243).

5. 6. 3. 1. Değerlerin Kurumsallaşması

Parsons'a göre kültürel sistemin bir parçası olan değerler, toplumsal anlamda kişilik, toplumsal ve kültürel sistemin bağlayıcı unsurlarıdır. Ayrıca, bir toplumdaki farklı birim ya da alt sistemlerin çeşitliliğinin yapısal parçalarını şekillendirir (Parsons,1969,22-23). Diğer bir deyişle, aktörlerin davranışlarını şekillendirme işlevini yerine getirirler. Aktörler davranış kalıplarını içselleştirerek bir ölçüde tipleşmiş şekilde davranırlar, böylece davranışlarının sonuçlarını değerlendirme ve hangi şartlarda hangi şekilde davranmaları ya da davranmamaları gerektiği çıkarımını yapabilirler. Parsons'ın tanımıyla bu süreç; ayırt etme, test etme, sınıflandırma ve seçme tarzlarından oluşur (Parsons,1962,5-6). Bu noktada değerlerin kurumsallaşması söz konusudur.

Geniş bir şekilde içselleştirildiklerinde değerler, toplumun normatif düzeninin bir parçası olarak kurumsallaşırlar. Bu kurumsallaşma, toplum üyelerinin çoğunluğu tarafından uymaları kabul edildiklerinde, bireylerin uymadığında utanç ya da suçluluk duydukları, birbirlerinden böyle bir uyum bekledikleri ve bu beklentiler karşılanmadığında eleştiri ya da cezalandırmayla olumsuz tepkiler verdikleri zaman gerçekleşir (Hale,1990,307).

5. 6. 3. 2. Uyum

Daha önce de belirtildiği gibi, aktörler eylemlerini toplumda mevcut olan kurumsallaşmış değerler çerçevesinde gerçekleştirirler. Bunun en büyük nedeni, hedeflerine ulaşma çabasında olmaları ve toplumsal onay elde etme istekleridir.

Sosyal çevrede aktör, toplumun sahip olduğu normatif yapı dahilinde davranmaya toplum tarafından motive edilir. Bunun en etkili aracı kültürel sistemde yer alan değer ve normlardır. Daha önce de değinildiği gibi, toplumun üyelerince paylaşılıp kurumsallaşan değerler her bir bireyi bu çerçevede davranma yönünde güdüler. Bu, hem aktörün sistemde işlev sahibi olması ve bu işlevi sürdürmesi hem de toplumsal onay almaktan dolayı daha motive olmuş hissetmesi anlamına gelir. Diğer taraftan, bireysel bir doyum hissinde olan aktör, toplum tarafından kınanma gibi çeşitli cezalandırılma araçlarıyla karşılaşmadığı gibi amaçlarına ulaşmak adına ilerleyeceği yolda engel veya zorluklarla karşılaşmaz.

Parsons söz konusu süreci şöyle tanımlar; toplum ahlaki ve kurumsal olarak bütünleşmiştir. Kurumsallaşmış kurallara uyum sağlamada başarısız olmak, aktörün kişisel çıkarlarını tehlikeye atar, bu yardımın ve tatminlerin geri çekilmesiyle olur. Aynı zamanda negatif tepkiler de alır. Kişiler amaçlarına ulaşmalarına yardımcı olmak yerine engellemeye çalışırlar (Parsons,1954,73). Aktörler böyle tavırlarla karşılaşmamak, amaçlarına daha kolay ulaşabilmek ve bireysel bir tatmin sağlayabilmek için toplumsal ve kültürel sistemle uyumlu yönde hareket etmeli, eylemlerini bu doğrultuda tayin etmelidir.

5. 6. 3. 2. 1. Sapma Ve Denetim

Sapma kavramını açıklamak için Parsons, öncelikle davranışsal organizmaya göndermeler yapar. Aktörlerin kalıtsal özellikleri, toplumun aktör üzerindeki şekillendirici ve motive edici etkisini azaltabilir. Toplum, sistemin olumlu yönde

kazanım elde etmesi adına aktörleri güdüleyebilirken kalıtsal nitelikler kontrol edilemez, böylece istenmeyen ve olumsuz niteliklere sahip eylemler ortaya çıkabilir.

Sapmanın Parsons'ın açıklamalarındaki ikinci nedeni, mantıksal olduğunu vurguladığı normlara dayanarak aktörün nasıl hatalı eylem gerçekleştirdiğidir. Toplumsal kurumlarca sosyalleşen aktör içselleştirdiği normatif yapıya dair bilgilerini yanlış yorumlar ya da bildiğini sanmasına rağmen bu değerleri bilmezse eylemlerinde sapma meydana gelir (Parsons,1949,64-65). Dolayısıyla doğru yönde sosyalleşmiş ve kültürel değerleri tam olarak benimsemiş aktörün, Parsons'a göre sapkın davranış gerçekleştirme olasılığı oldukça düşüktür. Sapma davranışının ortaya çıkma olasılığı, kültürel normlarla kontrol altına alınarak en az seviyeye indirgenmeye çalışılır. Sistem bunun için yaptırımı daha az olan kınama gibi tepkileri kullanır ve sapan davranışın boyutuna göre yaptırımların dozu yükselir. Norm dışı her hangi bir davranış söz konusu olduğunda ise sistem içerisinde yer alan normlardan daha fazla yaptırım gücüne sahip olan hukuk sistemi devreye girer ve davranışın sistemin düzenini bozma oranı doğrultusunda davranışı cezalandırır.

Bu noktadan yola çıkarak Parsons, normların uygulanabilirliğinin daha da kuvvetlendirilmesi gerekliliği ile gelişmiş toplumlarda normların yapısal odağı olan yasal sistemlerin meydana geldiğini belirtir. Diğer bir deyişle aktörlerin toplumsal yaşamda eylemlerini sınırlandıran bazı bağıllık ve zorunluluklarla karşılaşmaları gerekir. Konsensüs ve paylaşılan çıkarların ötesinde uygulamalara ihtiyaç vardır. Kurumsallaşmış normatif içselleştirmelerin otoriter bir tanımlaması gerekir. Bu nedenle her toplumda çeşitli yasal prosedürler vardır. Bunlar şiddete başvurulmadan doğru ve yanlış karar verirler (Parsons,1966,4-8).

5. 7. PARSONS'IN AİLE YAKLAŞIMI

5. 7. 1. Bir Sistem Olarak Aile

Ailenin üyeleri bir birim olarak bir arada yaşayan insanlardır. Biçimleri oldukça fazla değişse de yetişkin statüleri bütün toplumlarda belirli bir otonom sorumluluk miktarı varsayımını içerir (Parsons,1966,12-13). Aile, Parsons için pek çok nedenden dolayı oldukça önemli bir kurumdur; bu nedenler ailenin toplum sisteminin bir alt sistemi olarak toplumsal yapıda sahip olduğu işlevler bazında ele alınır. Bir alt sistem olma özelliğinden yola çıkılarak toplumsal sistemle olan ilişkisi bakımından aile, Parsons'ın sistem kuramı açısından ele alındığında, kendi içerisinde alt sistemleri olan, çeşitli işlevlere sahip ve alt sistemi olduğu toplumsal sistemin özelliklerini yansıtan bir kurumdur. İçsel yapısı ele alındığında ise; üyeleri arasında işlev ve yaş gibi değişkenler aracılığıyla belirlenmiş hiyerarşik bir yapısı olan, her üyenin bir role ve dolayısıyla işleve sahip olduğu, üyeler arasındaki ilişki ve yukarıdaki etmenler sonucu oluşmuş alt sistemlerle varlığını sürdüren bir oluşumdur. Böylece, toplumun bir alt sistemi olarak aile ve kendi içindeki ilişkileri bakımından aile şeklinde ikili bir yapı halinde ele alınabilir; bu ikili yapı neden ve sonuç ilişkisi şeklinde de adlandırılabilir.

Aile kavramına yazılarında oldukça fazla değinen Parsons 1955 yılında Robert Bales ile birlikte *Aile: Sosyalleşme ve Etkileşim Süreci (Family: Socialization and Interaction Process)* başlıklı bir kitap çıkarmış, Amerikan toplumunda yer alan aile kurumunu çeşitli boyutlardan incelemiştir. Kitabın girişini Amerikan toplumundaki değişmelere paralel olarak aile kurumunun da geçmişten söz konusu tarih olan 1955'e kadar, nasıl değişiklikler gösterdiği oluşturmaktadır. Bunun yanı sıra konu ile bağlantılı olarak, akrabalık olgusu da tartışılmakta ve bu tartışmalar işlev boyutuna taşınmaktadır. Parsons'a göre ailenin iki temel işlevi vardır; içine doğduğu toplumun tam bir üyesi olabilmesi için çocuğun ilk sosyalleşmesini gerçekleştirmek ve toplum nüfusunun yetişkin kişiliklerinin dengesini sağlamaktır (Parsons,1955,16).

5. 7. 1. 1. Ailenin Toplumla İlişkisi Bakımından Özellikleri

Toplumun bir alt sistemi olarak ailenin başlıca özellikleri şöyle özetlenebilir. Kendisinden daha büyük bir sistemin alt sistemi olması nedeniyle içerisine dahil olduğu sistemin özelliklerini taşır ve bu sisteme entegre olmuştur; diğer bir deyişle toplumsal

yapının gerektirdiği şekilde yapılanır (eşlerin evlilik bağıyla bir araya gelmeleri gibi), o toplumun norm ve değerlerini taşır. Kendisi dışındaki eğitim, ekonomi gibi diğer sistemlerle bağlantı halindedir. Sistem içerisinde gerçekleştirmesi gereken işlevlere sahiptir; eşlerin dünyaya getirdiği çocuklarını sosyalleştirerek topluma uyum sağlayacak bir birey haline getirmeleri gibi.

Kendi içinde bir yapılanma sergileyen aile toplumla ilişkisi adına bu işlevlerini yerine getirirken aile içindeki bireyler de çeşitli işlevler üstlenirler. Örneğin çocuğun sosyalizasyonunda anne ve babanın görevleri farklıdır, benzer bir şekilde ailenin maddi kaynaklarını sağlayan erkek eş iken kadın eşin rolleri daha çok ev içi görevlerce belirlenir. Böylece aile yapısında, toplumsal yapıya uyum hedefiyle eşlerin cinsiyet farklılıklarından doğan iş bölümü ve rol gibi kavramlar öne çıkar. Bunların yanı sıra, maddi kaynak sağlayan eşin mesleği de toplumsal yapıda ailenin dahil olduğu toplumsal tabakayı ve sahip olduğu statüyü etkileyen bir faktördür. Buradan da anlaşılacağı gibi aile kavramı, cinsiyet, sosyalizasyon, iş bölümü, rol, statü ve toplumsal tabaka gibi kavramları içerisinde barındırmaktadır ve her biri aile kurumunun toplumsal yapı ile ilişkilerini sağlamakta aynı zamanda belirlemektedir.

Ailenin, alt sistemi olduğu toplumsal sistemin özelliklerini taşıma ve ona entegre olma özelliği aile kurumunun resmi olarak başlaması safhasından ele alınabilir. Ancak bunun öncesinde, eşlerin meşru olarak bir araya gelmeleri genellikle, üyesi buldukları toplumun kendilerine sunduğu koşullar çerçevesinde gerçekleşir. Bu bazı toplumlarda karşı cinsten bireylerle flört ederek seçenekler arasından tercih sonucu eşini seçme şeklinde gerçekleşebileceği gibi, bazı toplumlarda o toplumun kültürel yapısı ve değerleri dahilinde bireylerin ailelerinin belirlediği eşlerle evlenmesi şeklinde de gelişebilir. Böylece evlilik kurumunun oluşum süreci, içerisinde gerçekleştiği toplumun bu kurum hakkında sahip olduğu normlara göre başlar, başka bir deyişle alt sistemi olduğu toplumun özelliklerini yansıtmaya adına ilk adımını atmış olur. Çeşitli şekillerde eşlerin belirlenmesi ve resmi olarak aile kurumunun yapılanmasını eşlerin topluma uyum içerisinde yaşamaları takip eder. Bununla, aynı şekilde toplumun sahip olduğu değerler dahilinde bir yapı oluşturmak kastedilmektedir.

Eşlerin çocuk sahibi olmasıyla ailenin Parsons için en önemli işlevlerinden biri olan bireyin sosyalizasyonunu sağlama işlevi başlar ve böylece tüm iç etmenler dış etmenleri sağlama adına bu yapılanmaya dahil olur. Bunun nedeni bir alt sistem olarak ailenin toplumla iletişim ve sistemin devamı sağlamak için işlevlerini yerine getirme amacıyla iyi bir yapılanma sergileme böylece kendi devamını da garanti altına alma gereklilikleridir. Toplumdaki bireyler, o toplumun devamını sağlama işlevini yerine getirerek yeni bir birey dünyaya getirirler, böylece sosyalizasyon süreci hem sosyalizasyonun ilk aşamasını sağlayan anne baba hem de çocuk için başlamış olur. Burada değinilmesi gereken nokta aile içi cinsiyet rolü ve iş bölümüdür.

5. 7. 1. 1. 1. Aile İçinde Cinsiyet Roller ve İş Bölümü

Aile içinde roller ve iş bölümünün şekillenmesinde en önemli faktörlerden biri, ailenin devamını sağlamaya yönelik iş bölümüdür; bunlar, bir alt sistem olarak aile kurumunun toplum içerisinde varolması boyutunda ailenin iç düzeninin elde edilmesi ve maddi gereksinimlerinin sağlanması için dış kaynakların seferber edilmesi şeklinde özetlenebilir. Söz konusu rol ve iş bölümü genellikle cinsiyet farkı kaynaklıdır, burada belirleyici olan etken kadın ve erkeğin fiziksel özellikleridir, diğer bir deyişle kadının doğasından gelen çocuk doğurma ve yeni doğan bebeğe süt vererek besleme niteliği ona, bebeği dış etmenlerden uzak bir ortamda çocuğu büyütme görevini yükler. Böylece, ailedeki işlevi büyük oranda belirlenmiş olur. Bu işlev doğrultusunda kadın eş yani anne bebeğin çeşitli ihtiyaçlarını karşılarken aynı zamanda ev içi görevleri de yerine getirir. Parsons'ın 'ailenin reisi' olarak betimlediği erkek eş yani baba ise evin dışarısındaki görevleri üstlenir ki bunların en temeli yukarıda da belirtildiği gibi aile kurumuna maddi kaynak sağlamaktır. Kadın ve erkek eşin görevlerine örnek verilecek olursa kısaca; kadın için, evin yönetimini sağlamak ve çocukları büyütüp onların yetişmeleri ile ilgilenmektir; erkek için ise, evin maddi ihtiyaçlarını sağlamak için maddi gelir getiren bir işte çalışmak, eşi ve çocuk ya da çocuklarının ihtiyaçlarını karşılamak suretiyle ailenin geçimini sağlamaktır. Erkek eşin mesleği toplumsal temelde ele alındığında devreye toplumsal tabaka kavramı girmektedir.

Aile içi iş bölümünün diğer bazı sonuçlarını eklemek de faydalı olacaktır ki çocuğun sosyalizasyonunda önemli birer rol oynamaktadırlar; babanın çalışması nedeniyle evden dolayısıyla çocuktan uzak kalması çocuğun anne ile daha çok vakit geçirmesine neden olur (Parsons,1955,23). Tüm bunların yanı sıra, eşlerin ailenin çeşitli işlevleri yerine getirmeleri ile her bir eş üstlendiği sorumluluğu daha iyi derecede gerçekleştireceklerini belirten Parsons, kadın ve erkeği işlevleri açısından ele aldığından, her iki cinsin de kendi özellikleri doğrultusunda gerçekleştirdikleri eylemlerin birbiri ile kıyaslanmaması gerektiğini öne sürer. Aktörlerin de bu yönde hareket etmesinin cinsiyet kaynaklı sorunların çıkmasını önleyeceğini savunur (Parsons,1954,79-80).

5. 7. 1. 1. 2. Ailenin Toplumsal Tabakadaki Yerini Belirleyen Faktörler

Erkek eşin sahip olduğu meslek ya da ait olduğu mesleki alan ailenin toplumdaki statüsünü belirlerken ailenin ortalama gelir seviyesi de, bireylerinin yaşam tarzını belirler. Örneğin, iyi gelir getiren ve statüsü yüksek bir meslekte çalışan bir 'aile reisinin' ailesi de dolaylı olarak toplumda statü bakımından yüksek bir mevkide olacaktır. Parsons bu işlevinden dolayı erkek eşi 'araçsal lider' olarak adlandırır (Parsons,1955,13).

Bireylerin evlilik kurumuyla birleşmesiyle oluşan aile Parsons'a göre toplumsal yapıda çeşitli işlevlere sahiptir. Bunlar; kendi içerisinde ve toplumla ailenin ilişkisini sağlayanlar şeklinde iki başlık altında toplanabilir. Yukarıda da değinildiği gibi, bunların en önemlisi bireyin sosyalizasyonu ve deyim yerindeyse topluma faydalı bir çocuk yetiştirmesidir. Sosyalizasyon süreci aracılığıyla çocuğun kişilik sisteminin oluşmasını sağlarlar. Kurumsallaşmış roller sergileyen yetişkinleri gören çocuk rol beklentisine dönüşen beklentiler geliştirir (Parsons,1962,27).

Sosyalizasyon süreci hatalı olan bireylerin toplumda anomi yaratma ihtimali yüksektir ve bu da suça dolayısıyla da sistemin dengesinin bozulmasına neden olabilecek istenmeyen bir etmendir.

5. 7. 1. 2. Toplumsal Sistemde Ailenin Temel İşlevleri

5. 7. 1. 2. 1. Bireyin Sosyalleşmesi ve Kişilik Sisteminin Oluşmaya Başlaması

Yeni doğan bireyin dünyaya geldiği topluma katılabilmesi, o topluma uyum sağlayabilmesi, diğer bir deyişle bir kişilik sistemi haline gelmesi için bir ön hazırlık şeklinde betimlenebilecek olan ailedeki sosyalleşme süreci, bireyi dünyaya getiren anne ve baba ile başlar. Parsons'ın "İnsan kişiliği doğurulmaz, sosyalleşme süreciyle yapılır, bunun için de ilk etapta aile gerekmektedir" (Parsons,1955,16) şeklindeki beyanı da kuramında, sosyalleşmede ailenin önemini uygulamaktadır.

Yukarıda da belirtildiği gibi, Parsons'a göre ailenin en önemli ve en temel iki işlevinden ilki, çocuğun yani topluma yeni katılan bireyin sosyalleştirilmesidir. En geniş anlamıyla sosyalleşme, bireyin gelecekteki toplumsal davranışını şekillendirmede rolü olması beklenen geçmiş deneyimlerinin toplam bir özetidir. Kişilik sistemiyle bağlantılı sosyal sistemlerle ilgili temel işlevsel problem, yaşam döngüsü boyunca öğrenme, gelişme ve devamlılık, eylemin sosyal olarak değerlendirilmiş ve kontrol edilmiş modellerine katılım için yeterli motivasyonu içerir. Bir sistem olarak işlevi için performanslarından sürekli yararlanmak isteniyorsa karşılıklı olarak, bir toplum da üyelerini böyle eylem modelleri aracılığıyla yeterli derecede tatmin etmeli ya da ödüllendirmelidir. Bu ilişki, kişilerin toplumun üyeleri olduklarında başlayan ve bu statüyü sürdürdükleri sürece devam eden tüm süreçler bileşimi olan 'sosyalleşme'ü içerir. 'Kişilik, davranışta bulunan bireyin öğrenilmiş organizasyonudur, sosyalleşme süreci oluşum ve işleyişine her zaman eleştirilirdir. Başarılı sosyalleşme, organizmanın memnuniyetinin taahhüt edilmesi yoluyla güçlü bir şekilde motive edilen sosyal ve kültürel öğrenmeyi gerektirir' (Parsons,1966,12).

Sonuç olarak, çok önemli ahlaki modeller erken çocukluk döneminde vurgulanmaya başlar ve bu, kişiliğin temel yapısının bir kısmını oluşturmaya yöneliktir (Parsons,1954,73-74). Bireyin doğumuyla başlayıp bireyin dahil olduğu toplumsal

kurum ve gruplarla paralel olarak yaşam boyu devam eden bir süreçtir. Sosyalleşme, sosyolojide geniş ve çok boyutlu bir kavramdır; birçok farklı alt başlığa sahip olan sosyalleşme teorileri bu süreci çeşitli alanlarda da ele alırlar; sosyalleşme sürecinde cinsiyet ayrımlarının belirlenmesi, siyasi sosyalleşme gibi. Fakat burada ele alınacak olan, bireyin ailede başlayan sosyalleşmesini dahilinde toplumsal norm ve değerleri içselleştirerek topluma uyum sağlayacak, toplum tarafından güdülenerek amaca yönelecek şekilde sosyalleştirilmesidir. Ailede bu şekilde sosyalleştirilen birey, yaşıyla paralel olarak yer alacağı her kuruma uyum sağlamak, dolayısıyla da onay almak güdüsüyle hareket ederek toplumsal yapıda sahip olduğu ya da olacağı rolleri gerçekleştiren aktör haline gelir.

Parsons sosyalleşmesini iki etaplı bir süreç olarak ele alır. Bunlardan birincisi; aile içerisinde gerçekleşen ve erken çocukluk dönemini de içine alan birincil sosyalleşmedir. İkincisi ise, çocuğun okula başlamasıyla yani eğitim kurumuna dahil olmasıyla başlayan ikincil sosyalleşmedir.

5. 7. 1. 2. 1. 1. Birincil Sosyalleşme

Bebeği biyolojik olarak dünyaya getiren anne bebeği beslerken onun diğer fiziksel ihtiyaçlarını da karşılar. Bu süre zarfında anne ile tensesel teması geçen bebek arasında duygusal ve fiziksel bir bağ oluşur. Bu bağ bebeğin ihtiyaçlarının karşılanması ile güçlenir.

Yeni doğmuş bebeğin yalnızca refleksleri ile hareket ettiği ilk dönemin ardından Freud'un teorisine göre 'anal' safha gelir. Burada çocuk anne ile olan ilişkisinde daha otonom bir rol oynamaya başlar ve bebeğin yalnızca sevilen değil aynı zamanda seven taraf olduğu süreç başlar; ilk örnek nesne annedir (Parsons,1955,43). İçine doğduğu dünyanın kurallarını algılayıp öğrenmeye başlayan bebek, toplumun belki de ilk olgusu olarak dili alır. Çevresindeki kişilerin, ilk etapta ailesinin konuştuğu dili sürekli duyarak büyüyen bebek, insanoğlunun taklit ederek öğrenmesi özelliği sayesinde konuşma dilini öğrenir. Böylece bir toplumun, dolayısıyla bireylerin tüm iletişimini sağlayan en temel

semboller sistemini öğrenir. Bu anlamda dil, iki boyutlu bir işleve sahip olup, bireyin diğer bireylerle iletişimini sağlarken aynı zamanda bireyin topluma dahil edilmesi adına ilk bağı teşkil eder.

Bebeğin fiziksel olarak büyümesi ile anne tarafından konulan kurallar baş gösterdiğinde ki bunlara bebeği her ağladığında kucağa almamak, her istediğinde doyurmamak örnek gösterilebilir, bebek yaşamının devamında her alanda karşılaşacağı kurallarla tanışır. Böylece yetişkinlerin yaşantı ve kurallarına ayak uydurmaya başlar; yetişkinlerin yaptığı uyarılar gereğince kendisi için zararlı şeyleri öğrenirken fiziksel çevreye de uyum sağlar. Büyüdükçe gerçekleştirdiği davranışlar için ceza ve ödül almaya başlayan bebek, toplumsal hayatta kendisi için büyük önem teşkil edecek olan ceza, takdir ve onay kavramlarıyla da böylece tanışmış olur. Bu kavramlar aktörün topluma ve kültürel sistem içerisinde yer alan değerlere uyum sağlaması ve toplumsal eylem çerçevesinde motive edilmesini açıklayan temel davranış kalıplarının şekillenme nedenlerini açıklar. Bebeğin büyüme sürecinde algılama alanına ebeveyninin yakın çevresi ve akrabaları da dahil olduğunda ‘sosyalizasyon ajanlarının’ sayısı artar.

Taklit etme yoluyla dili öğrendiği gibi rol modelleri olarak adlandırılan kişileri de taklit eden bebek çeşitli davranış örüntülerini benimsemeye başlar. Ayrıca, cinsel kimlik oluşumu ve cinsiyet rollerinin oluşumu da bu safhada meydana gelir. Bunlara çeşitli araç gereçleri kullanma, yemek yerken örneğin, kız çocuğunun bebeği ile oynarken annesinin kendisine davrandığı şekilde davranması örnek teşkil edebilir. Rol modelleri, davranışları sosyalleştirilen birey tarafından izleme (monitoring) yoluyla öğrenilip taklit edilen bireylerdir. Bu kişiler, sosyalizasyon sürecine dahil olup örnek teşkil etme şeklinde bireyin davranışlarında çeşitli değişikliklere neden olmaları vesilesiyle sosyalizasyon ajanları olarak da tanımlanabilirler. Başlıca rol modelleri anne ve baba olup çocuğun sosyalizasyonuna söylemleri ve davranışları ile yön verirler. Böylece, çocuğa ne yapması ve yapmaması gerektiğini söyleyen anne ve baba farkında olmadan gerçekleştirdikleri pek çok eylemle çocuğa canlı birer örnek teşkil ederler. Buradan da anlaşılacağı gibi sosyalizasyon sürecinin biri bilinçli ve istendik/ planlanmış, diğeri ise planlanmamış olmak üzere iki yönü vardır. Bilinçli ve istendik sosyalizasyona; okul ve aile içi diğer eğitimler dahil edilebilir. Bunun yanı sıra planlanmamış sosyalizasyon,

çocuğa davranışları benimsetmede önemli bir rol oynayacağı gibi istenmeyen boyutlara da ulaşabilir. Örneğin, yemekten önce ellerini yıkaması gerektiği söylenen çocuğa nasıl yemek yiyeceği her ayrıntısıyla anlatılmayabilir fakat çocuk anne ve babasının nasıl yemek yediğini gözlemleyerek daha doğru şekilde yemek yiyebilir. Bu örneğe ek olarak negatif bir örnek vermek gerekirse sigara içen rol modelini örnek alan çocuk sigara içme eğilimi gösterebilir. Böylece kendisine model teşkil eden kişilerin davranışlarını taklit eden çocuk, sosyolojik açıdan toplumun davranış kalıpları ile norm ve değerlerini içselleştirir. Diğer bir deyişle, çocuğun içine doğduğu toplumun birer bireyi olan ve kendisine rol modeli olan ebeveynin davranışlarını sırasıyla gözlem ve taklit yoluyla öğrenip sergilemeye başlayan çocuk, o toplumun mevcut kural, değer, adet ve eylem tarzlarını uygulamaya başlamış olur. Bunun nedeni, ailenin dolayısıyla ebeveyninin söz konusu toplumun mikro ölçekte birer temsilcisi olmalarıdır; toplumla birebir etkileşim içerisinde olan ebeveyn o topluma ait hemen her tür örüntüye vakıf durumdadır ve sahip olduğu bu bilgileri sosyalizasyon sürecinde çocuğa aktarır.

5. 7. 1. 2. 1. 2. İkincil Sosyalizasyon

Söz konusu aktarım sonucunda toplumsal yapının özelliklerini benimsemeye başlayan çocuk, eğitim kurumuna adım atmasıyla kendisini yeni bir sosyalizasyon ortamında bulur. Böylece aile içerisinde gerçekleştirilen birincil sosyalizasyonun ardından ikincil sosyalizasyon dönemi başlar. Burada amaç, planlanmış eğitim aracılığıyla bireyleri toplum tarafından kabul edilecek niteliklere sahip, topluma uyumunu sağlayacak bilgilere erişebilecek ve aynı zamanda toplumsal yapıda sahip olacağı işlevleri yerine getirecek şekilde yetiştirmektir. Sosyalizasyon ajanları burada da aynı toplumda yetişmiş bireylerdir. Bunlar eğitim işini üstlenen öğretmenler ve çocuğun diğer okul arkadaşları olabilir. Dolayısıyla, sosyalleşen birey yine söz konusu toplumun yapısı içerisinde onun değer ve normlarını içselleştirir.

Okul yaşantısı süren birey, aynı zamanda ailesi ile de iletişimini sürdürdükçe topluma uyum ve başarı gibi konularda aile tarafından güdülenmeye devam eder ve bu güdülenme paralelinde birey okulda başarılı olması sonucu ailesinden ve okuldaki

sosyalizasyon ajanlarından onay alacağını ve bireysel bir tatmine ulaşacağını bilincindedir; buna ulaşmak için ise kendi içinde araçlar barındıran çeşitli yollar seçmelidir. Bu noktada Parsons'ın kuram boyunca kullandığı kavramlar devreye girmektedir. Toplumsal anlamda güdülenmiş bir aktör haline gelen birey, hedeflediği amaçlara ulaşmak için toplumda yer alan rollerden bir kaçını üstlenerek bir statü elde etmeli, bu roller ve statüler doğrultusunda hareket ederek toplumda yer alan tüm sistemlerle hem uyum içerisinde olmalı hem de bu sistemlerdeki işlerliğini sürdürmelidir.

6. EDEBİ ESER İNCELEMESİ: WILLIAM FAULKNER, EMILY İÇİN BİR GÜL

Araştırmanın temelinde yatan edebiyat eserlerinin sosyolojik incelemelere ikincil bir kaynak teşkil edebileceği ön kabulünü desteklemek için edebiyat incelemesine konu olan hikayenin ve yazarının toplum ve dönemle bağlantılarını ele almak için eser içsel ve dışsal faktörler açısından irdelenecektir. Dışsal özellikler yazarın yaşadığı toplum ve dönemle olan bağımlı belirlemede yardımcı iken içsel özellikler ise bu bağımlı esere ne kadar yansıdığına göstergesidir. Dolayısıyla ile edebi eserin dışsal niteliğini belirlemede öncelikle yazarın biyografisi, sonra da eserin yazıldığı dönem ve yazarın diğer eserlerinde değinilen diğer konular incelenecek ve bunların ışığında yazarın genel bakış açısı ile edebi ve toplumsal bakış açısı hakkında genellemeler yapılmaya çalışılacaktır. İçsel özellikler ise genel ve ayrıntılı inceleme olarak iki başlıkta incelenecektir. Genel incelemede eserin konusu ve edebi türü dile getirilerek eser hakkında ön bilgi ve genel bir bakış açısı sağlanacaktır. Ayrıntılı incelemede ise eserde yer alan unsurlar Parsons'ın kuramında yer alan kavram ve başlıklar ışığında incelenerek aynı dönem ve toplumda yaşayan iki ismin eserlerindeki benzerlikler saptanmaya çalışılacaktır.

6. 1. DIŞSAL ÖZELLİKLER

Edebi eser incelemesine konu olan yazar, Amerika Birleşik Devletleri'nde sosyolojik kurama örnek olarak incelenen Talcott Parsons'ın yaşadığı ve teori geliştirdiği döneme yakın isimlerden seçilmiştir. Bunun nedeni, gerek sosyolojik teoride gerekse edebiyat alanında eserler veren isimlerin yaşadıkları dönemin tarihsel ve toplumsal koşullarından etkilendikleri, bunun yanı sıra, buldukları ülkenin kültürel ve toplumsal özelliklerini yansıttıkları düşüncesidir. Bu fikrin üzerine kurulan tüm incelemelerin edebiyat boyutunu oluşturan William Faulkner'dır. Faulkner'ın sayısı oldukça fazla olan eserleri arasında 'Emily İçin Bir Gül' adlı kısa hikayesi edebi inceleme için seçilmiştir.

6. 1. 1. Yazarın Yaşamı İle Hikaye Arasındaki Bağlar

Yazarın yaşamına yer verilmesinin nedeni, içinde yaşadığı toplumdaki etkilenme ve yansıtma gibi özelliklerin ele alınmak istenmesidir. Yazarın yaşamı ile ilgili bazı ayrıntılar eserlerinde mekan, konu ve karakter hakkında bilgi verir niteliktedir. Örneğin aile büyüklerinden birinin ‘Sivil Savaşa Albay olarak katılmış’ olması ve Faulkner’ın bu hikayelerle büyümesi, incelenen hikayede Sivil Savaşa ve Albay Sartoris’e yapılan göndermelerle bağlantılı olabilir. Bir başka benzerlik de bir güney eyaleti olan ‘Mississippi’de 1897’de doğması ve Zenciler ile ilgili sorunları yaşamının başından itibaren gözlemleme fırsatına erişmiş olmasıdır. Doğduğu tarih ve hayatı boyunca Amerika’da yaşaması itibarıyla Amerikan toplumunda Zencilerin yerini ve değişen durumlarına da tanık olmuştur (Lauter, vd.1994,1543-1544). Aynı zamanda, bir dönem Mississippi Üniversitesi’nde öğrenim görmesi de kendisine, üniversiteli gençleri yakından gözlemleme olanağı sağlamıştır (William Faulkner;The Nobel Prize in Literature 1949,01.12.2006).

1924’te ilk şiir kitabı olan *The Marble Faun* basılır. Ardından New Orleans’a yerleşen Faulkner, burada savaş sonrası neslin sıkıntı ve umutsuzluklarını gözlemler. Bu konulardaki gözlemlerini ilk romanı olan *Soldier’s Pay*’de işler (Lauter, vd.1994,1545-1546).

6. 1. 1. 1. Eserlerinde Ele Alınan Konular

Eserlerinde en çok, yaşadığı dönemde Amerika’da meydana gelen olaylardan esinlendiği düşünülür. Bunlardan en baskın olanı ise XX. yüzyılda Amerika Birleşik Devletleri’nde yaşanan ırk çatışmalarıdır. Tezde incelenen hikayede ise Kuzey ve Güney ilişkileri başta olmak üzere, Zencilerin toplumdaki yerleri ve toplumdaki değişimin bireylere ve yeni nesle ne şekilde yansıdığı konuları ele alınır.

Modernist akıma dahil edilen Faulkner'ın eserlerinde ele aldığı konular özetlenecek olursa, güneyliler ve gelenekleri, aile, toplum, ırk, tarih ve aşağıda örnek verilen kitaplarında ele aldığı, tecavüz ve doğa gibi temalardır.

Absalom, Absalom! (1936) adlı kitabında ise dört ayrı anlatıcı kullanan Faulkner, ensest ilişki, ırklar arası aşk, cinsel sapkınlık, maddesel sapkınlık konularını işler. Aynı zamanda Sivil Savaş ve Yeniden Yapılanma döneminde zenci ve beyazların çektikleri acıları da ele alır.

1938'de yayımlanan *The Unvanquished*'de, sosyal çöküş, bu çöküşün gelenek ve ahlaki değerler üzerindeki etkilerine yer verir. Aynı zamanda genç neslin sorunlarına da eğilir.

Go Down Moses adlı derleme kitabında yer alan 'The Bear'da, tarih ve insanlığın anlamını ve doğaya karşı olan sorumluluğunu bir av hikayesi ile ele alır. Aynı kitapta, Güney'in Kızılderilileri ve zenci-beyaz ilişkilerini içeren ırk konusundaki tarihini sorgular. Burada kendi yaşamında gözlemlediği ilişkiler yer alır.

İrk hakkındaki görüşleri oldukça serttir ve hem ailesi hem de çevresinden bunlar yüzünden dışlanmış ve ölüm tehditleri almıştır. 1950'de yayımlanan *Collected Stories* ile Nobel Edebiyat Ödülü alır. Birinci Dünya Savaşını konu alan *A Fable* ve 1962'de yayımlanan *The River* adlı kitaplarıyla iki kez Pulitzer Ödülünü alır (Lauter, vd.1994,1545-1546).

6. 2. İÇSEL ÖZELLİKLER

6. 2. 1. Genel İnceleme

İncelenen eser, kısa hikaye türünde yazılmış bir nesirdir. Yazar Faulkner'ın pek çok hikayesinden biri olan 'Emily İçin Bir Gül' 1931'de yayımlanmıştır. Hikayenin geçtiği dönemin saptanması için verilen tarih 1894 üzerinden gidilebilir. Bu tarih, Albay

Sartoris'in, Grierson'ların vergi ödeme muafiyetlerini sağladığı tarihtir. Konu içeriğindeki olaylar bu tarihten sonraki ortalama elli yıllık kapsar. Ayrıca, Emily'nin gömüldüğü mezarlık hakkında bilgi verilen cümlede 'Jefferson'ın savaşında ölen Konfedere ve Birlik Orduları' tabiri geçer. Burada kastedilen 1861 ve 1865 yılları arasında geçen Amerikan Sivil Savaşıdır.

Hikayenin geçtiği yer hakkında kesin olarak bilgi verilmemiştir, yalnızca Amerika'nın Güney eyaletlerinden birinde küçük bir kasaba olduğunun ipuçları vardır. Mezarlık betimlemesinde 'Jefferson savaşı' olarak Sivil Savaş kastedilir, bunun nedeni ise Güney eyaletlerinin bağımsızlıklarını ilan etmeleri üzerine bu dönemde Güneyde başkanlık yapan ve askeri birlikleri kumanda eden kişi Thomas Jefferson'dır. Ayrıca, Baron için 'yanki' sıfatının kullanılması, ki bu tanımlama daha çok, kuzey eyaletlerinde yaşayanlar için kullanılır, ve Emily'nin Baronla ilişkisinden söz ederken kasabalıların 'pek tabii bir Grierson bir kuzeyliyle ciddi düşünmeyecektir' yorumunu yapmaları da Güneyli bakışını yansıtır (Faulkner,1994,1550).

Bu zaman ve mekandan yola çıkarak eser incelemesi Parsons kuramı çerçevesinde Amerikan Toplumunun belirlenmiş dönemine paralellik arz edip etmediği tartışılacaktır.

6. 2. 1. 1. Konu Ve Özet

Hikayenin konusunu, küçük bir kasabada yaşayan Emily Grierson ve kasaba halkıyla olan ilişkisi oluşturmaktadır. Olay örgüsü bakımından başkahraman olan Emily'nin yaşamının farklı dönemleri sergilenirken, kasaba halkına karşı tavrı ve kasaba halkının onun yaşamı ve kendisi hakkındaki yorumları anlatılır. Emily kasaba halkı için evinden dışarıya çıkmayan, gizemli ve saygı değer bir kadındır. İlerleyen yaşıyla birlikte kendisi ve sürdüğü hayatla ilgili merak da artar. Kasabalılarla hiçbir ilişkisi yoktur ve kendisini gözlemleyen bu insanların, kendisi hakkında bildiği şeyler dışarıdan gördükleriyle sınırlıdır; dışarıdan gördükleri de ara sıra pencerede görünen Emily'nin silueti ile eve,

elinde alış veriş sepetiyle girip çıkan zenci hizmetçidir. Böylece kendisi hakkında yapılan yorumlar söylentilere dönüşür.

Yaşadıkları kasabada yüksek bir statüye sahip Grierson ailesi, kasaba halkı tarafından saygı duyulan kişilerdir. Aile üyeleri, kasaba halkının yıllarca birlikte gördükleri Bay Grinson ve kızı Emily'dir. Bay Grierson'ın ölümüyle yalnız kalan Emily, ailesinin civarda yaşayan gençleri kendisine layık görmediğinden babası öldüğünde otuzlu yaşlarında ve hala bekarıdır. Kendisine kalan miras ise yalnızca yaşadığı evdir. Böylece, kendisini dışarıdan gözlemleyen kasabalıların gözünde ilk kez insani bir özelliğe sahip olmuştur, kendisine acıyorlardır; artık yoksul, yalnız ve ilerlemiş yaşına rağmen bekarıdır. Babası öldüğünde birkaç gün dışarıya çıkmaz ve cesedi almak için kasaba görevlileri eve gidip cesedi gömmeyi kendisinden istemek zorunda kalırlar. Uzun süre evinden çıkmayan Emily, kasabaya yol çalışması için gelen Homer Barron ile görüşmeye başlar. Fakat bir süre sonra bu görüşmeler kasaba halkı tarafından rahatsızlık verici olmaya başlar, ilişkileri meşru değildir ve gençler için kötü örnek teşkil etmektedirler. Bu duruma son vermek üzere Emily'nin Alabama'da yaşayan kuzenleri kasabaya davet edilir. Kısa bir süre sonra Emily düğün alışverişleri yapmaya başlar, ancak damat adayı Homer Barron kasaba dışına çıkar, ardından da Emily'nin kuzenleri kasabayı terk ederler. Birkaç gün sonra geri dönen Baron son olarak mutfak kapısından Emily'nin evine girerken görülür ve kendisinden bir daha haber alınamaz. Bunun ardından Emily eczaneye gidip arsenik aldığında kasabalılar Onun intihar edeceğini düşünürler; eczacının satın alma nedenini kanunlar gerekçesiyle sorduğunda Emily, zehri nerede kullanacağını söylemez ve eczacı da itiraz etmeden kabul eder. Bir süre sonra evinden rahatsız edici kokular yükselmeye başlar, bu koku öyle baskındır ki oldukça uzak mesafede yaşayan komşulardan bile şikayet gelir. Bu şikayetler kasabanın ihtiyar yargıcına yöneltilir ve yargıcın tepkisi uzun bir süre bir şey yapamayacağına yöneliktir. Komşular da evden yükselen kokuyu hizmetçinin evi temizlemede yetersiz olmasına bağlarlar. Birkaç hafta içinde koku kesilir ve devam eden altı ila yedi yıllık sürede Emily'i gören kimse olmaz. Bu sürecin sonunda Emily babasının çevresindeki insanların torunlarına çini boyama dersleri vermeye başlar, bu dersler evde hazırladığı atölyede sürdürülür. Birkaç yıl sonra dersler son bulur ve kasaba halkı Emily'i dışarıdan gözlemlemeye devam eder. Yaşamını evinde, dış dünyadan izole bir şekilde sürdüren

Emily'nin kasabalıların bilmediği bir nedenden dolayı ölmesiyle hizmetçi ziyarete gelenleri eve alır. Herkes meraklıdır ve ölen Emily için üzgündür; cenaze için gelen kuzenlerinin üst katta kullanılmayan bir oda olduğuna dikkat çekmesiyle kasabalılar odanın kilitli kapısını kırarak içeriye girer ve gördükleri manzara şöyledir; kalın bir toz tabakasıyla kaplanmış düğün malzemeleri, damat için satın alınmış eşyalar, bir yatak ve yatakta yatar pozisyonda bir iskelet. İskeletin yanındaki yastıkta yatmaktan dolayı oluşan bir çukur ve üzerinde de bir tutam beyaz saç vardır.

6. 2. 2. Ayrıntılı inceleme

6. 2. 2. 1. Genel Sistem Kuramı:

Eserde, genel sistem kuramı içerisinde yer alan alt sistemler tespit edilerek, eserin yansıttığı toplumun özellikleri incelenecektir. Eserde ve eserin geçtiği dönemde Amerikan toplumunda yer alan toplumsal, kültürel ve kişilik sistemi ve davranışsal sistem ele alınırken aynı zamanda, işlev, rol, statü ve sistemin işlevsel zorunlulukları ele alınacaktır. Aynı zamanda genel sistem kuramının özelliği olarak dile getirilebilecek olan bu alt sistemlerin giriftliğine de yer vermeye çalışılacaktır.

6. 2. 2. 1. 1. Sistemin İşlevsel Zorunlulukları: AGIL

Parsons'ın oluşturduğu AGIL şeması kapsamında hikayenin dile getirdiği toplum uyum, amaca ulaşma, bütünleşme ve gizil kalıp korunması işlevsel zorunlulukları açısından incelenecek, böylece hem kuramsal hem de toplumsal açıdan hikayenin barındırdığı toplumu ve dönemi yansıtmaya özellikleri göz önüne serilmeye çalışılacaktır.

Yukarıda belirtilenleri gerçekleştirebilmek için edebi eser örneği incelemeye alındığında ortaya konan bulgular şu şekildedir:

A: Uyum; Bu işlevsel zorunluluk kuramda incelenen sistemin içsel ve dışsal etmenlerle olan ilişkisini belirler. Sistem, kendisi dışındaki çevresel faktörleri ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla etkilerken aynı zamanda kendi içerisinde de tam entegre olmayı sağlayan düzenlemeler gerçekleştirmesidir. İşte bu doğrultuda hikayede uyum işlevsel zorunluluğunun rastlandığı yerler aşağıdaki gibidir.

Hikayede yer alan dönemlerden biri olan Sivil Savaş ve öncesi, Amerikan toplumunda henüz kendisine yer bulamamış, toplumsal sistemde kölelik kurumunu oluşturan ancak kültürel sisteme ve topluma kabul edilmeyen Zencilerin toplumun dışında olarak görüldüğü varsayılabilir. Böylece, Zencilerin toplumsal olarak beyazların kendileri içerisinde oluşturdukları sistemin dışarısında kabul edilirler. Dolayısıyla iki yönlü bir durum ortaya çıkmakta, Zenci ırkı tüm toplum için bir alt sistem, beyaz ırkın oluşturduğu sistem için ise dış bir sistem teşkil etmektedir. Bu doğrultuda, Zenci topluluğunun konumu sonucu, beyazlar tarafından belirlenen çeşitli kanunlar uyarınca kendi toplumlarının olabildiğince dışında tutulması sağlanmıştır. Amerikan toplumu başlığı altında da değinilen bu durumun çeşitli sebepleri öne sürülmüş ve bunlar detaylandırılmıştır. Bu bakış açısı sabit tutularak, hikayeye tekrar dönüldüğünde ‘hiçbir zenci kadının sokaklarda önlüksüz dolaşmadığı’ dönemler şeklinde nitelenen 1890’lı yıllar, beyaz Amerikalıların kendi toplumsal ve kültürel sistemlerini korumak amacıyla kölelik sistemi ve köleleri, uygun gördükleri konumların dışına çıkmalarını önlemek için verdikleri çaba göze çarpar. Burada vurgulanmak istenen, söz konusu dönemde topluma bir tehlike arz eden bu sistemi, beyazların oluşturduğu toplumun dışında gördüğü dışsal etmeni kendi amacı ve devamı için çeşitli ihtiyaçlarını karşılamak adına bu sistemi elinde bulundururken diğer taraftan da toplumun bir alt sistemi olarak kendisine uyum sağlamaya zorlamasıdır.

Daha yakından bakılacak olursa, Zencilerin toplumun her alanında hizmet vermelerini sağlayıp çeşitli şekillerde amaç doğrultusunda harekete geçiren beyazlar aynı zamanda, bu topluluğu kendilerine tehlike oluşturmayacak mesafede tutmuşlar böylece de uyumu sağlamışlardır. Örneğin; 1830 ve 1831 yılları arasında Amerika Birleşik Devletleri yasalarınca kölelere okuma yazmayı öğretmek bir suç olarak kabul edilmektedir. Bunun

nedeni olarak onları köle sahiplerinin ellerinde tutmalarını sağlamak gösterilmiştir. Yasa şöyle devam eder; ‘Aksi taktirde, köleliğin kaldırılmasını savunan gazeteleri okuyabilirler, burada yazanları uygulamaya, kaçmaya çalışabilirler, sahip olduklarına kanaat etmeyebilirler, kısacası çok fazla şey bilirler’. Bu nedenle pek çok eyalette kölelere okuma yazmayı kesinlikle yasaklayan yasalar yürürlüğe koyulmuştur (Fishel,1970,115).

G: Amaca Ulaşma: Bu zorunluluk, daha önce de tartışıldığı gibi, sistem tarafından amaçların ve bu amaca ulaşmak için gerekli olan araçların belirlenmesidir. Bu işlevsel zorunluluk hikayede çeşitli şekillerde göze çarpar. Parsons’a göre toplumda siyasal kurumları olan amaca ulaşma, burada kasabanın vergilerini toplayan ve devletle birebir ilişki halinde bulunan kasaba belediyesinin, Amerikan toplumunda her vatandaşın ödemesi gerekli görülen vergiler, her hangi bir imtiyaz tanınmaksızın tahsil edildiğinden, Emily’nin ödemesi gereken vergiyi tahsil etmeyi tüm toplum ve kasabanın bir amacı olarak saptayarak bunu gerçekleştirmek için çeşitli yöntem ve araçlar kullanması şeklinde incelenebilir. Bu amaca hizmet eden araçlar harekete geçirilerek Emily’e bu konuyu görüşmek üzere bir davetiye, ardından bir mektup gönderilmiş istenen netice alınamayınca, diğer bir deyişle araçlar hedefe ulaşmayı sağlayamayınca da birebir görüşme talep edilmiştir.

Amaca ulaşmanın hikayedeki diğer bir örneği; bu kez kasaba halkı tarafından, herkesin rahatsız olduğu bir durumu ortadan kaldırma hususunda gerçekleşir. Emily’nin evinden yükselen koku kasaba sakinlerinin huzurunu bozmakta ve sağlıklarını tehlikeye atmaktadır. Böylece sistemin selameti için bu sorunun ortadan kaldırılması talep edilir. Saptanan kişi hem mesleki ve toplumsal statüsü hem de yaşı nedeniyle bu amaca ulaşmak için uygun görülen seksen yaşındaki yargıç. Bu araç amaca ulaşmayı sağlamak için kasabanın yaşlılar heyetinden dört erkek söz konusu evin bahçesine kokunun nedenini araştırmak için gece gizlice girer. Ardından kötü koku ortadan kalkar ve sistemin yararını gözeterek hareket eden kasaba halkı, amaca ulaşıldığından yeni herhangi bir araca ihtiyaç duymaz.

I: Bütünleşme: Sistemin kendi parçalarını ve hem de diğer işlevsel zorunluluklar arasındaki ilişkileri düzenleyen bütünleşme zorunluluğu toplumda kurumsallaşmış yasalar tarafından karşılanır. Hikayede ise uyum zorunluluğunda ele alınan Zenci kadınların sokağa çıkmasının koşullarını belirleyen kural aynı zamanda bütünleşmede de yer alabilir niteliktedir. Bunun nedeni söz konusu dönemde Zenciler ile ilgili anayasal koşulların belirlenmiş olmasıdır. Amerikan toplumunda birbir Zencileri ilgilendiren yasalar olduğu gibi, bu topluluğun hareketlerini kısıtlayan diğer toplumsal normlar da vardır. Örneğin, 1896'da Amerikan Anayasa Mahkemesi 'ayırımı' onaylamış ve geçerliliğini yarım yüzyıldan fazla koruyan 'ayrı fakat eşit' doktrinini yerleştirmiştir. Hikayenin içerdiği yıllardan biri olan 1904'te yapılan bir konferans, hem Güneylilerin bakış açısını sunması hem de 'ayrı fakat eşit' yaklaşımını yansıtmaya açısından önemlidir. Söz konusu konferans katılımcılarından bir olan Bishop Charles konuyu şöyle özetler; 'Güneyde ırklar arasında asla sosyal bir birleşme olmayacaktır, aralarında kırılmayacak ayırıcı bir duvar vardır. Ayrı kiliselerde ibadet edecek, ayrı okullarda eğitim görecektir. Bu her iki ırk için de en iyi olandır. Zenciler davetsiz misafirdir, zorla kolonileştirilmişlerdir ve buradan ayrılmak istemektedirler' (Johnson, 1965,104).

Yukarıda açıklananlardan da anlaşılacağı gibi bütünleşme diğer işlevsel zorunlulukların bir arada bulunabilirliğini sağlar. Diğer bir deyişle, hikaye edilen toplumda yer alan bir azınlık grubunun yerini belirlerken, toplumla ilişkilerini de bütünleşme aracılığıyla kanunlarla düzenler.

L: Gizil Kalıp Korunması: Sistemin bireylerinin motivasyonunu sağlayan kültürel kalıpların sağlanması ve korunması işlevini üstlenen bu zorunluluk, toplumda eğitim, din ve aile gibi kültürel kurumlar tarafından yerine getirilir. Hikaye içerisinde bu zorunluluğa örnek teşkil eden bölüm, Emily'nin Homer Barron ile ilişkisine kasaba halkının tepkisidir. Onlara göre, bu ilişki resmi olmadığı için gençlere kötü örnek olmakta dolayısıyla toplumun kültürel öğeleri için tehlike yaratmaktadır. Burada, kasaba halkının gençler için endişelenmesi, onların normların dışında hareket ederek süregelen yapıyı bozmaları ihtimalinden kaynaklanır. Böylece, bu kalıpların dışında hareket etmeye başlayarak, resmi olmayan birliktelikler yaşayacaklar ve aile kurumuna olan

saygı ve verilen değer azalacaktır. Söz konusu olayların yaşandığı dönem, Amerika'nın makineleşme nedeniyle içerisinde bulunduğu değişim sürecinin, toplumsal değerleri ve aile gibi toplumsal kurumları tehdit etmeye başladığı 1900lü yılların başı, özellikle de 1910 ve 1920'li yıllardır. Bu yılların başlıca özelliği olan otomobil, telefon, radyo ve sinema gibi araçların yaygınlaşması, toplumda yaşamın kolaylaşması adına sevinçle karşılanırken, sahip olunan değerleri tehlikeye attığı da düşünülür. 'eski değerler direnir ve yeni değerler özellikle aile içinde sorunlara neden olur' (Ostrander,1970,228). Gençler otomobiller sayesinde arkadaşları ile her yere gidebilmektedirler, böylece ailelerinden uzaklaşıp onların kontrolünü de bertaraf etmektedirler. Aileler tarafından hiç de hoş karşılanmayan bu durum, değişen değerler ve gençlerin kontrolü konusunda onları endişelendirmiştir. Hikayede de olduğu gibi yaygınlaşan otomobil, yeni yolların yapımını gerekli kılmıştır, yeni yolların yapımı da otomobil kullanımını arttırmıştır. Hikayede asfalt yol yapımı için gelen ekipteki Homer Barron'la ilişkiye giren Emily, sadece eviyle sınırlı olan yaşamına yeni birini dahil etmiş ancak olaylar çok da mutlu edici bir şekilde gelişmemiştir. Böylece, yol yapımı ya da benzer olaylar kasaba ya da şehir topluluklarında geçmişte var olandan farklı düzenlemeleri gerekli kılmıştır. Emily'nin Barron'la olan ilişkisi yoldan araba ile kasaba halkının önünden geçen ikilinin genç nesle kötü örnek olması tam da bu endişelerin başladığı döneme rastlamakta ve kasaba halkını, özellikle de yaşlı nüfusu tepki vermeye ve önlem almaya yöneltmektedir. Böylece amaca ulaşma ve uyumla ilgili içerikleri de sergiledikleri görülür.

6. 2. 2. 2. Eylem Sistemi

6. 2. 2. 2. 1. Toplumsal Sistem

Parsons toplumsal sistem incelemesine aktörlerin statüleri ve bu statülerin gerektirdiği roller çerçevesinde bakar. Bu noktadan yola çıkılarak hikayede yer alan karakterlerin, rol ve statüleri ayrıca karakter işlevleri ele alınabilir.

Hikayenin baş kahramanı Emily Grierson'dır. Kasaba halkı tarafından oldukça saygı duyulan, dış dünyayla ilişkisini tamamen kesmiş ve çeşitli ihtiyaçlarını evinde çalışan Zenci erkek hizmetçisi aracılığıyla karşılayan bir kadındır. Hikayede, kullanılan anlatıcının bakış açısı nedeniyle kişisel özellikleri hakkında pek bilgi verilmeyen Emily hakkında yer alan her şey kasabalıların dışarıdan gözlemlerine dayanır. Kimseyle iletişimi olmayan Emily'nin kişilere karşı davranışı pek bilinmese de eczacıyla ve evine vergi konusunda konuşmak için gelen ziyaretçilerle kurduğu diyalogdan kasabalılara karşı tavrının oldukça mesafeli ve işlevsel olduğu görülmektedir.

Parsons'ın oluşturduğu modele göre, modern toplumlarda statü başarı odaklı iken, bahsedilmiş statü modern olmayan toplumlarda ya da modern toplumların tarihlerinde yer alır. Böylece, hikayede anlatılan olayların geçmişini teşkil eden 1800'lü yılların sonunda statü sahibi bir ailenin ferdi olarak Emily'nin toplumsal sistem açısından, toplumdaki statüsü bireysel başarı ile elde edilmemekle beraber ailesinden kendisine aktarılan bir statüdür. Diğer bir deyişle feodal toplumlardaki gibi babadan oğula geçen soyluluk özelliği göstermektedir. Her ne kadar hikayenin geçtiği dönemde bu tür statünün varlığına dair göstergeler olmasa da Emily ailesinin statüsünü sürdürmekte ısrar etmiştir.

Hikaye içerisinde toplumsal sistemin varlığı söz konusu olduğunda ise, öncelikle resmi kurumlar göze çarpmaktadır. Bunlar, adı geçen başkan Jefferson ibaresi ile başkanlık, yaşlılar heyeti ile belediye başkanlığı, Albay Sartoris ile askeri kurumlar ve yargıç Stevans ile yargı kurumudur. Bu kurumlar hikaye içerisinde kendi işlevleri ile yer alır. Resmi kurum olmaları dolayısıyla, bu kurumlar bünyesindeki kişiler de sahip oldukları statüleri yansıtır. Belediye başkanlığı ve yaşlılar heyeti hikayede, statülerinden faydalanarak vergi toplanması işlevini yerine getirirler. Albay Sartoris de statüsünü kullanarak Emily'nin ailesini vergiden muaf tuttuğunu ifade etmiştir. Jefferson hükümetine yapılan gönderme ile de toplumsal sistemin kurumlarından bir diğerine değinilmiştir. Yargıç Stevans da mesleğinden gelen statüsü doğrultusunda Emily'i ikna etmek ya da uygulanabilecek yasayı harekete geçirmek için kasaba halkı tarafından başvuru alan kişidir.

Yukarıda belirtilen toplumsal sistemin resmi kurumlarından başka, kasabada cinsiyet rolleri de yer alır. Daha sonra da tartışılacak olan bu konu, kasabadaki kadınların çeşitli geleneksel kalıplar çerçevesinde hareket ettiğini ortaya koymaktadır. Aynı zamanda adı geçen bazı mesleklerde de geleneksel toplum yapısını destekler nitelikte erkeklerin sahip oldukları mesleklerdir.

Bireylerin etkileşimi açısından ele alındığında, hikayede kasaba halkının çoğu zaman kolektif bir şekilde hareket ettiği görülür. Hikayenin anlatıcısı, hikaye boyunca 'biz' birinci çoğul anlatıcısı kullanır. 'Emily için endişeleniyorduk' ya da 'onu son gördüğümüzde' gibi tanımlamalarla bireylerin bir hedef ya da işlev çevresinde bir araya geldikleri söylenebilir. Bu durum özellikle topluluğun kendilerinden daha farklı gördükleri Emily söz konusu olduğunda gözlemlenir. Aynı zamanda sürekli etkileşim halinde olan bu grup pek çok konuda fikir birliği içindedir ve gelişen tüm olaylar çok kısa zaman içerisinde herkes tarafından öğrenilmektedir.

6. 2. 2. 2. Kültürel sistem

Toplum içinde yer alan kurumsallaşmış norm ve değerlerin yer aldığı kültürel sistem, toplumun tüm üyelerince benimsenmiştir ve yeni üyelerine aktarılır. Bu açıdan bakıldığında, hikayede yer alan olayların gençlerin ve yaşlıların düşünce yapısından dile getirilmesi önem teşkil etmektedir. Kasabanın yaşlı ve orta yaşlı sakinleri çevrelerinde gelişen olayların niteliklerini genç üyeleri olumlu ya da olumsuz anlamda etkilemeleri bakımından ele alırlar. Bu da yeni nesle aktarılacak değerler ve normların olagelenden farklı ve kabul edilmez, uyumu bozacak olmaması öngerekliliğini gerine getirmek için yapılır. Dışarıdan ya da aralarından biri tarafından kasaba halkı için kurumlaşmış bu norm ve değerlere uymayan bir davranış sergilendiğinde bu kişi genelin dışında kalan 'diğer' olarak algılanırken, davranışları da yeni nesil için kötü örnek teşkil eder nitelikte yorumlanır. Emily, kasabalı için kendilerinden farklı olan, onlar gibi davranmayan, kasabanın değerlerine tamı tamına uymayan bir 'diğer'dir ve davranışları da gençler için kötü örnek teşkil etmektedir.

Babası öldüğünde Emily'e kasabanın kadınları başsağlığı ve yardıma giderler, bu da 'geleneklerimiz gereği' şeklinde betimlenir. Kasabada gelenek sonucu böyle bir davranış ölen kişinin ailesine karşı sergilenmiş ve ondan da gelenekler gereği yas kıyafeti giymesini beklemişlerdir. Bu beklentileri 'her zamanki gibi giyinmişti' cümlesinde görülebilir. Kasabada ölen kişilerin ailelerine baş sağlı dilenir ve ölen kişinin yakınları da yas giysileri ile ölüye saygı ve diğer sembol ve ritüellerini dışa vurmuş olurlar, bunlar topluluk arasında kurumsallaşmış sembollerdir. Bu semboller ve ölülerine ve kötü durumdaki kişilere sergilenen davranışlar sahip oldukları norm ve değerler arasında yani kültürel sistemde yer alır.

Hikayedeki bazı cümlelerde değişen değerler, norm ve sembollere de yer verilmiştir. Bunlar arasında yaşam şekli, davranış tarzları ve çocukların yetiştirilmesi örnekleri yer alır. Emily'nin resim dersi verdiği çocukların büyümesinden sonra, ardından gelen nesil değişen yaşamla, artık çocuklarını 'ellerinde kutular ve boyalarla ona' göndermedikleri belirtilmektedir. Dönemin Amerika'sında değişen koşullar ve yukarıda da değinildiği gibi makineleşmenin sağladığı yeni yaşam tarzı sayesinde 'hazır giyim üretimi başlamış, fabrikada üretilen ekme ev yapımı ekmeğin yerini almış, yiyecek maddeleri paket ve cam kavanozlarla, meyve ve sebzeler dükkanlarda satılmaya başlamıştır (Ostrander,1970,222). Sayılan değişimler her ne kadar yavaş ve başlangıçta sınırlı da olsa zamanla hemen her kesim için erişilebilir hale gelmiştir. Bu tür değişmelerin baş gösterdiği tarihler hikayede Emily'den artık resim dersi almak istemeyen yeni neslin büyüdüğü dönemlerdir. Oysa kendilerinden önceki nesil, Albay Sartoris'in çağdaşlarının kızları ya da torunları, tıpkı Pazar ayinine kiliseye gönderildikleri ruhla gönderilmiştir. Ancak artık, kasabada yeni nesil hakim yaklaşım haline gelmiştir ve bu tür uğraşlara rağbet edilmemekle birlikte yeni nesil 'kiliseye gönderildikleri ruh' ya da benzeri ifadelerle tanımlanmamaktadır. Dolayısıyla toplumda yayılmakta olan değişim dalgası kasabadaki kültürel sisteme ait olan değerleri de değiştirmiştir.

6. 2. 2. 3. Davranışsal Organizma

Öncelikle, fiziksel birer organizma olan insanın bu özelliğinden getirdiği bazı durumları ele alan bu alt sistem, toplumun üyelerinin diğer sistemlerce şekillenmesinin temel taşı sayılabilir. Birey temelli düşünüldüğünde bu sistem, diğer sistemlerin üzerine inşa edileceği tabakadır. Fiziksel organizmanın, doğumla katıldığı topluluğun sahip olduğu diğer sistemler tarafından toplumun geneline uyumu sağlanır. Bireylerin kalıtsal özellikleri bireylerin farklı kişilik yapılarına sahip olmalarına neden olur. Aynı zamanda birer organizma olan bireylerin topluluk halinde yaşama, barınma, beslenme ve türün devamını sağlama gibi daha güdüsel davranışlar sergilemeleri de davranışsal organizmayı oluşturan etmenlerdir. Bu açıdan bakıldığında hikayede, yukarıda değinilen barınma, topluluk halinde yaşama ve türün devamını sağlama özellikler kasaba halkının olağan bir şekilde hep birlikte yaşamaları ve yeni nesiller dünyaya getirmeleri ‘bu nesilden nesle devam etti’ gibi cümlelerle belirtilmiştir. Her bireyin kişisel özelliklerini sergilemesi de Emily’nin ve adı geçen diğer karakterlerin davranışlarında yer alır. Örneğin, kasaba halkı kokudan şikayetçi iken yargıç bunu açıkça dile getiremeyeceğini belirtir. Bu davranış şikayette bulunan kişiler için normal bir durum teşkil etse de yargıç için yapılmaması gereken bir harekettir.

6. 2. 2. 4. Kişilik Sistemi

Toplumun bireylerinin kültürel sistemde yer alan norm ve değerler doğrultusunda şekillenerek çeşitli davranış özellikleri kazanmaları olarak özetlenebilecek olan bu sistem, hikayede pek çok şekilde yer alır. Bunlardan en göze çarpanı, kasaba halkının kültürel sistemle birleşme şeklinde kendi değerlerine göre hareket etmesidir. Ancak bu, topluluğun geneli göz önünde bulundurulduğunda geçerlidir, Emily’nin de kendisini ait hissettiği topluluğun özelliklerini sergilediği belirtilebilir. Hikayede buna en iyi örnek teşkil edebilecek olaylardan biri, Emily’nin ihtiyar heyeti kendisine ziyarete gittiğinde onlara karşı takındığı ‘onlara oturun bile demedi’ şeklinde betimlenen tavidir. Kasaba halkına göre bu şekilde davranmak kabalık iken diğer bir grup olan soylular için

kasabalıları küçümsemek olarak da görülebilir. Kişilik sisteminin oluşmasında rol oynayan faktörler olan değerlerin varlığı ve bunların her üyeyi motive etmesi doğrultusunda kasaba sakinleri var olan yapıya uyum gösterir. Daha önce de değinildiği gibi uyum kişilik sisteminin amaçları için önem teşkil ettiğinden kasaba sakinleri bu uyum ve kendi kişilik sistemlerinin dışında kalan bir kişi olarak Emily’i kendilerinden biri olarak görmezler ve onu sadece dışarıdan gözlemlerler. Kendilerinden farklıdır, onlar gibi davranmaz, onlar gibi yaşamaz hatta onlar gibi konuşmaz. Bu nedenle de genelin dışında kalır, diğer bireyler kendi davranışlarını onda göremez, dolayısıyla algılar ve değer yargıları farklıdır. İşte tüm bunların en büyük nedeni olarak kişilik sisteminin oluşmasında etken olan diğer sistemler, bireyler ve kurumları ile bireyin yeterli derecede etkileşime geçmemesi dolayısıyla da topluluğun diğer bireylerinin sahip oldukları kişilik sistemini oluşturamamasıdır. Bir diğer örnek, babası öldüğünde Emily’nin ‘her zamanki gibi giyinmiş’ olmasıdır. Buradan anlaşılan daha önce de açıklandığı üzere, topluluk için kurumsallaşmış ‘daha farklı bir giysi seçimi’nin varlığı söz konusudur ve Ondandan da benzer şekilde davranması beklenmiştir. Son olarak verilebilecek başka bir önemli örnek de Homer Barron ile olan ilişkisinde rahat davranarak toplumsal normların dışına çıkmasıdır. Burada da kendisinden beklendiği gibi davranmamakta, diğer alt sistemlerin özelliklerini yansıtmamaktadır.

6. 2. 2. 2. 4. 1. Kişilik

Parsons’ın ‘öğrenilmiş davranış sistemi’ olarak tanımladığı kişilik, bireylerin diğer sistemler ile yoğrulması anlamını taşır. Böylece, birey yetiştiği toplumun kültürel özelliklerini yansıtır. Hikayede kişilik sistemi açısından, hakkında yansıtılan özelliklerin en fazlasına sahip olduğu için Emily incelenebilir. Soylu bir ailenin tek çocuğu olan Emily, ailesinin yetiştiği dönemin özelliklerini içselleştirerek büyür. Bu, hem davranışlarına hem de yaşadığı hayata yansır. Kasaba halkı ile olan diyalogu, onları küçümsediği izlenimi verir. Hikayenin başından sonuna kadar Emily, kasabalılara yaptığı herhangi bir davranış hakkında açıklama yapma gereği duymaz; kimsenin onu yargılaması ya da sorgulamasına izin vermez. Bunların ne büyük nedeni, geldiği ailenin toplumsal konumudur. Hikayenin başında yer alan ‘pamuk malzemeleri arasında yer

alan evi’, ‘en seçkin sokakta yaşıyordu’, ‘onların soylu komşusu Emily’ gibi ibareler üyesi olduğu Grierson ailesinin kasabanın statü olarak üst kesiminde yer aldığını belirtir. Böylece, ailesi tarafından bir soylu olarak yetiştirilmiş, kasabanın diğer üyeleri ile kendi statüsünde olmadıkları için çok etkileşim içerisine girmemiştir. Babasının vefatı gibi nedenlerle kendi kabuğuna çekilen Emily, bu süre zarfında değişen topluluk değerlerine ve yaşam tarzına uzak kalmıştır. Zaman ilerledikçe değişen nesiller ve onların benimsediği kültürel sembol ve araçlar Emily için yabancı hale gelmiş ve yaşamından kendisi tarafından uzak tutulmuştur. Değişen sistemlere uyum sağlamayı reddederek, vergi yasalarından muaf kalmış, meskenlerin belirlenmesine ve posta idaresinin adres kullanarak çalışabilmesine yönelik kapılara asılan numaralar ile posta kutularını kullanmayı reddetmiştir. Aynı zamanda, Güney illerinde yaygın olan pamuk yetiştiriciliğinden dolayı zamanla etrafındaki evlerin pamuk araçları ile dolmasına rağmen kendisi ailesinden miras kalan evde yaşamaya devam etmiş, bu gibi ticari anlaşmalara önem vermemiştir.

Çevresi ile etkileşim halinde olmayan bir bireyi betimleyen Emily karakteri, bireylerin geçtiği toplumsal ve kültürel değerleri içselleştirme aşamasından geçmemiştir. Böylece toplum ile uyumu en az seviyede olan bu birey, topluluktaki etkileşim sonucu genel geçer kuralları içselleştirmemiş ve uygulamakta olan diğer bireyler tarafından topluluk dışında tutulmuştur. Burada topluluk dışında tutulması, dışlanmaktan ziyade ‘diğeri’ pozisyonunda bulunması anlamına gelmektedir. Diğer bir ifade ile Emily karakteri, kişilik sisteminin gelişmesinde topluluğun kültürel kalıplarını özümsemeyerek, diğer üyelerden farklı davranışlar sergilemiş ve böylece de içerisinde yaşadığı toplum açısından kişilik sisteminin sahip olması gereken özellikleri geliştirememiştir. Kişilik sisteminin bir diğer özelliği olan bireyi motive etme ve amaçlar belirlemesini sağlama da söz konusu karakterde mevcut değildir. Örneğin, para kazanarak zengin olmak, toplumda çeşitli yollarla bireylerin kişilik sistemlerinin güdülenmesi sonucu bir amaç haline gelirken, Emily karakteri kendisine miras kalan evinden çıkmayan ve gelir elde etmek için özel bir çaba sarf etmeyen biridir.

6. 2. 2. 2. 4. 1. 1. Kişilik Sisteminin Özellikleri Ve Diğer Sistemlerle İlişkisi

Toplumda yer alan kültürel değer ve normları içselleştiren bireyler hikayede yan karakterlerin özelliklerinde görülür. Bu öncelikle Emily'nin davranışlarını eleştiren kasaba halkının beklentileri değerlendirilerek elde edilir. Daha önce de belirtildiği gibi, kasaba halkı kültürel sistemin şekillendirip motive ettiği bireylerdir ve bu yönde hareket ederler. Bakış açıları, beklentileri, davranış tarzları bir amaç doğrultusunda hareket etmeleri gibi özellikler taşırlar. Bunlar için örnek teşkil eden durumlar, Emily'nin çeşitli durumlardaki davranışları ve diğer üyelerin bu davranışlara kendileri gibi düşünen diğer bireylerle birlikte verdikleri tepkilerdir. Fakat Emily bu sistemlere olabildiğince uzak durduğu ve çeşitli motivasyon araçlarından da etkilenmediğinden, birey olarak şekillenme süreci de normalden farklılık gösterir.

Karakterin özelliklerine başka bir açıdan bakıldığında ise mensubu olduğu soylu ailenin geleneği olan adını taşıma ve soylu tavırlar takınma gibi öğeleri bünyesinde barındıran Emily, bu nedenle kasaba halkına hep mesafeli davranır. Anlatıcının da yönlendirmesiyle, hikayede Emily'nin birkaç istisnai durum hariç kasaba halkı ile çok fazla diyalogu yer almaz. Kendisi uzak ve mesafeli bir konumda gözlemlenir. Bu yalnızca babasının ölümü ile dış dünya ile bağlarını kesmesinden sonra değil, öncesinde de böyledir; hikayede bu dönemle ilgili çok fazla ayrıntı yer almasa da, 'her zaman babasının arkasında' durur tanımı onun olaylara bu pozisyondan baktığı izlenimini verir. Kasaba halkına davranışlarına örnek teşkil edecek olanlara yer verilirse eczacı ile olan görüşmesi en net olanıdır. Eczacıya ne istediğini, kasabalının ne düşüneceğini umursamadan ve çekinmeden söyler. Yasaların zehri ne amaçla kullanacağını söyleme şartını koymasına rağmen herhangi bir açıklama yapmadan eczacının gözlerine bakarak adamın zehri vermesini bekler. Bu davranışı hem kasabalıya karşı tavırlarının genelleştirilmesini sağlarken aynı zamanda soylu bir ailenin üyesi olarak, yasal zorunluluğuna karşın kararlarının sorgulanmasına izin vermediğinin de göstergesidir. Karakter sürekli başı dik, gururlu ve yüzü ifadesiz olarak tasvir edilir, bu fiziksel özellikler aslında Onun kişilik sisteminin şekillendiği ortamın özelliklerini yansıtır.

6. 2. 2. 2. 4. 2. Eylem

6. 2. 2. 2. 4. 2. 1. Kişilik Sisteminin Ve Eylemin Oluşmasında Rol Oynayan Başlıca Faktörler

6. 2. 2. 2. 4. 2. 1. 1. İhtiyaç ve Gudu Yönelimleri

İhtiyaç yönelimleri bireylerin davranışsal organizma özelliklerinden gelir ve biyolojik organizmanın eylem olarak açığa çıkmasıdır. Parsons'a göre burada önemli olan davranışsal organizmanın fiziksel ihtiyaçlarını karşılama araçlarının toplumsal araçlar ya da kültürel değer ve normlarla ne kadar örtüştüğüdür. Hikayede, evlilik kurumu biyolojik organizmanın çeşitli ihtiyaçlarını karşılamak adına kabul görmüş ve kurumsallaşmış değerleri temsil eder. Emily'nin Barron ile ilişkisi evliliğe dönüşmediğinde, yukarıda bahsedilen, aracın değer ve normlarla örtüşmeme durumu ortaya çıkar. Oysa birey, ihtiyaçlarını karşılaması için toplumla örtüşen araçlar kullanması yönünde güdülenir. Ancak bu topluluğun değerlerini tam olarak yansıtan bir birey olmadığı için güdü yönelimi de göstermez.

6. 2. 2. 2. 4. 2. 1. 2. Seçim

İhtiyaç yöneliminin gerçekleştirilmesi yolunda güdü yönelimi göstermeyen Emily örneğinde olduğu gibi, birey toplumun kendisine sunduğu bu araç seneklerinden kendisini amacına ulaştıracak olan en uygun aracı seçer ve bu yönde hareket eder. Bu durumda seçim tam olarak özgür iradede kaynaklanmaz. Bireyin mevcut seçeneklerden birisini kullanması anlamına gelir. Birey, ihtiyaçları doğrultusunda güdülenir, davranışsal organizmanın ihtiyaçları toplumun diğer üyeleri için de söz konusu olduğundan toplumda bu ihtiyaçları karşılamak için araçlar da mevcuttur. Ancak bu araçları seçmek bireye kalmıştır.

6. 2. 2. 2. 4. 2. 1. 3. Kalıp Değişkenler

Kalıp değişkenler kuramda eylem seçimlerinin, koşullar ve amaçlar yönünde belirlenmesine yönelik oluşturulan, temelini roller ve rol beklentileri meydana getirdiği bir şemadır. Bu şema incelenen hikayeye uygulandığında;

1. Duygusal ya da Duygusal nötrlük, Barron'ın altında çalışan işçiler ile ilişkisi duygusal nötrlükken, Emily ile olan ilişkisi duygusal değişkeni için örnek teşkil eder.
2. Özgüllük ya da Evrenselliğe, Barron'ın kasaba halkı tarafından yol yapımı için seçilme nedeni mesleki özellikleri olduğu için özgüllük, Emily tarafından arkadaş olarak seçilme nedeni kişisel özelliklerinden kaynaklandığı içi evrensellik için örnek teşkil eder.
3. Atfedilen nitelik ya da Başarı için Emily'nin kasabadaki statüsü atfedilen nitelik için örnek teşkil ederken, Homer Barron başarı için örnektir.
4. Yaygınlık ya da Özgüllük, Emily'nin kuzenlerine olan sorumlulukları akrabalık ilişkisi olduğundan yaygınlık değişkenini, yargıç Stevans'ın kasaba halkına olan sorumlulukları özgüllük niteliği gösterir.
5. Kişisellik ya da Bütünlük için kasaba başkanının Emily'i uyarmak için ikinci bir kez onunla konuşmayı, hoşnutsuz bir tavırla karşılaşmamak için reddetmesi kişisellik değişkenine göre; eşinin kasabanın selameti için akrabalarına mektup yazması ve ihtiyar heyeti üyelerinden bazılarının Emily'nin bahçesine girerek kokuyu önlemek için kireç dökmesi de bütünlük değişkenine göre gerçekleştirilmiş hareketlerdir.

6. 2. 2. 3 Bir Sistem Olarak Toplumda Aktörün Rolü Ve Sistemde Düzenin Sağlanması

6. 2. 2. 3. 1. Değerlerin İçselleştirilmesi

Daha önce de belirtildiği üzere, bir topluluktaki norm ve değerler herkes tarafından kabul görmesi ve süreklilik arz etmesi durumunda kurumsallaşır ve nesilden nesle aktarılır. Bu aktarım süreci, topluluğa dahil olan her yeni bireyin diğer bireylerle

etkileşimi sonucu ortaya çıkar ve yeni birey bu değerleri kabullenir ve kendisi de bu değerlerin bir uygulayıcısı haline alır. Anlatımda açıkça belirtilen bu süreç hikayede kasaba halkının hep birlikte hareket etmeleri noktasında en belirgin haliyle açığa çıkar. Kasaba halkı kendi değerlerine sahip ve onları içselleştirmiş bulunduğu için aynı doğrultuda hareket ederler ve bu yönü seçmeyen bireyi de kendi değerleri üzerinden ele alırlar, doğru ya da hatalı hareketler şeklindeki değerlendirmeler içselleştirme sonucu bakış açısı haline almıştır.

6. 2. 2. 3. 2. Rol Ve Statü

Daha önce de değinildiği gibi, Parsons modern toplumlarda toplumsal statünün mesleki başarı yoluyla elde edildiğini belirtir. Bu saptamaya, modern toplumların geçmişinde ve modern olmayan toplumlarda bahsedilen statünün kabul gördüğünü de ekler. Hikayede Bay Grierson, Emily'nin babasıdır, kendisi saygın bir kişidir ve ölümünden sonra dahi kızı, mal varlığına sahip olmamasına rağmen saygı görmeye devam eder. Emily'nin kasabadaki statüsü bahsedilmişken, diğer üyeler mesleki başarıları nedeniyle elde ettikleri statülere sahiptirler. Bu iki çeşit statü incelendiğinde, Emily soylu bir aile mensubu olduğu için kasabada itibar gören bir kişi iken, yargıçlık ya da albaylık gibi mesleki statüler de mevcuttur. Bu statü gereğince çeşitli toplumsal sorumluluklar üstlenmiş bir soyadı taşıyan Emily, 'bir Grierson Kuzeyli bir günlük işçi ile ciddi düşünemez...' ya da 'kuzenleri ondan daha iyi birer Grierson' temsilcisi şeklinde yorumlara neden olur. Dolayısıyla kasaba halkının ondan gerçekleştirmesini beklediği çeşitli roller vardır. Kasaba halkı tarafından Emily'e herkesin dikkatinin üzerine yoğunlaştığı kişi olması nedeniyle, soylu olmakla beraber örnek davranışlar da sergilemesi beklenir; 'üzüntünün bile, gerçek bir leydinin saygınlığını unutmamasına neden olamayacağı' söylenir. Ancak aksi eylemlerde bulunduğu, yani bu beklentileri yerine getirmediğinde kötü örnek teşkil etmesi olasılığı göz önünde bulundurularak olumsuz yönde eleştirilir.

6. 2. 2. 3. 2. 1. Meslekler Ve Toplumsal Tabakalaşma

Bir kez daha, bireylerin toplum tarafından belirlendiği varsayımından yola çıkılarak, bireyin toplum tarafından güdülendiği hedef ve ona ulaşmak için seferber edilen araçlar söz konusudur. Daha önce de açıklanan bu yaklaşım, hikaye ve Amerikan toplumu için ele alındığında, ortaya çıkan tablo şu şekilde özetlenebilir: Amerikan toplumu Parsons'ın da belirttiği gibi mesleki başarıya dayanan statülerin edinilebildiği bir toplumdur. Mesleklerin işlev ve kazanımları sonucunda ortaya çıkan tabakalaşma kavramı hikayede albay, yargıç ve belediye başkanının kasabada söz sahibi kişiler olmasını sağlamakta bu da onların daha yüksek bir tabakada yer aldıklarını göstermektedir. Bu tabakadan daha aşağıda olan bir meslek ve tabakayı temsil eden Zenci hizmetçi Robe, tamamen zıt özelliklere sahiptir. Söz söyleme hakkına sahip değildir ve hiç kimseyle konuşmaz. Yalnızca Emily'nin alışverişini yapar ve Onun emirlerini yerine getirir. Bunlar o dönemin toplumu için Zenci bir hizmetçinin üzerine düşen görevler olarak yansıtılır; işlevini yerine getirir ve Emily öldüğünde evden ayrılır; 'Zenci Sessiz, kısık sesli, hızlı ve meraklı bakışlı kadınları ön kapıda karşıladı, içeriye kabul etti ve ortadan kayboldu. Evden çıktı ve bir daha da görülmedi.'

Kuram incelemesi başlığında yer alan konu ile ilgili açıklamalar ve kaynaklarda yer alan örnekler ışığında, Amerikan toplumundaki meslekler ve tabakalaşma kavramları ekonomik buhran ve makineleşme gibi nedenlerle nitelik açısından zamanla çeşitlilik göstermektedir. Örneğin, XIX. Yüzyılın başlarında nüfusun büyük çoğunluğunu çiftçiler oluştururken 1960'larda bu oran yüzde ona düşmüştür. Bunun en büyük nedeni, kölelik kurumunun kaldırılmasıdır. Zira alanda çalışan işçilerin büyük bir kısmını Zencilerin oluşturduğu dönemde, toprak sahipleri aynı zamanda kölelerin de sahipleridir. Bu kölelerin bir örnekte olduğu gibi; "küçük kulübelerde..." "haftada adam başına bir ölçek mısırla iki kilo kadar domuz eti..." (Nevins,2005,193) şeklinde barınma ve beslenme ihtiyaçlarını karşılayan toprak sahipleri daha sonra işçilere ödemek zorunda oldukları çalışma ücreti vermemişler, böylece de kâra geçmişlerdir. Ancak köleliğin kalkmasıyla değişen bu işleyiş toprak sahiplerinin zarar etmesi bu nedenle de iş değiştirmesi ile sonuçlanmıştır. Yine mesleki açıdan, kölelik kurumu kaldırıldığında toplumun en alt tabakasını oluşturan köleler, ücretli işçilere dönüşmüşler ve zamanla daha farklı mesleklerde çalışmaya başlamışlardır.

Mesleklerin çeşitlilik göstermesine bir diğer örnek de Büyük Buhran dönemidir. Bu dönemde ekonomik olarak çöküntü yaşayan Amerikan toplumunda işsizlik oranları hızla artmış, pek çok kişi işsiz kalmıştır. Bu kişiler arasında mesleki açıdan statü sahibi ya da üst tabakalarda yer alan, ressam, yazarlar, fizikçiler, öğretmenler, mimar ve araştırmacılar da yer almaktadır (Cooke,1968,698).

Mesleki tabakalaşmayı etkileyen bir diğer faktör de makineleşme süreci olmuştur. Daha önceleri insan gücüne dayanan üretim, makinelerin kullanıma geçmesiyle bu sektörde çalıştırmak için daha nitelikli elemanların talep edilmesine neden olmuştur. Üretimin dayandığı karmaşık makineleri kullanmak için bu konuda eğitilmiş ya da eğitilebilecek işçiler tercih edilmeye başlanmış, daha önce hizmet veren işçiler ise vasıfsız eleman konumuna indirgenmiştir. Böylece, mesleki tabakalaşmada daha vasıflı ya da daha eğitilmiş elemanlar ve vasıfsız elemanlar olmak üzere iki tabaka ortaya çıkmıştır.

Bireyin yerine getirdiği işlev ne kadar karmaşık ve birey işinde ne kadar başarılı ise o denli üst tabakaya yerleştirilmiştir. Ancak sistemin sektöre uğradığı, yukarıda örnek gösterilen dönemlerde bireyler ait oldukları toplumsal tabakadan sahip oldukları meslekleri kaybederek daha alt tabakalarda yer almışlardır. Bu gibi durumlar sistemin bireylere sunduğu hedeflerin çerçevesinin daraldığı durumlardır.

6. 2. 2. 3. 3. Düzen Ve Konsensüs

Hikayede, topluluğun konsensüsü oldukça nettir. Hikayede kullanılan anlatıcının birinci çoğul kişi olmasından dolayı, hikayenin pek çok cümlesinde geçen 'biz' tanımlaması kasabada yaşayan sakinleri temsil eder. Buradan varılabilecek ilk sonuç, olaylara dışarıdan ve bir konsensüs içerisinde aynı doğrultuda bakan bir topluluğun varlığıdır. Hikaye boyunca bütün değerlendirmeler bu konsensüs çerçevesinde ve uyum içerisinde yapılır.

Kasabadaki sistemlerin işleyişleri konusunda çok fazla ipucu yer almamakla birlikte, konsensüsün varlığı da göz önünde bulundurularak, bir düzenin var olduğu söylenebilir. Kültürel sistem başlığında tartışılmış olan değerlerin konu edildiği bölümler, hikayede kasaba halkının değerler etrafında hareket ettiklerini göstermekle beraber davranış tarzlarının örtüşmesi bakımından da düzenin sağlandığını gösterir. Düzen ve konsensüsün dışında kalan tek karakter olarak gözlemlenen Emily'dir.

Düzen ve konsensüsün sistem için gerekliliği hikayede bunlara uymayan Emily'nin topluluk tarafından kendilerinden biri olarak görülmemesi gibi, Amerikan toplumunda da bunun büyük çaplı örneklerine rastlanır. Bunlardan biri, ülkenin Kuzey ve Güney bölgelerini ülkeyi resmi sınırlarla bölünmeye kadar götürmüş olan kölelik kurumudur. Bu konuda bir konsensüse ulaşamayan ve böylece belirli bir düzende hareket edemeyen iki bölge köleliğin resmen kaldırılmasıyla sonuçlanan Sivil Savaşı yaşamıştır

6. 2. 2. 3. 3. 1. Değerlerin Kurumsallaşması

Düzen ve konsensüsle yakından alakalı olan değerlerin kurumsallaşması kısaca, çeşitli davranışların topluluğun üyeleri tarafından belirli bir süre tekrar edilmesiyle meydana gelir. Yukarıda belirtilen, kasaba halkının birbirine benzer davranışlar sergileme eğilimi kurumsallaşan değerler çevresinde gerçekleşir. Bu değerler süreklilik arz etmesi özelliğinden dolayı yeni nesillere aktarımı da beraberinde getirir. Aktarımın gerçekleşebilmesi için davranış kalıplarının görece sabit kalması ve yeni nesil tarafından sosyalizasyon sürecinde içselleştirilmesi gerekir. Bu nedenle Emily'nin kasabanın değerlerine ters düşen davranışları kasabalılar tarafından endişe ile karşılanmıştır. Bu davranışlar, en çok ve ilk olarak yaşlılar tarafından tepki görür, bunun nedeni ise değerlerin bu denli hızlı değişiminin bireyler tarafından hemen kabul edilemeyeceğidir. Kurumsallaşan değerler, sistem içerisinde hemen herkes tarafından belirli bir süre boyunca kabuledilegeldiğinden ancak yine herkes için kabul edilebilir hale gelmesi, onaylanarak konsensüse varılması ve kurumsallaşarak içselleştirilmesi gerekir. Diğer bir deyişle, Emily örneğinde olduğu gibi, davranış kalıplarını kendi istediği doğrultuda yönlendirmeye çalışan bireyler sistem tarafından, daha önce de tartışıldığı şekillerde

durdurularak sapan bu davranışı denetim altına almaya çalışılır. Bu süreç bireylerin toplum tarafından şekillendirilmesinin tamamlayıcı aşamasıdır.

Değer kurumsallaşması, hikayede de yer alan, Amerikan toplumunda kölelik kurumunun kaldırılması sürecinde en net biçimiyle kendisini gösterir. 1861 ve 1865 yılları arasında Amerika Birleşik Devletleri başkanı Abraham Lincoln, 1854'te verdiği bir nutukta "...köleliğin sınırlandırılması ve sonunda kaldırılması gereken bir kurum olduğunu..." ifade eder (Nevins,2005,203). Lincoln'ın bu sözleri, kolonileşme döneminden gelen bir kurumun birdenbire ortadan kaldırılamayacağını vurgular, çünkü kurumsallaşmış olan çeşitli davranışlar, norm ve değerler söz konusudur. Bu nedenle böyle bir değişiklik için zaman gerektiği, zamanın da değişen değerlerin aşamalı olarak kurumsallaşacağı söylenebilir. Kölelik yanlısı ve karşıtı tarafların yer aldığı toplumda, ön hazırlıklar yapılmadan böyle bir değişikliğin neden olabileceği kaos ortamını göz önünde bulunduran Lincoln bir diğer seçenek olarak 'eşit fakat ayrı' teorisinin uygulanabileceğini öne sürmüştür. Nitekim bu kurum hakkında taban tabana zıt fikirlerin varlığı iki bölge arasında Sivil Savaşın başlamasına neden olmuştur.

6. 2. 2. 3. 3. 2. Uyum, Sapma Ve Denetim

Toplumun geneline, kurumsallaşmış değerlerine uyum gösteren davranışlar sergilenmesi beklenen bireyler, bu doğrultuda hareket ettikleri sürece diğer üyelerden destek ve yardım görürler. Kasaba halkı kurumsallaşmış değerler etrafından konsensüse vararak genel anlamda bir uyum içerisinde hareket eder. Kasabada uyumu bozan kişi, kendisinden beklenen davranışları sergilemediği, genele uyararak hareket etmediği için Emily'dir. Bu durumda sistemin işleyişini bozan parça, denetimin sağlanması işlevini yerine getiren çeşitli mekanizmalarla kontrol altına alınır. Böyle bir amaçla harekete geçen denetim mekanizmaları, hikayede sapan davranışın kınanması şeklinde görülür. Ancak bu yolla sapan davranışın uyumu sağlanamaz ve yaptırımını daha yüksek olan başka mekanizmalar devreye sokulur. Kasaba başkanı bu hareketler hakkında Emily ile konuşur fakat bu da yeterli olmayınca, başkanın eşi Emily'nin akrabalarını kasabaya davet ederek bu duruma bir son vermelerini ister. Kasabaya gelen kuzenler aracılığıyla

kontrolü sağlanan sapma, Emily'nin evlilik için hazırlıklar yapmaya başlamasıyla uyuma dönüştürülmüştür, nitekim evlilik kurumu kalıplaşmış değerler çerçevesinde yer alır.

Verilen örnek dışında, Emily'nin vergi vermemesi ve evinden koku yükseldiği zaman komşuların şikayet etmesi gibi konularda denetim sağlanmaya çalışıldığında, yaptırım gücü diğerlerinden çok daha yüksek olan yasalar devreye sokulmak istenmiştir.

6. 2. 2. 4. Aile

6. 2. 2. 4. 1. Ailenin Toplumla İlişkisi Bakımından Özellikleri

6. 2. 2. 4. 1. 1. Aile İçinde Cinsiyet Roller ve İş bölümü

Kasabada yaşayan kadınlar, Emily'nin yanında çalışan erkek hizmetçiyi gördüklerinde, 'bir erkek evi ne kadar temiz tutabilir ki' şeklinde yorumlar yaparlar ve evden koku yükseldiğinde de hiç şaşmazlar (Faulkner,1994,1548). Böylece, söz konusu dönemde kadın ve erkek rolleri arasındaki fark yansıtılır; evin iç işlerinden sorumlu olan kadınlardır ve hikayede 'buna yalnızca kadınlar inandı' şeklindeki ifade de kadınlar daha naif ve erkeklerin bildiklerini bilmeyecek kadar onlardan uzaktırlar yorumu yapılabilir.

Kasabanın ahlaki konularından da daha çok kadınlar sorumludur, Emily'nin kuzenlerini kasabaya çağırın kasaba başkanının karısıdır. Ayrıca, Emily'nin babası öldüğünde onu ziyarete gidenler de kasabanın kadınlarıdır ve bu kasabanın geleneği olarak nitelenir.

6. 2. 2. 4. 1. 2. Ailenin Toplumsal Tabakadaki Yerini Belirleyen Faktörler

Parsons'a göre ailenin toplumsal tabakadaki yerini belirleyen, genellikle babanın mesleki statüsüdür. Buna göre, hikayede Emily'nin babası Bay Grierson, kasabada saygın bir kişidir. Hikayede, soylu bir aile oldukları söylenen Grierson ailesinin kasabadaki tek varisi olan Emily, babası öldükten sonra dahi bu statüsünü korumuştur. Mesleki statünün getirdiği özelliklerin içerisinde ekonomik gelir elde etme yer alırken, Emily'ninki gibi soyluluktan gelen statüde ekonomik gelir göz önünde bulundurulmaksızın üst tabakada yer alınmaktadır.

Ölmeden önce babası ve yaşlı akrabaları tarafından Emily, kasabada yaşayan hiçbir genç erkeğe layık bulunmamıştır. Yalnızca adı geçen Albay Sartoris kendisine uygun görülmüştür. Bundan da anlaşılacağı gibi aile ismine uygun olan kişi, mesleki statüsü ve bu doğrultuda toplumsal tabakada üst kısımlarda bulunan bir erkektir.

6. 2. 2. 4. 2. Toplumsal Sistemde Ailenin Temel İşlevleri

Aile Parsons için oldukça önemli bir alt sistemdir çünkü yeni doğan her çocuk ailesi aracılığıyla toplumun bir üyesi haline gelir. Aile alt sistemi çocuğun birincil sosyalizasyonunu sağlarken aynı zamanda üst sistem olan toplumun özelliklerini çocuğa aktararak onun kültürel sistemi içselleştirmesini sağlar. Bu noktada hikayede birebir aile ile ilgi ayrıntılı bilgiler verilmese de, aynı değerleri paylaşan kasaba halkının bu sosyalizasyon sürecinden geçtiğini söylemek yanlış olmaz. Topluluğun değer ve normlarını içselleştiren birey artık topluluğun bir örneği olur, topluluğun diğer üyeleri gibi davranır, onlarla aynı kültürel sembolleri paylaşır, olaylara onlar gibi bakar ve tepki verir.

6. 2. 2. 4. 2. 1. Bireyin Sosyalizasyonu ve Kişilik Sisteminin Oluşmaya Başlaması

6. 2. 2. 4. 2. 1. 1. Birincil Sosyalizasyon

Hikayede, ailesinin sahip olduğu toplumsal statüsü gereğince, Emily çeşitli davranışlar sergilemesi yönünde sosyalize edilir. Daima babasının yanında görülen Emily, babası tarafından bir soyluya yakışacak şekilde davranışlar sergilemesi yönünde yetiştirilmiştir. Ailede gerçekleşen bu sosyalizasyonu Emily'nin hikayede tasvir edilmesi şeklinde kendini göstermektedir; her zaman başı dik ve mağrurdur. Yüzünde her hangi bir ifade belirtisi yoktur, babasının ölümünde dahi ağlamamıştır. Tavır ve davranışları hep bu yönde ve aynı çizgi üzerindedir.

6. 2. 2. 4. 2. 1. 2. İkincil Sosyalizasyon

Hikayede bireylerin ikincil sosyalizasyonu ile ilgili verilebilecek ilk örnek daha önce de açıklanmış olan değerlerin korunması konusudur. Kasaba halkı kendi değerleri dışında olan davranışı yeni neslin sosyalizasyonunda istedik sonuçların elde edilmesini önleyecek olduğunu düşünerek davranışı ortadan kaldırmak ister. Bunun nedeni ikincil sosyalizasyonun, sosyalizasyon sürecinde aile dışındaki sosyalizasyon ajanlarının ağırlıklı olarak devreye girdiği dönem olmasıdır. Bu dönemde ailedeki sosyalizasyon ajanlarının etkileri eskisi kadar yoğun değildir, sürece okul, öğretmenler ve arkadaşlar dahil olur. Böylece, genç nüfusun değer yargılarının şekillenmesinde negatif etkileyici olan her etmen kasaba halkı tarafından bertaraf edilmek istenir.

7. SONUÇ

Ele alınan konularla ilgili olarak seçilen kaynaklar incelenerek bu kaynaklardan elde edilen veriler, araştırmanın metodu olan tarihsel karşılaştırma metodu gereğince, dönemsel ve toplumsal açılardan ele alınmıştır. Bunun için, Amerikan toplumunun 1930 ve 1960 yılları olarak sınırlandırılan siyasi, etnik, tarihi ve kültürel geçmişi incelenmeye çalışılmıştır. Açılan bu başlıklar hem edebi hem de sosyolojik örnekler olarak seçilen eserlerde aranmıştır. Elde edilen bulgular metodun kurallarına uygun bir şekilde, kuramsal bir çerçeveye oturtulmaya çalışılmıştır. Kaynaklardan sağlanan bilgiler ışığında belirlenen soru cümleleri değerlendirilmiş ve bu doğrultuda çeşitli yorumlar ortaya konulmuştur. Tüm bu aşamaların sonunda elde edilen bulgular paralelinde, sosyoloji ve edebiyat disiplinlerinin bakış açıları ve konuları aynı noktada birleştirilmiştir. Bu görüşü desteklemek ve soru cümlelerinin değerlendirmesini yapmak için şunlar söylenebilir; toplum, bireylerin davranışlarını motivasyon, kültürel değerler, denetim mekanizmaları gibi çeşitli araçlarla belirleyip kontrol altında tutarken aynı zamanda kişiliklerini de belirler. Genel anlamda toplumun ürünü haline gelen birey, kendi çevresinde olup biten tarihsel ve toplumsal olaylardan da etkilenir. İşaret edilen bu konular elde edilen buluntularla birleştirildiğinde, bireyin, içinde bulunduğu toplumun toplumsal, kültürel özellikleri ile tarihsel olay ve özellikleri dolaylı veya doğrudan yarattığı esere yansıttığını gösterir. Böylece, edebi eserler yazıldıkları toplumun ve dönemin toplumsal özelliklerini yansıtmaya niteliği kazanırlar.

Sorgulanan soru cümleleri doğrultusunda, hem sosyoloji hem de edebiyat disiplinlerinden eserler veren isimlerin çalışmaları ele alınmıştır. Bunlar, 1930- 1960 yılları arasında Amerika Birleşik Devletlerinde meydana çıkmış, yapısal işlevsel kuram ve Parsons; Faulkner ve 'Emily İçin Bir Gül' adlı kısa hikayesidir. Söz konusu dönem ve ülkenin toplumsal ve kültürel yapısı ile ekonomik koşulları gibi belirli özellikleri ele alınmıştır. Bu özellikler, öncelikle Amerikan toplumunun çok kültürlü toplumsal yapısıdır. Daha sonra bu yapı ile kuram arasında bağlantı kurulmaya çalışılmış, kurulan bağlantı ile kuramın bu kültürel yapıyı birebir yansıttığı, böyle bir yapıda ortaya çıkabilecek sorunlara ışık tutmaya ve ülkede yer alan bütün kültürleri bir ad altında toplamaya çalıştığı ortaya çıkmıştır. Buradan da anlaşılacağı gibi, Amerika Birleşik

Devletleri'nde mevcut olan çok kültürlülük, farklı kültürel yapılanmalar ile farklı topluluk bilinçlerine yol açmaktadır. Bu farklılıklara saygı duymaya çalışan ancak, bir devlet altında bir arada yaşayan bu alt grupların, Birleşik Devletlerin refahı için uyum içerisinde ve en iyi şekilde çalışmaları, diğer bir deyişle işlevsel olmalarını gerekli gören Parsons, bu konuda işlevsellik koşulunu bir mantık çerçevesinde kuramında oldukça sık kullanmıştır. Ona göre, bir sistem olan toplum, bireylerinin çabaları ile ayakta kalır; bu çaba sistem dahilinde sürekli o ya da bu şekilde işlevsel olmaktır ki bunun en yerinde örneği mesleki anlamda çalışmaktır. Bu noktadan hareketle mesleki başarının bireylerin hayatında neredeyse en temel belirleyici faktör olduğunu öne süren Parsons, bu başarının bireyin toplumsal tabakadaki yerini diğer bir deyişle statüsünü ve alacağı ücreti belirlediği söyler. Statü ve ücret de bireyin sistem yani toplum için önemini ya da işlevinin göstergesidir. Bunlara göre, toplumda en yüksek ücrete ve statüye sahip meslekte çalışabilmek için oluşan rekabet ortamında yalnızca iyi eğitim almış, azimli ve başarılı kişiler kazanabilir. Buraya kadar özetlendiği kadarı ile Parsons'ın ortaya koyduğu koşullar toplumda yer alan fırsat eşitsizliğini dengeleme amacı güderken aynı zamanda bireyleri en iyi olmak için azmetmeye yöneltmenin yollarını çizmektedir; böylece bireyler rekabetle daha çok çalışarak topluma daha faydalı olurken, başarılı olamamaları durumunda da bunun nedeni olarak kendi başarısızlıklarını görme eğiliminde olacaklardır. Tüm bunların, kuramın yazıldığı dönemin sahip olduğu toplumsal ayırım, çatışma ve huzursuzlukların yaşandığı ve farklı etnik yapıların kendi içerisinde yapılanarak diğer gruplardan ve tüm toplumdan olabildiğince uzak durmaya çalıştığı koşulların yansıması olduğu söylenebilir. Böylece, tüm alt grupların bireyleri kendi içlerinde oluşturdukları yapıların dışında da işlevsel olacak ve sistemin işleyişini bozan sapma davranışları azalacaktır. Bunlara ek olarak, Parsons'ın aile kurumuna ve çocuğun sosyalleşmesine verdiği değer ile ilgili daha önceki bölümlerde yapılan açıklamalar özetlendiğinde ise, dönemin Amerika'sında baskın olan boşanma oranlarını toplumsal değişmeye bağlayan Parsons, bu tür kurumlara, değer ve normlara olan bağlılığı kuvvetlendirmeye çalışmıştır. Bireyin topluma uyumunu öngören sosyalizasyonun önemi Parsons'a göre toplum için oldukça büyüktür ve her bireyin ilk eğitim aşamasını gerçekleştiren bu kurum, toplumun devamı için sağlam kalması gereken temel taşlardandır. Bunun için ise Parsons kuramında aileye oldukça büyük bir yer vererek boşanma oranlarının oldukça yüksek olduğu bir dönemde, sağlıklı ve

devamlı bir aile için gerekli koşulları açıklamaya çalışır. Yine aynı dönemde gerçekleşen toplumsal çöküşün engellenmesi için çeşitli kontrol mekanizmalarının kullanımını salık veren Parsons, daha önce de belirtildiği gibi her bireyin amaçlarına, toplumun öngördüğü ve kendisine sağladığı araçları kullanarak ulaşması gerektiğini savunur, şayet böyle bir davranış yanında ödülü getirirken aksi bir durum sapmaya neden olur. Parsons'ın tanımı gereğince, bireyler topluma yararlı olukları boyutta ödüllendirilir, zararlı oldukları boyutta cezalandırılır. Daha açık bir deyişle, her birey tüm toplum için ne kadar faydalı ise o kadar önemlidir ki bu da Parsons'a göre sapmaları önceleyecek rekabet ortamını yaratırken, aynı zamanda bireysel başarıyı destekleyerek, her bireyin kendi çabası ve kapasitesi kadar yol alabileceğini savunur ve bu da başarısızlık durumlarından bireylerin sorumlu tutulması anlamına gelir. Yukarıda da değinilen uyumun önemi burada da kendini gösterirken söz konusu çok kültürlü toplumsal yapının çatışmadan uzak, işler halde ve bir arada kalabilmesini sağlamayı vurgular. Bilimsel kuramın ele alınan toplum ve dönemle bağlantısı bu şekilde özetlenebildiği gibi Parsons'ın örneklem olarak Amerika Birleşik Devletleri'ni ve belirli tarihleri kullanması da bu bağlantıyı pekiştirir niteliktedir. Kuram örneğine paralel olarak seçilen kısa hikaye de Amerikan toplumunda yer alan çok kültürlü toplumsal yapıyı ve belirli dönemlerde gerçekleşen tarihsel olayları ele alması bağlamında toplum ve dönem ile benzerlikler gösterir. Bu benzerlikler, tezde ele alınan, edebi eserlerin toplumsal yapıyı ve dönemsel koşulları yansıtması soru cümlelerine birer örnek teşkil eder niteliktedir. Belirli toplumsal olaylar, kültürel özellikler ve belirli dönemlerde yer alan toplumsal koşullar, incelenen edebi eser ve sosyolojik kuramda kendisini göstererek, her iki üründe de sosyolojik bir inceleme yapma olanağı sağlar. Bu incelemenin boyutu bilimsel ve edebi olmaktan ziyade toplumsal ve dönemseldir. Bu nedendir ki araştırmanın metodik çerçevesinde bilgi ve bilim sosyolojisi ile edebiyat ve edebiyat sosyolojisi yöntemlerinin açıklamalarına yer verilerek bunlardan yararlanılmakla birlikte, araştırmanın metodu olarak temelde betimleyici nitel araştırma altında tarihsel karşılaştırma metodu seçilmiş ve ele alınan yöntemler ışığında bu metot aracılığı ile toplumsal ve dönemsel inceleme yapılarak Amerika Birleşik Devletleri'nin 1930 ve 1960 yılları arasında meydana gelen toplumsal olayları ile bunların çok kültürlü özelliğe sahip topluma olan etkileri, toplumsal ve kültürel koşulları yansıttığı düşünülen edebi ve sosyolojik eserlerde ele alınmıştır. Edebi eserin en önemli özelliği toplumsal

yapı ve dönemin sahip olduğu zihniyet, kültürel değerler ve tüm bunların gündelik yaşamda ne şekilde yer aldığını örneklemedir.

Böylece edebi eser ve sosyolojik kuramın, yaratıldıkları dönemin toplumsal, kültürel ve ekonomik özellikleri ile ilgili ipuçları elde edilmiştir. Her iki ismin de yaşadığı koşullar, eğitimleri, büyüdükleri aile ve etkilendikleri diğer isimler hakkında bilgiler özetlenerek bu ipuçlarına eklenmiştir. Böylece, her iki ismin de çalışmalarında yer alan toplumsal özelliklerin kendi biyografileri ve yaşadıkları dönemle paralel olduğu ortaya çıkmıştır. Bunun sonucunda da, tezin başında ortaya konulan problem cümlelerinden hareketle söz konusu örnek eserlerden yola çıkılarak tezin ana kabullerine ulaşılmıştır. Bu kabuller kısaca, bir toplumun üyesi olan edebiyat yazarı ve sosyoloji kuramcısının, yetiştiği toplumun çeşitli özelliklerini özümsemelerinden dolayı bunu minimum ya da maksimum seviyede eserlerine yansıtma yönündedir. Yani, bireysel birer yaratıcı olarak edebiyat eserleri yaratıldıkları toplum hakkında bilgi sahibi olunmasını sağlama, toplumsal koşulları ve dönemi yansıtmaya özelliğine sahiptir, dolayısıyla sosyolojik çalışmalar için opsiyonel birer kaynak teşkil edebilmektedirler. Bunun paralelinde de edebiyat incelemeleri için de sosyolojik bakış açısının edebi eserin incelemesi adına çok daha geniş bir kapsam yarattığı, dolayısıyla daha derinlemesine ve daha bilimsel bir inceleme olanağı sağlamak adına faydalanılabilecek bir kaynak ve bakış açısı teşkil ettiği sonucuna varılmıştır. Aynı zamanda edebi eserlerin yalnızca bireylerin hayal güçlerinin ürünü olmadığı, bu eserlerin meydana gelmesinde rol oynayan büyük bir kültürel ve toplumsal birikimin de söz konusu olduğu ortaya çıkmıştır ve üretildiği toplumun özelliklerini taşıyan sosyolojik kuramların da büyük oranda o toplumun sosyo-kültürel yapısını yansıttığı ya da kuramın oluşmasında çıkış noktası olarak alındığı belirtilebilir. Edebi eser aynı zamanda, kültürel değerlerin daha somut bir örneklemini teşkil eder, bireylerin davranış, düşünüş ve yaşayışları incelenen toplum ve dönemin yakın plandan yansımalarını sağlar. Daha açık söylemek gerekirse, hikayede yer alan karakterler incelenen toplumun üyelerinin nitelik bakımından yakın birer benzeridir, hatta bir kısmı yazarın gerçek hayatından esinlenilerek gerçek kişilerin birebir benzeri şeklinde yaratılmıştır. Bu da hikayenin inanılabilirliğini arttırarak, inceleme açısından daha gerçek bir bakış açısı ve daha somut bir örnek teşkil etmesini sağlar. Örneğin, karakterlerin davranışları ve bunlara verilen karşı tepkiler mevcut değer

yargılarının incelenmesini sağlarken, aynı zamanda karakterlerin bu davranışlar sonucu toplulukta konumlanması da mevcut değerlerin işleyiş mekanizmalarının yarattığı sonuçları gösterir.

Araştırmada incelenen dönem itibariyle Amerikan toplumunun en temel sorunsalının farklı azınlık gruplarından bir ulus yaratmak ve kültürel bir bütünlük sağlamak olduğu söylenebilir. Bu sorunsal, o dönemde söz konusu toplumda üretilmiş olan edebi ve bilimsel eserlerde de yansımaları bulmuştur. O toplumun birer üyesi olan Talcott Parsons teorisini bu bağlamda farklı etnik gruplar, toplumsal tabakalar ve sistemin işleyiş mekanizmaları arasında uyum sağlama gibi bütünleştirici unsurlara yer verecek şekilde kurgularken, Faulkner hikayesinde bu sorunsalın gündelik hayattaki konumlanmasını dile getirerek, bilim insanlarına ipuçları vermekte, dönemin özelliklerini yansıtmaktadır. Bu bağlamda bilim ve sanat birbirinin sözlüğü olma işlevini yerine getirirler. Kısaca, her iki disiplinin de toplum ve eser incelemesi alanlarında birbirinden faydalanabileceği söylenebilir. Sonuç olarak, çıkış noktaları, vardıkları sonuç ya da kullandıkları yöntem her ne kadar birbirinden farklı olsa da disiplinler arası böyle bir çalışma ile bu tür ürünlerin esasen toplumsal olma, aynı kaynaktan beslenme ve toplumsal gerçekliği belirli oranda yansıtmaya özelliklerine sahip oldukları söylenebilir.

KAYNAKÇA

- Albrecht, M.; J. Barnet. (vd.) (der.). (1976). *The Sociology of Art and Literature. 2.b.* New York: Praeger Publishers.
- Ashley, D.; D. M. Orenstein. (der.). (1998). *Sociological Theory: Classical Statements. 4.b.* Boston: Allyn and Bacon.
- Baydo, J. R. (1974). *A Topical History of the United States.* New Jersey: Prentice- Hall.
- Baldwin, Leland. D. (1965). *The Stream of American History. 3b.* New York: American Book Company.
- Berger, Peter. (1973). Identity as a Problem in the Sociology of Knowledge. Remmling, G. (der.) *Towards the Sociology of Knowledge: Origin and Development of a Sociological Thought Style.* (ss.273-285). London: Routledge & Kegan.
- Booth, W. (1998). One nation, indivisible: is it history?. *Washington Post.*
<http://www.washingtonpost.com/wpsrv/national/longterm/meltingpot/melt0222.htm>
 (25.10.2006).
- Cooke, Alistair. (1968). *Talk About America.* New York: Alfred A. Knopf, Inc.
- Coser, L. (1977). *Masters of Sociological Thought: Ideas in Historical and Social Context. 2.b.* San Diego: Hart Court Breace Jovanovich, Publishers.
- Cowley, Malcolm. (1976). Where Writers Come From. Albrecht, M.; J. Barnet. (vd.) (der.). *The Sociology of Art and Literature. 2.b.* (ss. 266-274). New York: Praeger Publishers.
- Desan, P.; P. P. Ferguson. (vd.) (der.). (1989). *Literature and Social Practice.* Chicago: The University of Chicago Press.

- Duncan, H. D. (1953). *Language and Literature In Society*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Eagleton, Terry. (1989). Two Approches in the Sociology of Literature. Desan, P.; P. P. Ferguson. (vd.) (der.). *Literature and Social Practice*. (ss. 90-97). Chicago: The University of Chicago Press.
- Escarpit, R. (1992). *Edebiyat Sosyolojisi*. (Çev. Hüseyin Portakal) İstanbul: İletişim Yayınları.
- Faulkner, W. (1994). A Rose for Emily. Lauter, L.; R. Yarborough. (vd.) (der.). *The Heat Antology of American Literature. (cilt 2) 2.b.* (ss.1147-1553). Lexington: D. C. Heat and Company.
- Fishel, Leslie H. Jr.; Quarles, Benjamin. (1970). *The Black American: A Documentary History*. New York: William Morrow and Company, Inc.
- Fraassen, B. C. V.; J. (1993). Sigman. Interpretation in Science and in the Arts. Levine, G. (der.) *Realism and Representation: Essays on the Preblem Of Realism in Relation to Science, Literature and Culture*. Wisconsin: The University of Wisconsin Press.
- Gürsel, Nedim. (1997). *Başkaldıran Edebiyat, Eleştiri- İnceleme (1966- 1995)*. İst: YKY.
- Hauser, A. (1982). *The Sociology of Art*. (Çev. Kenneth J. Northcott). Chicago: The University of Chicago Press.
- Hale, S. (1990). *Contraversies in Sociology: A Canadian Introduction*. Toronto: Copp. Clark Pitman Ltd.
- Immigration time line. (25.10.2006). <http://library.thinkquest.org/20619/Timelinex.html>.

- Johnson, G. Griffis. (1965). *South Pateralism After Emancipation*. Wynes, Charles E. (der). *The Negro In The South Since 1865: Selected Essays: American Negro History*. Alabama: University of Alabama Press.
- Laurenson, D; A. Swingewood. (1972). *The Sociology of Literature*. London: Paladin.
- Lauter, L.; R. Yarborough. (vd.). (der.). (1994). *The Heat Antology of American Literature. (cilt 2) 2.b*. Lexington: D. C. Heat and Company.
- Levine, G. (der.) (1993). *Realism and Representation: Essays on the Preblem Of Realism in Relation to Science, Literature and Culture*. Wisconsin: The University of Wisconsin Press.
- Lowenthal, L. (1968). *Literature, Popular Culture, and Society*. California: Pacific Books, Publishers.
- Lowenthal, L. (1989). *Sociology of Literature in Retrospect*. Desan, P.; P. P. Ferguson. (vd.) (der.). *Literature and Social Practice*. (Çev. T. R. Weeks). (ss. 11-25). Chicago: The University of Chicago Press.
- Merton, Robert K. (1973). *The Sociology of Science: Theoretical and ampirical Investigations*. London: University of Chicago Press.
- Neuman, W. Laurance. (2000). *Social Research Methods: Qualitative and Quantitative Approaches. 4b*. Boston: Allyn and Bacon.
- Nevins, Allan; Steele Commager. (2005) *ABD Tarihi*. Ankara: Doğu Batı.
- Ostrander, Gilman M. (1970). *American Civilization in the First Machine Age: 1890-1940*. New York: Harper and Row, Publishers.
- Parsons, T. (1949). *The Structure of Social Action*. New York: The Free Press.

----- (1951). *The Social System*. London: Townstock Publications Ltd.

----- (1954). *Essays in Sociological Theory*. New York: The Free Press.

-----; R. Bales. (1955). *Family: Socialization and Interaction Process*. New York: The Free Press.

-----; E. Shills. (der.). (1962). *Toward a General Theory of Action. 5.b*. Cambridge: Harvard University Press.

----- (1966). *Societies: Evolutionary and Comparative Perspectives*. New Jersey Prentice- Hall Inc.

----- (1967). *Sociological Theory and Modern Society*. New York: The Free Press.

----- (1969). *Politics and Social Structure*. New York: The Free Press.

Polama, M. M. (1993). *Çağdaş Sosyoloji Kuramları*. (Çev. Dr. Hayriye Erbaş). Gündoğan Yayınları, Ankara.

Rayback, Joseph. G. (1966). *A History of American Labor*. New York: The Free Press.

Redeker, H. (1986). *Edebiyat Estetiği*. (Çev. Aziz Çalışlar). Ankara: Kuzey Yayınları.

Ritzer, G. (1996). *Classical Sociological Theory*. Mc. Graw HillBook Co. New York.

Ruland, R.; M. Bradbury. (1991). *From Puritanism to Postmodernism: A History of American Literature*. London: Routledge.

Schucking, L. (1944). *The Sociology of Literary Taste*. (Çev. E. W. Dickes). London: Routledge.

Swingewood, A. (1998). *Sosyolojik Düşüncenin Kısa Tarihi* (Çev. Osman Akınhay). Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.

Skocpol, T. (der.). (1999). *Tarihsel Sosyoloji: Bloch'tan Wallerstein'a Görüşler ve Yöntemler*. (Çev. Ahmet Fethi). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Sorokin, Pitirim. (1962). *Social and Cultural Dynamics. (3 cilt)*. New York: The Bedminster Press.

Ulusoy, Demet. (2005). *Sanatın Sosyal Sınırları*. Ankara: Ütopya Yayınevi.

Wallace, R.; A., A. Wolf. (2004). *Çağdaş Sosyoloji Kuramları: Klasik Geleneğin Geliştirilmesi*. (Çev. Leyla Elburuz, M. Rami Ayas). İzmir: Punto Yayıncılık.

Watt, Ian. (1976). *Private Experience and the Novel*. Albrecht, M.; J. Barnet. (vd.). (der.). *The Sociology of Art and Literature. 2.b.* (ss. 105-121). New York: Praeger Publishers.

Weimann, Robert. *Text, Author- Fiction, and Appropriation in the Modern Narrative: Toward Narrative: Toward a Sociology of Representation*. Desan, P.; P. P. Ferguson. (vd.) (der.). *Literature and Social Practice*. (ss. 29-45). Chicago: The University of Chicago Press.

Wellek, R.; A. Warren. (1983). *Edebiyat Biliminin Temelleri*. (Çev. Ahmet Edip Uysal). Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

William Faulkner; *The Nobel Prize in Literature 1949*. (01.12.2006).
http://nobelprize.org/nobel_prizes/literature/laureates/1949/faulkner-bio.html.

Wolff, J. (2000). *Sanatın Toplumsal Üretimi*. (Çev. Ayşegül Demir). İstanbul: Özne Yayınları.

EK 1

A Rose For Emily

William Faulkner, 1931

I

When Miss Emily Grierson died, our whole town went to her funeral: the men through a sort of respectful affection for a fallen monument, the women mostly out of curiosity to see the inside of her house, which no one save an old man-servant--a combined gardener and cook--had seen in at least ten years.

It was a big, squarish frame house that had once been white, decorated with cupolas and spires and scrolled balconies in the heavily lightsome style of the seventies, set on what had once been our most select street. But garages and cotton gins had encroached and obliterated even the august names of that neighborhood; only Miss Emily's house was left, lifting its stubborn and coquettish decay above the cotton wagons and the gasoline pumps--an eyesore among eyesores. And now Miss Emily had gone to join the representatives of those august names where they lay in the cedar-bemused cemetery among the ranked and anonymous graves of Union and Confederate soldiers who fell at the battle of Jefferson.

Alive, Miss Emily had been a tradition, a duty, and a care; a sort of hereditary obligation upon the town, dating from that day in 1894 when Colonel Sartoris, the mayor--he who fathered the edict that no Negro woman should appear on the streets without an apron--remitted her taxes, the dispensation dating from the death of her father on into perpetuity. Not that Miss Emily would have accepted charity. Colonel Sartoris invented an involved tale to the effect that Miss Emily's father had loaned money to the town, which the town, as a matter of business, preferred this way of repaying. Only a man of Colonel Sartoris' generation and thought could have invented it, and only a woman could have believed it.

When the next generation, with its more modern ideas, became mayors and aldermen, this arrangement created some little dissatisfaction. On the first of the year they mailed her a tax notice. February came, and there was no reply. They wrote her a formal letter, asking her to call at the sheriff's office at her convenience. A week later the mayor wrote her himself, offering to call or to send his car for her, and received in reply a note on

paper of an archaic shape, in a thin, flowing calligraphy in faded ink, to the effect that she no longer went out at all. The tax notice was also enclosed, without comment.

They called a special meeting of the Board of Aldermen. A deputation waited upon her, knocked at the door through which no visitor had passed since she ceased giving china-painting lessons eight or ten years earlier. They were admitted by the old Negro into a dim hall from which a stairway mounted into still more shadow. It smelled of dust and disuse--a close, dank smell. The Negro led them into the parlor. It was furnished in heavy, leather-covered furniture. When the Negro opened the blinds of one window, they could see that the leather was cracked; and when they sat down, a faint dust rose sluggishly about their thighs, spinning with slow motes in the single sun-ray. On a tarnished gilt easel before the fireplace stood a crayon portrait of Miss Emily's father.

They rose when she entered--a small, fat woman in black, with a thin gold chain descending to her waist and vanishing into her belt, leaning on an ebony cane with a tarnished gold head. Her skeleton was small and spare; perhaps that was why what would have been merely plumpness in another was obesity in her. She looked bloated, like a body long submerged in motionless water, and of that pallid hue. Her eyes, lost in the fatty ridges of her face, looked like two small pieces of coal pressed into a lump of dough as they moved from one face to another while the visitors stated their errand.

She did not ask them to sit. She just stood in the door and listened quietly until the spokesman came to a stumbling halt. Then they could hear the invisible watch ticking at the end of the gold chain.

Her voice was dry and cold. "I have no taxes in Jefferson. Colonel Sartoris explained it to me. Perhaps one of you can gain access to the city records and satisfy yourselves."

"But we have. We are the city authorities, Miss Emily. Didn't you get a notice from the sheriff, signed by him?"

"I received a paper, yes," Miss Emily said. "Perhaps he considers himself the sheriff . . . I have no taxes in Jefferson."

"But there is nothing on the books to show that, you see We must go by the--"

"See Colonel Sartoris. I have no taxes in Jefferson."

"But, Miss Emily--"

"See Colonel Sartoris." (Colonel Sartoris had been dead almost ten years.) "I have no taxes in Jefferson. Tobe!" The Negro appeared. "Show these gentlemen out."

II

So she vanquished them, horse and foot, just as she had vanquished their fathers thirty years before about the smell.

That was two years after her father's death and a short time after her sweetheart--the one we believed would marry her --had deserted her. After her father's death she went out very little; after her sweetheart went away, people hardly saw her at all. A few of the ladies had the temerity to call, but were not received, and the only sign of life about the place was the Negro man--a young man then--going in and out with a market basket.

"Just as if a man--any man--could keep a kitchen properly," the ladies said; so they were not surprised when the smell developed. It was another link between the gross, teeming world and the high and mighty Griersons.

A neighbor, a woman, complained to the mayor, Judge Stevens, eighty years old.

"But what will you have me do about it, madam?" he said.

"Why, send her word to stop it," the woman said. "Isn't there a law? "

"I'm sure that won't be necessary," Judge Stevens said. "It's probably just a snake or a rat that nigger of hers killed in the yard. I'll speak to him about it."

The next day he received two more complaints, one from a man who came in diffident deprecation. "We really must do something about it, Judge. I'd be the last one in the world to bother Miss Emily, but we've got to do something." That night the Board of Aldermen met--three graybeards and one younger man, a member of the rising generation.

"It's simple enough," he said. "Send her word to have her place cleaned up. Give her a certain time to do it in, and if she don't. ..."

"Dammit, sir," Judge Stevens said, "will you accuse a lady to her face of smelling bad?"

So the next night, after midnight, four men crossed Miss Emily's lawn and slunk about the house like burglars, sniffing along the base of the brickwork and at the cellar openings while one of them performed a regular sowing motion with his hand out of a sack slung from his shoulder. They broke open the cellar door and sprinkled lime there, and in all the outbuildings. As they recrossed the lawn, a window that had been dark was lighted and Miss Emily sat in it, the light behind her, and her upright torso motionless as that of an idol. They crept quietly across the lawn and into the shadow of the locusts that lined the street. After a week or two the smell went away.

That was when people had begun to feel really sorry for her. People in our town, remembering how old lady Wyatt, her great-aunt, had gone completely crazy at last, believed that the Griersons held themselves a little too high for what they really were. None of the young men were quite good enough for Miss Emily and such. We had long thought of them as a tableau, Miss Emily a slender figure in white in the background, her father a spraddled silhouette in the foreground, his back to her and clutching a horsewhip, the two of them framed by the back-flung front door. So when she got to be thirty and was still single, we were not pleased exactly, but vindicated; even with

insanity in the family she wouldn't have turned down all of her chances if they had really materialized.

When her father died, it got about that the house was all that was left to her; and in a way, people were glad. At last they could pity Miss Emily. Being left alone, and a pauper, she had become humanized. Now she too would know the old thrill and the old despair of a penny more or less.

The day after his death all the ladies prepared to call at the house and offer condolence and aid, as is our custom Miss Emily met them at the door, dressed as usual and with no trace of grief on her face. She told them that her father was not dead. She did that for three days, with the ministers calling on her, and the doctors, trying to persuade her to let them dispose of the body. Just as they were about to resort to law and force, she broke down, and they buried her father quickly.

We did not say she was crazy then. We believed she had to do that. We remembered all the young men her father had driven away, and we knew that with nothing left, she would have to cling to that which had robbed her, as people will.

III

She was sick for a long time. When we saw her again, her hair was cut short, making her look like a girl, with a vague resemblance to those angels in colored church windows--sort of tragic and serene.

The town had just let the contracts for paving the sidewalks, and in the summer after her father's death they began the work. The construction company came with riggers and mules and machinery, and a foreman named Homer Barron, a Yankee--a big, dark, ready man, with a big voice and eyes lighter than his face. The little boys would follow in groups to hear him cuss the riggers, and the riggers singing in time to the rise and fall of picks. Pretty soon he knew everybody in town. Whenever you heard a lot of laughing anywhere about the square, Homer Barron would be in the center of the group. Presently we began to see him and Miss Emily on Sunday afternoons driving in the yellow-wheeled buggy and the matched team of bays from the livery stable.

At first we were glad that Miss Emily would have an interest, because the ladies all said, "Of course a Grierson would not think seriously of a Northerner, a day laborer." But there were still others, older people, who said that even grief could not cause a real lady to forget *noblesse oblige*- -

without calling it *noblesse oblige*. They just said, "Poor Emily. Her kinsfolk should come to her." She had some kin in Alabama; but years ago her father had fallen out with them over the estate of old lady Wyatt, the crazy woman, and there was no communication between the two families. They had not even been represented at the funeral.

And as soon as the old people said, "Poor Emily," the whispering began. "Do you suppose it's really so?" they said to one another. "Of course it is. What else could . . ."

This behind their hands; rustling of craned silk and satin behind jalousies closed upon the sun of Sunday afternoon as the thin, swift clop-clop-clop of the matched team passed: "Poor Emily."

She carried her head high enough--even when we believed that she was fallen. It was as if she demanded more than ever the recognition of her dignity as the last Grierson; as if it had wanted that touch of earthiness to reaffirm her imperviousness. Like when she bought the rat poison, the arsenic. That was over a year after they had begun to say "Poor Emily," and while the two female cousins were visiting her.

"I want some poison," she said to the druggist. She was over thirty then, still a slight woman, though thinner than usual, with cold, haughty black eyes in a face the flesh of which was strained across the temples and about the eyesockets as you imagine a lighthouse-keeper's face ought to look. "I want some poison," she said.

"Yes, Miss Emily. What kind? For rats and such? I'd recom--"

"I want the best you have. I don't care what kind."

The druggist named several. "They'll kill anything up to an elephant. But what you want is--"

"Arsenic," Miss Emily said. "Is that a good one?"

"Is . . . arsenic? Yes, ma'am. But what you want--"

"I want arsenic."

The druggist looked down at her. She looked back at him, erect, her face like a strained flag. "Why, of course," the druggist said. "If that's what you want. But the law requires you to tell what you are going to use it for."

Miss Emily just stared at him, her head tilted back in order to look him eye for eye, until he looked away and went and got the arsenic and wrapped it up. The Negro delivery boy brought her the package; the druggist didn't come back. When she opened the package at home there was written on the box, under the skull and bones: "For rats."

IV

So the next day we all said, "She will kill herself"; and we said it would be the best thing. When she had first begun to be seen with Homer Barron, we had said, "She will marry him." Then we said, "She will persuade him yet," because Homer himself had remarked--he liked men, and it was known that he drank with the younger men in the Elks' Club--that he was not a marrying man. Later we said, "Poor Emily" behind the jalousies as they passed on Sunday afternoon in the glittering buggy, Miss Emily with her head high and Homer Barron with his hat cocked and a cigar in his teeth, reins and whip in a yellow glove.

Then some of the ladies began to say that it was a disgrace to the town and a bad example to the young people. The men did not want to interfere, but at last the ladies forced the Baptist minister--Miss Emily's people were Episcopal-- to call upon her. He would never divulge what happened during that interview, but he refused to go back again. The next Sunday they again drove about the streets, and the following day the minister's wife wrote to Miss Emily's relations in Alabama.

So she had blood-kin under her roof again and we sat back to watch developments. At first nothing happened. Then we were sure that they were to be married. We learned that Miss Emily had been to the jeweler's and ordered a man's toilet set in silver, with the letters H. B. on each piece. Two days later we learned that she had bought a complete outfit of men's clothing, including a nightshirt, and we said, "They are married." We were really glad. We were glad because the two female cousins were even more Grierson than Miss Emily had ever been.

So we were not surprised when Homer Barron--the streets had been finished some time since--was gone. We were a little disappointed that there was not a public blowing-off, but we believed that he had gone on to prepare for Miss Emily's coming, or to give her a chance to get rid of the cousins. (By that time it was a cabal, and we were all Miss Emily's allies to help circumvent the cousins.) Sure enough, after another week they departed. And, as we had expected all along, within three days Homer Barron was back in town. A neighbor saw the Negro man admit him at the kitchen door at dusk one evening.

And that was the last we saw of Homer Barron. And of Miss Emily for some time. The Negro man went in and out with the market basket, but the front door remained closed. Now and then we would see her at a window for a moment, as the men did that night when they sprinkled the lime, but for almost six months she did not appear on the streets. Then we knew that this was to be expected too; as if that quality of her father which had thwarted her woman's life so many times had been too virulent and too furious to die.

When we next saw Miss Emily, she had grown fat and her hair was turning gray. During the next few years it grew grayer and grayer until it attained an even pepper-and-salt iron-gray, when it ceased turning. Up to the day of her death at seventy-four it was still that vigorous iron-gray, like the hair of an active man.

From that time on her front door remained closed, save for a period of six or seven years, when she was about forty, during which she gave lessons in china-painting. She fitted up a studio in one of the downstairs rooms, where the daughters and granddaughters of Colonel Sartoris' contemporaries were sent to her with the same regularity and in the same spirit that they were sent to church on Sundays with a twenty-five-cent piece for the collection plate. Meanwhile her taxes had been remitted.

Then the newer generation became the backbone and the spirit of the town, and the painting pupils grew up and fell away and did not send their children to her with boxes of color and tedious brushes and pictures cut from the ladies' magazines. The front door closed upon the last one and remained closed for good. When the town got free postal

delivery, Miss Emily alone refused to let them fasten the metal numbers above her door and attach a mailbox to it. She would not listen to them.

Daily, monthly, yearly we watched the Negro grow grayer and more stooped, going in and out with the market basket. Each December we sent her a tax notice, which would be returned by the post office a week later, unclaimed. Now and then we would see her in one of the downstairs windows--she had evidently shut up the top floor of the house--like the carved torso of an idol in a niche, looking or not looking at us, we could never tell which. Thus she passed from generation to generation--dear, inescapable, impervious, tranquil, and perverse.

And so she died. Fell ill in the house filled with dust and shadows, with only a doddering Negro man to wait on her. We did not even know she was sick; we had long since given up trying to get any information from the Negro

He talked to no one, probably not even to her, for his voice had grown harsh and rusty, as if from disuse.

She died in one of the downstairs rooms, in a heavy walnut bed with a curtain, her gray head propped on a pillow yellow and moldy with age and lack of sunlight.

V

The Negro met the first of the ladies at the front door and let them in, with their hushed, sibilant voices and their quick, curious glances, and then he disappeared. He walked right through the house and out the back and was not seen again.

The two female cousins came at once. They held the funeral on the second day, with the town coming to look at Miss Emily beneath a mass of bought flowers, with the crayon face of her father musing profoundly above the bier and the ladies sibilant and macabre; and the very old men --some in their brushed Confederate uniforms--on the porch and the lawn, talking of Miss Emily as if she had been a contemporary of theirs, believing that they had danced with her and courted her perhaps, confusing time with its mathematical progression, as the old do, to whom all the past is not a diminishing road but, instead, a huge meadow which no winter ever quite touches, divided from them now by the narrow bottle-neck of the most recent decade of years.

Already we knew that there was one room in that region above stairs which no one had seen in forty years, and which would have to be forced. They waited until Miss Emily was decently in the ground before they opened it.

The violence of breaking down the door seemed to fill this room with pervading dust. A thin, acrid pall as of the tomb seemed to lie everywhere upon this room decked and furnished as for a bridal: upon the valance curtains of faded rose color, upon the rose-shaded lights, upon the dressing table, upon the delicate array of crystal and the man's toilet things backed with tarnished silver, silver so tarnished that the monogram was obscured. Among them lay a collar and tie, as if they had just been removed, which,

lifted, left upon the surface a pale crescent in the dust. Upon a chair hung the suit, carefully folded; beneath it the two mute shoes and the discarded socks.

The man himself lay in the bed.

For a long while we just stood there, looking down at the profound and fleshless grin. The body had apparently once lain in the attitude of an embrace, but now the long sleep that outlasts love, that conquers even the grimace of love, had cuckolded him. What was left of him, rotted beneath what was left of the nightshirt, had become inextricable from the bed in which he lay; and upon him and upon the pillow beside him lay that even coating of the patient and biding dust.

Then we noticed that in the second pillow was the indentation of a head. One of us lifted something from it, and leaning forward, that faint and invisible dust dry and acrid in the nostrils, we saw a long strand of iron-gray hair.